189

Инв. 189

335 с/1 1979 г.

12. XII-52 г.

Абдрахманов Шваль

Институт языка, литературы и истории
Отд. рукописей
Инв. № 189
335 с/1 1979 г.

Сейтек

январь 1948-го.

220-72

„Сиҙҙек"

инв. 181

Әйтәбеҙ, ҡаҙаҡтан:

Сланас секә орундаҫы.
Һеҙҙән Абдражсанов Ибраһим.
Шаар Фрунзе.
1948-һум. январь.

Институт языка, литературы и истории
Отдел рукописей
Инв № 189
335 стр. 1979
Фрунзе

Мазмуну.

№		Бет
I.	Сейшектин шумкулугу	1
II.	Сейшектин шону.	16
III.	Сейшектин осуяу.	33
IV.	Сейшектин сунноштюю	41
V.	Жылгоронун абалы.	43
VI.	Жылгоронун зары.	49
VII.	Жылгоронун жайлоо.	54
VIII.	Сейшектин оокугана.	59
IX.	Жылгоронун Ай Турокко келиши.	67
X.	Кыя здын Ай Турокко сайбанысы.	71
XI.	Жылгоронун жомогу. (сейшежекта жонун айтылыгы).	75
XII.	Сейшектин жылкы-лырды кыргана	96
XIII.	Жылгоронун дарылаган	103
XIV.	Кызыл сарыбак келиши.	105
XV.	Ай Турок тоогорунун сынын кесиси.	115
XVI.	Жаязды күүлү.	132
XVII.	Кыздын койгошулуу	145
XVIII.	сосунжандын конбоолу	154
XIX.	Ай Турокко кочуу.	157
XX.	Сейшектин Канбекте учурашы.	166
XXI.	Сейшек сынен Жылгоронун Бакайга учуражканы.	177
XXII.	Аргын, ногойдун коруш-кондору.	188
XXIII.	Жылгоронун шумкун балу	196
XXIV.	Элдин гивнгана.	213
XXV.	Сейшектин уйлонушу.	217
XXVI.	Карадоонун таласка жоруу.	238
XXVII.	Кулмынын таласка жоруу.	280

Бет

XXVIII. Кендин чўзулиши. 331

Образ ҳана суротлар.

1. Сейлёк. 62
2. Сейлёкчанин зарда. 94
3. Кёзли сарилёвчи зарда. 128
4. Бахтидан чўчиш. 178
5. Айтурок чўнсиши. 185
6. Кара дов. 239
7. Кусёл. 292

1

1. Сейлёкчанин чўзулиши.

Сейлёк бойго бўлжонда,
Тогузайга тўлмичўр,
Акчунун кёзи айтурок.
Тўрор сиёла болмичўр.
Акчунун кёзи айтурок,
Айласи басыка бирдусок.
Акчун кандан чурёди,
Акыл айла ойлобой, 22
Асёл бокер изуробу.
Керинин кёзи бейтаалай,
Бенеден ўйрек бегарай.
Ой, сол ёкка оздонуп,
Акыл ойлон тўлгонуп.
„Кечёлин ичи тўлдуди,
Ичидеги булкусон,
Ишарак ўйно издуна,
Ёгар сезим болдуди.
Кёз болсо ишенбечтўндеди,
Кёкусёп ўрёк тўрососи,
Кандай арга кылдеси, деп.
Ишкаа ёл кёз сойбосун,
Тўросидон калганбелеки

Канын ичин тойбосун,
Кальчаргын ногойдун,
Кара козун ойбосун!
Аспальсендэ асырган,
Баласидэ эчкен асырган.
Аппаа наалай Кыязбын,
Козуно тонгуй салайын,
Арстандан калган белекти,
Аслан сакчаа калайын!"
Ана ойлонуп айчурок,
Суга боюн чунуп,
Суг менен белин бууп.
Колдорун суга салган,
Колдаарайын алган.
Бугун суга салган,
Буй даарайын алган.
Торт чрекей багасидай,
Жооч жок, жоо жарэ,
Алда таала Кудайдан,
Бенедесине умсон жаз.
Эрте намаз окуну, Кандай
Учсончон чочуну.
Арстан санас баайбурдын,

Заман Болордеги

Арбагына багышталган,
Окуу куран шабыштаган.
Аскандан булут чугулуп,
Жундун кезг Чурокчун,
Айдай чачу бууп.
Аскандан булут чунарын,
Айдай чачу кубарын.
Толгоо кирди озуно,
Ой чагылда козуно.
Багыштын ууш эркез,
Кайындардан кеп уун,
Жундун кезг Чурокко,
Толгоо кирди деп уун.
Аслын артын асырган,
Ар чсердеги кесигирге,
Азаматтан чаптырын.
„Чурокчун чуган баласы,
Кез болсо багы алайын,
Эркек болсо эгерде,
Тындысы кылып салайын!
Эркек болсо эрболот,
Аппасын тартып Шерболот.
Эрешен тартып эрболсо,

Эл ууш сөзүн шүү болсо:
Ата иконун ужкан соң,
Ак болотой майлайтко,
Ак боро сөөк майлайтко!
Кара көзүн ойбойбу,
ичиндеги кара кан,
Көчүүчтөн ачы шойбу!
Атанын кеин алдайбы,
Азанка басып салдайбы!
Азаматтар айтканы,
Колго кылач, кас чалап
Кенозон иеси-кайы иеси,
иеси-кайы иеси жеңиеси,
иеси-дин эмнен.
иеси кесипчи эн жеңиеси,
иеси ооздан эжини.
Ачы иеси-шайтан келгени,
Келгенин кыяз коргону.
Тогуз сасган кесипчи,
Эсен кыяз кеп айтай,
Кеп айтканда эп айтай:
"Эчелер ужун сөзүсөңүз,
Ачы кара көчүңүз!
Ажы-эшек иеси,

Эчелер сөзүсөңүз!
Ачы кыяз Турокчун,
Адасызайтын басыкча,
Аспаңдартып жүлөкчүн,
Ай, кунчо шолушур,
ушу бүчүн кайгырбын,
Тоорсаңдаң болушур!
Айтканыма көнчүлө,
Багысчын ушу кыязга,
Адамнын ой сөөнөн,
Көзсаңы кылып бергиле!
Айтурокчу эчелер,
Бек кайтарып алгыла,
Кызтороко эгерде, 24
Этегинде бекороп,
ушусөөнөн озусидон,
Сүйүнчүнү алгыла!
Эгерде эркек тороко,
Боорун эзип тегинен,
Колун
олусе алгыла!
Анда да бересе сүйүнчү,
Айтасы сөзү исекирим,
Эчелер сөзгө көнүңүз!
Кызсайтысына исарасаң,

Акчаарга ай Береси,
Аян басган бай Береси!
Исепелеген ноо Береси,
Исемин карыш бүт Береси!
Иш кайтарчы нар Береси,
Алтын, күмүш зарсы Береси!
Сарбуга үй Береси,
Чиреңде жылкы,
Ичпак орго чи Береси!
Короо-орго кой Береси,
Уйдасы семиз исеген күн,
Жи чакырга той Береси!"
Исенгерден ар кабар,
Шашырай какшап келай,
Кесипчилерге кол сайын.
Тогуз болой ак сыйар,
Азар берди ар кабар,
Тогуз сасган комуна,
Этеги журуп сойчун деп,
Алардан салды исомуна.
Акчаны кезек айтурок,
Кересинейин кашка күн,
Керегеден баска күн.

Өзү алар сомдогомун, 23
Ар качандан бир качан,
Ата-бабадан уккандарга,
Ар калган иш исомдогомун.
Асмандан сандан асырды,
Айбатка исигийен,
Алтоон капар чакырды,
Колосинөнүн алдына,
Кыжылчай шерен ат,
Адегенче каздырды.
Алты азасын исигинде,
Акчаар үшүл болой деп,
Алты коонуп толой деп.
Бирден шашып комуна,
Берип жүрүп айтурок,
Алардан салды комуна.
Алтоон болбой,
Акчаны кезек чурокчун,
Акчаала иштин өндөру.
Кайта-дрен кырк чилтен,
Капар келип кырк киши,
Азырай кызар баш болуп,
Аба келип исүз киши.

Арстан сынас, Алеша сыбай,
Көрк чоролор курсуроп,
Ичердин бешик сүрсуроп.
Баарга кирип келгени,
Жундун көзү Ай Чурок,
Келгенин көзү көргөнү.
Ал ачуча болсоюу,
Кеңгирди кудай оңдоюу.
Кирип келип кеңгирлер,
Ай Чурок көздөй жасынды,
Көйнүндөгү шаңдарга,
сыбна-оңдоңдо касынды.
Жундун көзү Ай Чурок,
Асмалын сууруп жасындаган,
калакка чачып уу салып,
Көсөзгө салып басындаган.
Жундун көзү Ай Чурок,
Кеңгирлерге кеп айтып:
„Келиңдер эже, деп айтып.
Чарчап келген экелер,
Көсөздөн жууп алгыла,
Суусундар кангыла,
Андан кийин экелер,
Үйүмдө оңдоп салгыла!"

Келген ыбогуз кеңгирге
Ак көсөздөн ичирди,
Бир элечек сегиз кырдай,
Баарынын жешин бүтүрдү.
Ыбогуз капгак чыкчыгып,
Жерге кулап бүк түшүгүп.
Кеңгирлерди сылайып,
Бирер орго кулатып.
Колосун ону асырдап,
Жасалма менен Ай Чурок,
Ыбогуз сылаган кеңгирдин,
Баарынын жешин бүтүрдү.
Кеңгирлерди кулатып,
Ыбогуз жүз көздөй узатып.
Кеңгирге балаа жеткенде,
Чачындай жаңа чаркоолан,
Ыбогуз көздөй кетишти.
Ай Чурок үчүн касынына,
Эне үстө келгени, келип жатып,
Курсагы-башын үстөлөп,
Үчүйүз чакчыгып,
Баланы сүрүп айдады.

Айчурокшун ойынында,
Бопбодой козу жайнады.
Бала чакты барқыраш,
Ойнады кисиндей,
Доолуу чөгөн аркыраш.
Бороон байдын жапырын,
Жеңилдигин үлинен,
Айпурокко жакпады.
Анысайга толгонай,
Айпурок жеңей - кайтып келгени,
Конуп жакын болгонай.
Ак жоолукка балапан,
Азыр салып алыптыр,
Эркек экен, кыз экен,
Балага козун салыптыр.
Эркектигин билгени,
Кубанып кучи толгонай,
Сүйүнчү чурок деген.
Курсагына какпу сүзгөнү,
Сөсөпөйүнүн кускону,
Жи колуп толгура,
Кан чөнгөлдөп түшкөнү.

Ойына ойынында болгонай,
Кийимин кеси алганы,
Ак жоолук орош балага,
Этегине салганы.
Ылайыкча болсоду, 22
Кыз келип курчуроп,
Коргонун боюп журуроп.
Келип кыз карыганы,
"Кайда кетиш" - деп айтыш,
Кесиптерге часыганы.
Караса козго илинбейт,
Кара жолтой кесиптер,
Кай кейпени билинбейт.
Каар-каһар эркез,
Каарын төгүп бакырып,
Кайда бала, кайда?, деп,
Кесиптерди чакырып.
Ойына ойынында төкпөй болбо,
Айпурок түрдү кылганы,
Эркезга сүйлөнүп:
"Аныкталган эркез,
Ала коодон кор кыяз.

Ақыл иске кіші көңіл,
Алдау иске үлкен көңіл!
Іске балаға не ісазақ,
Жауға сай бой бойбұ,
ойбой аспан тұнеісе,
Ақтабын жұртұқ, иесіз қазақ!
өлжұрсоң, қойсоң өз балаң көңіл,
Көзсіз көзайғашсіменсага
Көңілін көзге Жұрақ ден, көңіл!
Асыла басқа Жұсіпқ ден,
Ұға келген сөзің ұғар,
Қорқа келген көзің ұғар! 23
Бойғай жұрғы ұйқы ұйқы ұйқы,
Ойсон ұшын Ай Жұрақ,
Ий қаңғаға ғұғұғұ ұйқы!
Бойсоңдағы азғырбұлдан,
Кесіліп кетіп кетіңесіп,
Ағып көзің іңсіңгіша,
Қой ғерге ілгіңесіп!
Қаласын ұшын ұйқұлы,
Тарпа қонып өйғырған,
Қоқ іскірдай ұйқұлы.
Қаласын ақыр шалаада,

Аңға сенен ғіпсе қойбой,
Басыңа саласы ғой балаа.
Ажуу кесіліп кетіңесіп,
Ассаңдағы ұшы ғарғасып.
Ажғасела қасіңа садырасы,
Айаласыдың ағарғасып,
ұшы ғарғы қолдарасы. 26
Қанатыңдың ғарайсың,
ғерғұзіңдо довлорың,
Бірін қойбой қарайсың.
Бірдоно ғаңдағы ғіпіңесіп,
ғесті-қайғы сенің ғерінде,
Қой қолұнайдағы кіреңесіп.
Алға ғұсып қолсенен,
Айсалайғасқан ғұдсенен.
ғесіп ғұсып қолсенен,
ғерсалайғасқан ғұдсенен.
Тасқорғонұң ғалжасағы,
Қусқорғонұң құлайғы,
Қорғы-жсоңғы дыңғы,
Сыңдырасы сенің белңғы!
Ойсы қаласы озұңғы,
Өлсіңғы жы қозұңғы,
Перең ойлы сенқаңғ,
Оңға алған созусыңғы,
Тіңіп жен ғебіңіп,

Айчурок сенин өзүңдү!
Төнчаң калсаң сен кагаз,
Агарып кайып болосуңун,
Ак орго күйүп отосуңун.
сенден кетпей сен кагаз,
ойлобогун гасаган ой,
Бул созуңе кулак кой!
Куран карман анти берген,
Өлүп кетпүч шерт берген!?
Айчурок андай дегенде,
Багыштын үчү кыздын,
Боконо соогу болж этти,
Бор, ачы сөл этти. 25
Ысрогу кетпей кабынан,
Бүлеги кетпей сабынан.
»Айтса, айтпаса йогунсуң,
Чурокчун айткан бул созүң!
Бул айткаңа враско,
Айчурокчун колара,
Перинин көзе бейтаалай,
Үчүсенин өзүнө,
Колып гаана йынарга!
Бул бейшелден кайтайын,
Акындун көзе Чурокко,
Өлоранғ соз айтайын!«

Аргасе кетпей кыздын,
Айчурокко кеп айтат:
» Акындун казы Айчурок,
Соз айтпасын "Жок" айтпа.
сенден кейин капалак,
Басаан болсоң ашырбын,
Фатра болсоң кетирбин!
Куран карман шерт колып,
Өлүп кетсе анти колып.
Колы Чынын сенин галайын,
Бир кудайга карайын!
сондан кейин баланы, 25
Өз баласындай көрейин,
Айткан анткы журбасаң,
Анти урун ажаролойын!"
Ал созду айтып ыр кагаз,
Колдогынын сенин гаалда,
Ай басындай ак куран,
Ана колго карманда.
Куранды урду йошунда,
Акындун көзе Айчурок,
генинин үчү созүнө!"
гсегирин ыр кагаз,
Анти созүңөрүн ойкорчу,
Убаада созүн бүйкорчу.

Айгай салам бакырды
Калың кара чеҥгер,
Бириҥ калбай келиҥ деп
Чеҥгерди чакырды.
Чеҥгер чыртчыҥын бааркы,
Чакырганда эркелеҥ,
Чабыла келип калыңыз.

II. Сайгекчин ыйы.

Деп кабеҥ ке айтай:
„Калың кара чеҥгер,
Созуеҥ ужун!“ - деп айтай.
Аксакалду карың ук,
Акылман дар баарыңар! 21
Бала-чака дебеген,
Бириҥ калбай чабыңар!
Айчурокту алганыс,
Ар нерсеге калганыс!
Айчурок чыңду бир бала,
Чеҥ бучун кубандыс,
Ар чеҥеге жок чала!
Чеҥ бала өзеҥеҥ,
Каракан кара көзеҥеҥ!

Жыл чеҥгек ой кылаы,
Бул балага ыңай кылаы.
Ала тоодой эң кылаы,
Ала колдой таж кылаы. 23
Тоона токсон сойдурыс,
Тау-ташына өткөргөн,
Таласа ай койдурыс.
Ал созду айтып эркелеп,
Токсонду сойду ыңгайлап,
Ата уруң баарыңар,
Чакырда ыңайлап чыгыңар,
Чы гүлгүлүрүн чанаңы,
Калың кара чеҥгер,
Колганы оюн ташына.
Кыемдан арак ыңгырда,
Кылаона келгенде,
Чеҥгердин калзы,
Колганан чыртчыңарын
Тоона токсон соналы, ыңырда.
Чеҥгейси, чеҥсир, елиҥдер,
Чеҥу гүлдө ыңанду.
Ташына арыбалда,
Ар кимнин балына,

Жиден шабак шарпылды.
Ажун-дүн көзүн Ай чурок,
Сейрек жаан болгон шолпо,
Көзсиңи калды шоктюбой,
Чуркап жүрөт жан уруп.
Ажун-дүн көзүн Ай чурок,
Чулсо чурокшой чейин каси-
Күзү-дой бетин шаспай ал,
Чүлсолсо жылмар жылтылдап.
Ай шейлөндөй жарыкталып,
Алтыңдан калган тоң сойко,
Ошурообо калкылдап, 23
Көлөкөр тачпак арылында,
Соорусун жаан шаркылдап.
Бойдой көзү жсоодурап,
Жасбектей тачы шоодурап.
Калың кара жеңгер,
Келбетин корчи чурокшун,
Керегин басыпа дүсөкшүн.
Тан калаштан шуруусун,
Таңыржансоюн бурусун.
Калың элге кең айтай:
„Ай чурокшу, таалашып,

Арстан болтой, тең-кожо,
Ак жүктө өлөрү,
Ошолорүн-дөн айтай.
Айтылган создо жалгансок,
Азырка кабыз баатырбы,
Ай чурокшу алгансоң,
Эсеп кенедей арстан калган
Калың жүрү айтылбасок!"
Үшүндай сөзү урпанда.

Чуроо. 21

Балбан чуроо байгеси,
Тогуз бодо, шоксон кой,
Жеңгердин кабзасы,
Баласына бергенбой.
Жарчылар чаңын кенейтип,
Жардан сөзүн бекайтып,
„Жи балбан шамалкер,
Орпого чуроо салай, деп,
Тогуз бодо, шоксон кой,
Жыжына айдап алат деп.
Кайтпоодон кең үчүн,
Эркектерден Ай чурок,
Жеңгердин кабзасы,

Тағ - тасына өйкөрү,
Тоңбөрөй жөн дөңүчү.
Қаңқыңчы балбан Қарайбай,
Тоңз ноқдоси ээрчитип,
Нарқызға жөнөсөлөп,
Чаңсыз ноқон барайбай.
Фағы күүсүн курошко,
Балбанын өлүп қалсасын,
Қудайберсе қызбын,
Қайсын алып төнсасын.
Нарқызда ғансасын,
Ғағын келсе нарқызал,
Байсын алып ғөксасын,
Қалың Қара жөңгөр,
Қой-өргөн күүсүн ноөжсасын.
Қызбын белин сөндөрөп,
жыртүүсүнүн қоонун түбүндөгөн.
Қарайбай келип алтойго,
Аңдып - шашып қалыпты,
Ак ноолборсой ғалыпты.
Қарайбай ноөтүнүп ғөчүнүп,
ноөнгөрөн элинен
Фағы бөгөөн сөйсөн,

Аспанай ноандан кечинди.
Қарайбай ғөғөн бажырды,
"Балакер балбан бүлсала,
Көлберип-дөп ғажырды.
Той-гөкөлгөн қойчулук,
Алаңа күүсүн қойтулук.
" үсү балбан Қарайбай,
сыртында бирөө сойбу, дөп,
Көкөн Байдай балбандын,
Қанын ичип тойбу, дөп.
Фағы ғөкүя балбанга,
Фағы өйрөн салғанга!
Өлөсүң дөгөн барбаса,
өзүө бүга киси барай!
Таласын дөгөн барбаса,
Бартыңсыңа бүга киси бар!"
ноөнгөр ноыртүүн бажырды.
ноасыңа сөнөн Қарасы.
" ноасыңс қылбай - арқылбай,
Байөни айдап берели,
Пайдасынан ээнүк,
өзгүүсүндө Короолу.
Қарайдай балбанга,

Айдап бәйге берүүнү,
Үйкай бәйге берилиши,
Исеңгерүнөлгөнү. 21

Үлгүсү.

Эр Үлүштүн бәйгеге,
Тогуз курак, тогуз түө,
Алып келип бәйлөдү,
Киси Үлүш алар жөн деп,
Коргонуун козу исәйнөдү.
Исарын айтып кургалар,
Исарын созун үгүсүшүү,
Бийге келип шүрүүлөр.
Козусөк балбан доо жөн,
Ат сынбөгөн исоо жөн.
Козусөк үйкий Үлүшкө,
Бегүнө бетиңен тажаңдө,
Айтылып Үлүш исүшкө.
Козусөкө бетиалып,
Адылбай тагын калганы,
Келе засчат адылбай,
Козусөктүй баатырдө,
Улак Үлүн денегей,

Үлүш айтылып салганы,
Тогуз ай сөкөн тогуз түө,
Байгесин айдап алганы. 21

Ат табыш.

Алардың сөзүндай шаңдай
Ат табышылып бастайлы,
Тажжан айтылып байгеси,
Тогуз курак, тогуз түө,
Тогуз үчүз кой сыпал боюду,
Кыязын берген бултоо,
Калың шурпка даң болду.
Тогуз исасыбы бүлбөлдү,
Ужандарга жың болду.
Күчүк айтүү адасындар,
Ат күйрүгүн шүйгөнү,
Исарыларын Какылдап,
Исарсөзүнө кыргени.
Үлүштүн айтылып байгеси,
Исарысындай тажаңда,
Бак ошондой сыпал болду,
Исарын созун үгүүнү,
Какылдап бүтө элек болду.

исарбеңдан болуп ойдуруп,
Тоңузга Байге шоктоп ду,
Тоңузга Курбай калганга,
Байге деген ысык болду.
Чабалтуу айтыар баарысы,
Беш ичүдай болуп ысасыз,
Чубакуудан отпорду,
Тоңго келген Кончулук,
Отпорлонун көз корду.
Конугуга айтыз айдады,
Айтыарга серүүн шүүлсүнүп,
Исайлардын ысайлады.
Болгогон ысерге конгуруп,
Ысоңуу болсун балдар деп,
Бата берип салганы,
Айдоочудан ысоон дүүн,
Айтыар кайра салганы.
Айтыар кайра ысонолуп,
Чаңассанга болчуп,
Ядегенде суракаш,
Айтыардан Чаган болчуп,
Анакчан козго Корчун.
Корчондо корчун,

Корчун боso Сурколан,
Кок чүүлүн болуп болчуп.
Кокчулун кокко ергитпеп,
Тууган ысерге ыргатпап.
үчүн барай зоркуран,
Дүнкеңден Чакчан бозгалсын,
Ассанда карай Чыркыран.
ысибекчей болгон Кылкуйрук,
Бакчында карай Чапкылап,
Оозуктуу какқылап.
Ар Чуркаса бир кадасы,
Өсүп келүүн барайлап,
Караан үзүп айтыардан,
Өйүп келүүн барайлап.
ысерлоого кирип келгенде,
Каран калган суркоён,
Кöсі арбакчай Чурадып,
Чурагында сулады.
Оозолсурлука баркыран,
ысанал келүүн Чыркыран.
Анын арка ысагынан,
Кара тайдын Чарказып,

Арандай оозу ачылып,
Ак кобуз тачылып.
Аркардай арасы салынгыр,
Аянбай чуркап алынгыр.
Сурпоёнолгон жеркоого,
Жеминалып Кыргын,
Чулактарын жаныбарын,
Олчу жапжан сурпоён,
Сурпоёнду коргонуу.
Бирликтикен алганы,
Кандайсыз деген оудончу,
Жана жолго салганы.
Андай-мындай деп го,
Ачып козу жүгүчүнө,
Жалкыдан жүгүлгөн жарпызын,
Кыязын гүлүсүн жаажкана,
Озуналып тажкана.
Карагай балбан касыбынын,
Аргарстандай Часыбынын.
Айдап алды ошондо,
Наркозунун байгесин,
Сурпоёнго күйүнүп,
Ыржаяз кылды кайгысын.

„Кандай жоруук болгону,
Семин жесин оңбоду!
Балбанып алуу, айтылуу,
Токтолбостон байтылуу.
Жасаган толго болду деп,
Гүлүнүүчүлүк толуу деп.
Сейпежкей коюлганы.
Калың кара жегинер,
Бегерек тартып тен болуп,
Ортосу ачык кең болуп.
Жегинердин ыр каяз,
Айтурокчун баласын,
Ак сумка салып орогун,
Ыйлатпырбай сорогун.
Кучактап озу котору,
Ийбай менен жотоюп.
Агала сакал карыга,
Ак эшек коюсо карага.
Алып келип алдыга.
Аксакалга атыбер деп,
Коюсменен смолдого,
Ак жасыбадан бир, бирден,
Аянбастан бат берди.

Ошондода Эр киез,
Ар жүрүү ойлонуп,
Токтоло албай толгонуп.
"Ордокто калган бул бала,
Качан эле менен,
Сегизге жаңа жаласа,
Ажыра тийип калайын,
Баланын сага балаасы.
Кандай көлсөң болот, деп,
Ичоо алган жаралуу,
Кайтып калай карамуу,
Ордокто калган бул бала,
Ажыра менен соёт, деп.
Үйдөй көктөсө алдыңда,
Тасмка жакын апарып,
Колдон тайды көлсөсө, деп,
Балакетиңе баланы,
Тасмка таап сиздесин,
Боздоп калып калсаң!" деп.
Деп ошонтип Эр киез,
Тасмга көздөй жоноду,
Эр киездин артынан,
Керегеге Айчурок,
Учкан куштай оролду.

Жетип келип кучакты,
Эр киезге сүйлөнүп.
"Арасы кеткен ий киез,
Кара жерге жыйы киез!
Ажыга итин тойбойсуң,
Ар качандан бир кадам,
Арасында кой бойсуң,
Жылак киез ойлойсуң!
Ат байлаган жез казык,
Жасап салада не жазык!
Булгасорду кой босоң,
Алып келип доолорду,
Кара көзүң ойбососо,
Үчүндеги кара кан,
Көчүү үчүн шин тойбососо!
Айтуран болбой олойын,
Үшү сенден келгенде,
Тобосо келсе коройун!"
Деп ошонтип Айчурок,
Жумшак алды киездан,
Колундагы баланы,
Карап түрган калайык,
Айчуроктун ичине,

Айран-азбр Калганбг.
Ай тур ак алаң Заласың,
Конунда салынтыр,
Ақбан қорт берген, Ем,
Қонсо, сылдо, ақсақал,
Алдына Засың Барынтыр.
Қонсо сылдо Заарғса,
Ғой го келіп Сыйлаңған,
Ақсақалду Карғса,
Исәнсың ақ Карсай оозұнан
Ғайбасыдеп та Исәйікпе,
Исәлдұрағыңа Исәсыңғса.
Ақдай-сылдай деңге,
Атың қозұ Ғаруағұда,
Қайдан Исәлғыш Белгілі Сайт,
Ақсақалсың Засыңна,
Ақ шалқа Толұнда.
Ақсақалған Ғұсаңа,
Ғұсаңа Келіп Кеңайтқай,
Кеңайтқа Деп айтқан
Ақсақалдан Қонсолар
Бәрі оқұдан сылдағолар
Ғайғұлдың алдағасың,

Ай кое албай Балаға,
Ғоң қасқоого Калбысың.
Айқанысса Конғұр,
сыңқоёң Бырайтқ,
сыға ұрұқсат Берінер!"
Қонсо, сылдо, Карғса,
Ғой го келіп олсонда,
Қоңқұмұқтың Заарғса. 23
„Ай қонұңа ұсаңа,
Оңзұ қасқа ұбар!"
Қоңқұмұқ айтқа Ғоқтолду,
сыңна олсонда ұсаңа,
Алақан Исайқа, оозағы,
Ай қонұға Ғоқтолду.
Ұсаңа созұ Засыңғадқ,
Созайтұдан Ғасыңадқ.
„сұңұң ата-Засың,
Ғұсұңұң Құдай қолдоғон,
Ғұрұқшұқон Исооқ сосыдоғон.
Басққ ата-Засың,
Басыңған Құдай оңдоғон,
Ғастамұқан Исооқ сосыдоғон.
Арысың Құдай оңдоғон,

Айтылған ісооқу сөздөлгөн.
Алынған дөң қойбөгөн,
Үчін қанға тойбөгөн.
Ұрана ноғой жолбөлгөн,
Ұұғтасқан ісооқу жөлбөлгөн,
Ұұғтасқанын жөнөдөр,
Үчтөрін төлгөн жөсібөлгөн,
Баш қотырбөй қайтадан,
Қара жерменен тіңбөлгөн.
Айбұл сәйгүлік болсын,
Арқылған ісіп тұлық болсын.
Бөңге назар салбасын,
Бөгітөшкөн асыл қалбасын!
Сәйгүлік жөнөн үшін сөз,
Байғасыбардың тұқұшін,
Арғымақ айбұл жөнөн,
Сәйгүлік жөн айтып тұрбасың,
Ат қалмақтұқ қырғыздар,
Сәйгүлік жөн айта бөрөлөн.
Айбұл сәйгүлік қонұлды,
Ұлықандар қоңұл тоқұлды.
Андай-мұндай жөлгө,
Ағыл қозұ ісүсігө,
Қайғы болұп ұзбана,

Қараса қозғолмынбай,
Қай кетікөнібілмінбай.
Тоқұ тұрып кетікөнін, 22
Жұнұн қызұл Айғұрұқ,
Асыл сақтап балласын,
Тілөгінө ісөтікөнін.
Тоқұтұрып жолкөтіп,
Әсіп Айғұрұқ қанөтіп:
Жұнұн қозұ Айғұрұқ,
Ұшұбала сәйгүлік,
Стоқұнұна тұсғар тұқұлық,
Төрөсіздон қалған тұұлық, Әй,
Алдейлөгіп баққанға.

III. Сәйгүлікті өсіру.

Сөсіктейдің сәйгөсі,
Құрсақта ісө тұрып қалғанға,
Адасып ота қалбаған,
Құұтұлақ жұнө ісалғанға.
Бірге тоқтұ билінгін,
Ата-әжесін қарағаң,
Жүгө тоқұлды ұлсәйгүлік,
Ата-әже жөнөн сөзді айтып
Әрі, сырұнұ ісалағаң.

Үчкө чыкты Ынгырчы,
Үнүн чагып асыкпе,
Чон балдарга кошулуп,
Ойнон жүрду ысырчы.
Торгойко ысасын тонбойт,
Тоболошкон кон балдар,
Ал сейректе чон болуп.
Бешке чыкты белсенип,
Бетпегенден балдар тепсенип.
Сейректин жүрүн коргондо,
Исегирдин Эркиз,
Өзүнөн өзү козуду,
Чароң кетип калбынан,
Белдеп кетип сабынан,
Ұкпайлабай чогуду.
„Бул бала бирди колайко,
Исемсоогузду жүгүсү,
Колун ысанга шынайко!
Бул исемсоогуз бала га,
Аспалды башка калайын,
Эптеп козун чазалап,
Анан ысанбеси шынайын!
Балдардан сыкты чандайын,

Ойноюн кошун балдарга,
Өзөн Эптеп исайлайын!“
Өзөну ойлоп Эркиз,
Исбүрсна, оюндай санап
Балдардан сыкты чандады,
Ар балага бир, бирден,
Жыласмар берип колуна
Ойноюла шоо жакка,
Аспал-айсла созуп айтып,
Балдарды салды ысолуна.
Балдарга Эркиз кеп айтты,
Кеп айтканда, деп айтып:
„Айланайын балдарым,
Ушу сейрек балана,
Тоого апарып ойноюн,
Өлүрүлө деп айтып.
Жыласмар сынсыроюла,
Ушу сейрек баланын,
Канын ичип шойгула!
Келсенер союп сейректи,
Исоргодон чандап шайберем,
Чсүйдорго кийгизе,
Торгун, жүбар, шайа берем!“

Ой-онгой Көлөз шургында,
Анда балдар ойногой деп:
„Аба көлөз ачакул, деп,
Бул айтканыңды ачкыл, деп.
Сейтекти соңо бересиз,
Соңо сары каңбурда,
Алдона аба келесиз!
Берериңди каалаганы,
Айтып коюп шаңбагын!
Ал сейтектин азабы,
Коркуп кылай аркачан,
Бизгеда өтүп ачазага!
Бизгеда өтүп коркуу,
Аркачандан бир качан,
Уруп-согуп шоксо өтүп,
Артыкча өтүп зоркуу!
Алыбыз келбей алыштан,
Исе пуцусуз исейгейт курошуп,
Исайырса бала каптасак,
Исерге исегат шаштасак.
Ошо исана болсо алардыз,
Өчүп кылып салардыз!
Кулак, сыруун кесердиз,

Балк этикен исерин эзердиз!
Исайырса боруу бир шайбагын,
Таласа шарыбын коёбу,
Исайырса баласырооны,
Сабаса шарыбын коёбу!
Балдар шоого исонолду, 23
Аржасынан балдарды,
Сыңда Коңо Бараси деп,
Сейтекти бирге осолду.
Тоого балдар барышты,
Бүлүркон сыңенен ышкында,
Алтай тёрин алышты.
Бала сейтек ошондо,
Бүлүркон сыңенен ышкыдан
Алтай тёрин алыптыр,
Этегине салыптыр,
Боодон жүшүп келгенде,
Исайырса бала сейтекти,
Исабыла капчан калыптыр.
Исайырса бала шоктобой,
Чашышарын алып касынан,
Сейтекке кирди исабыла.
Бала сейтек кучогунун,

Балдарга кирди Сайлончи.
Бирааламан кирген де,
Бешоо олду шороюн,
Исана ааламан ойконду,
Бешоо олду сороюн.
Исана кирди качырып,
Калган онун ошонда,
Айдап алда булсейшек,
Алдына салып исапырды.
Шаштарлардын бабрасын,
Исыйап коюго алганда,
Он баланы шожоктоп,
Эркелеген алдына,
Айдап кирип барганы,
Ана корди Айтурок,
Тукалбады арсанга,
Исегирдин кызбын,
Олонда калбай дарсанга.
Эси ооп далдайып,
Тил сыйлоого исарабай,
Кыйлага шуруш алдайып.
Анда Турок кеп айтай,
Кеп айтканда деп айтай:
„Ырас кызбы ондой суң,

Эгерде эки болбойсуң,
Аркачандан биркачан,
Ырасында койбодуң! 24
Булбайлыңдан кайтпасаң,
Жыбыр бирдин сойлойсуң,
Исазгы исок балдардын,
Убалы сенин мойнуңда,
Ата-энеси боздоду,
Исалы сенин койнуңда!
Антпан коркпос кайбырсың,
Висланы исок исакырсың!
Актык созуси айтасың,
Бейшмуңа шүзогун,
Сасыңдаса агарбас,
Исасаң жен сыңарың!
Адасы сендей болосуң,
Анте, кудайда билбайсың,
Сен ондогон айбанды,
Адасы деп айткан оносуң?!«
Айтуроктон кеп уйп,
Ырас кызы деп уйп.
Исегирдин Эркелеп,
Колганына өчүнүп,
Өзүнөн өзү окуду:

»Эсин Чурок койдуси, деи,
ичисиеги арасидык,
Бут чогарби ноойдуси, деи.
сыздан кийин сенкаез,
Арасидыкта ичисе,
ойлососи канырболоюн,
Эериси де сейтекке,
ойнососи канырболоюн!
насаан иещи ичисе,
Гичсоси канырболоюн,
Бироонун айткан гилине,
Кирсеси канырболоюн!
Койдуси Чурок сиян койдуси,
сыздан кейин сен Чурок,
Сенда канаадык койгун!
Кудай насаеэ, Куран чын,
Сиздей арасы санасын,
Эсин Чурок сенда гиян!
Конулда кирди ноёюн,
Бейше чакты сейтеиси,
Сунной гой калып коёюн!
Сунной гоюн берейин,
Ырсыесида керейин!
Ноогойди сыалда союда,

Жаанын баарын ноюда,
Эркаез калды кайрайын,
Элиин козун насайтаеэ.

IV. Сейтекгин сунной гюню.

Баатыркаез бакыры,
Калын кара жездер,
Жсакалуу карысын,
Жалсандын баарысын,
Кастына алды чакырып.
Эликсиеч эркаез,
Хелгендерге кен айтай:
»Калын кара жездер,
Созуси уккун, деи айтай.
Анык баласи сейтеиси,
Бешке насаа гюлду, деи,
Гайгасыбардын сунной,
Сунной калын баласыдык,
Гой берер кезиси болду, деи.
Ай чурок алдыарсаан ноок,
Ушу кезде озуеда,
Кенедей арсаан калган ноок!
Бул созуеидо насалган ноок!
Агарби сага Ай чурок,

Зайып болду коркунучу?
Бетпалоочукан душманынан,
майып болду коркунучу?
Ийчурактын балаасы,
бала болду коркунучу?
Душманынан кыйганынан,
Гала болду коркунучу?
Тоону бузуп жол кылып,
Тоодой болгон душманды,
Тоосу корчу бузуп кор кылып.
Тастыга бузуп жол кылып,
Байтайлашкан душманды,
Тантып бузуп кор кылып!"
Кыяз ырдай деген де,
Калың кара жеңгер,
Баатыр Кыяз айтканын,
Баарын бузга сыйкул, деп,
Уга жүргин акыл, деп.
Жеңгер сөзү токтолду,
Багынгытын уусу Ыркыяз,
Сөз айтууга өктөлдү.
Сыйгылага бакырып,
Баарын бирдей жыйнарып.

Сексенди сойду сен кылып,
Тоюна келе жүргенде,
Сегиз уруу эл кылып.
Чий шыкыйдын жаңасына,
Калың кара жеңгер,
Калганы оюн жасасына.
Тоюна жоопчу эл келди,
Толгун дайра кол келди.
Сейпеккиин сунноо жоонда,
Тоюнбаган жоонду,
Тоготогонсымал дарсоолду.
Сунноо жоюн арада,
Той го келген коңчулук,
Жай-жайына каралы.

V. Кулчоронун абалы.

Кучуктон баатыр Кулчоро,
Канагычтан кайрылып,
Караан болгон басынан,
сыйнасчыл уулу Сеитей,
Абасынан айрылып.
Кожусунан Кулчоро,
Кок касканга калдырып,
Абакеси Сеитейи,
Жасаган жоого алдырып.

Кетиргжакпан Калдыбай,
Кайын пиро сесепеси,
Кыязпипке алдарбы.
Тусепсо кайра тжжкысыз,
Ормо пушпи Кулчоро,
Сандайынан арылбыс,
Пиорго пушпи Кулчор.
Кетпи ойпи кетпкисиз,
Гокпо пушпи Кулчоро,
Пушпон кайра тжжкысыз,
Опко пушпи Кулчоро.
Кулчорону Коруштайп,
Адаси Коруз зоруштаи.
Фалысынын Кетирип,
Алган жен Эркаяз,
Испкы тп Карагул,
Карагулун комуна,
Салган жен Эркаяз.
Палпак кылы Горону,
Керген жен Эркаяз,
Коруштаи пупун сыпундеп
Карагулун комуна,
Берен жен Эркаяз.
Адаси кийбек Кесенгтай,

Кетпен жен Кулчоро,
ий карысы пун Корчп,
ойпалаи, суу пасып,
Карагулун комунда,
Исургон жен Кулчоро.
Ивыл - эспен айралы,
Болгон жен Кулчоро,
Соолуп калган топко окпоп,
Солгон жен Кулчоро.
Кыз пашак Карагул,
Ун пустон горо Кулуско,
Калган иши сынасул:
Эртпеспен кулуско,
Эки така суубереп,
Тепболгондо пасыкыраи,
Палпак кылы сабатып,
Испкатыга кердирей.
Исипи келсе Карагул,
Тылсып пери шилетпп,
Кээбир кезеде горону,
Касспак кылып бипленп
Этисменпесепирбай,
Кары Сарт кулуско,
Кудай бапжа салбаса,

Жиси конон смындай кашкы
бүгүн алып келиңиз,
Бою кыпор бос отун деп,
Саат сайын карап тур,
Салып коюп чоро го,
Күлчоронун дарегина,
Абайдан кетпи коюңуз.
Койнок, даяр сайып алыңыз,
Карынка орай коюлган,
Карагул деп кайтыңыз.
Кара этинен ажырап,
Арык болду күлчоро,
Адасудан ууй баштаса,
Карып болду күлчоро.
Кайрына алганда,
Исалка тыга айкырап,
Сторожурай карагул,
Аябуар сыпуңдеп,
Кайыр кезде чоронду,
Боор, сорпа шешкилеп,
Озу урап карагул.
Түн киргенде чорого,
Ушайтып исалка кайтарып,
Сорпадан кортон башканып,

жуурокпорун сыпырып.
Коюп ичер сайын алдына,
Тамак пастыгырап,
Кайран чоро күлүспүп,
Ырсан тогуп кайтарап.
Кайран чоро күлүспүп,
Жаңа калды бир кабык,
Этпи калды кок пастык.
Ускүндөгү песенпай,
Баштанда сылакай,
Бүгүндө куурсыпсы,
Далбаа болуп болуңуз,
Пасиятсыз этпи коруңуз.
Кайырке зде Эркелеп,
Озу урап чоронду,
Андай кылуудан,
Кадыдан несе коюду.
Исилкы чынын ичинде,
Сосуптайып бир бала,
Күлчорого калганда,
Ичинде иок шүк кара.
Учурдан берет коштасак,
Бир денес неге кошкабай.

Кээде коёт болушуп,
Келкөчө сабап берсе,
Куш үйгай сокшуп,
Келжөчөнө коркушуп.
Күлчоронун өзүнөн,
Бий кунулуп көзүнөн.
Кардангы карагы,
Айтар сөзү сөбөлүл:
Келжөчөлөр касиетү,
Кеберлүү болгон кеңбери,
Сабалганыңже кесилчү!
Сууга сүйрөп салгыла,
Бигиндө сууга агызгыла,
База калып алгыла!
Карагы бүтүрүп коюлганда,
Келжөчөлөр касиетү,
Сууга сүйрөп кесилет.
Сууга салып сүйрөнүп,
Оодо-төсөнө сүйрөнүп,
Кашка аңарып кайтканда,
Сөөгүнүн шорун кайтарат,
Атага наалат кармаган,
Адасынан калбыр сөбөлүл.

VI. Күлчоронун зары.

Күлчөнүн эле күлчоро,
Күйсүрсөн баатыр эр чоро,
Адасынан башка шер чоро.
Коруук Коргон сабында,
Ажалынан кесилгенде. 25
Абагандыңа кетүүдө,
Өлүүгө кесилип кеткенде.
Өрөөнүн айтып окшоду,
Абакесин кокшоду.
Айланайын абаке,
Кан көйөрбөс балакеч,
Басынбаңа түшүп сөбөнөкө!
Чөлөндөй кесилип чыккыран
Коруктүү Коргон түрөсүнө,
Сай совуусу кетүүдө боккыран
Жыл-Эстөн айрылып,
Карып болуп түрөсүнө,
Сүлдөрүн кетүүдө дарегин кок,
Арык болуп түрөсүнө!
Кайра чыкпас көрүк куулап,
Өрө түшүп түрөсүнө,
Кайнатылган зааруу,
Шорго түшүп түрөсүнө!

Бастыңа түсүп аласпай,
Айланайын асабаке,
Кулчоңду кайнасаң,
Өзүңө кошуп ала жаай!
Атакеси сенек кабылан,
Арбагына жалынасы!
Кайбердек бүгөн шердигиң,
Кара көкжал Эрдигиң, 23
Карып болуп кулчоронг,
Кара кашуу дүшмандан,
Кадыксыз кетпейт тең дүйсиси!
Арбагың азар бар болсо,
Алда наала жар болсо,
Бир көзүңдү салсаңчы,
Кулчоңдү күйкарлап,
Конунда алсаңчы!
Кара дүнүн ак болгон,
Аксиласы үн каалаш,
Кара Кытай-сыныкуудан,
Качып чыккан жаай болгон!
Элиңен безип жаай болгон,
Аксиласы үн каалаш,
Эл-жерүй сенек кас болгон!

Аксы бээсин көйгөгө,
Алтын шагын шаштан,
Аксиласы үн үчүн, 23
Ак шайгасы бар шер үчүн,
Алтыбеленбей дүүлүгүп,
Алыкере калба баштаган!
Баштан чыккан ысыгаң бүн,
Каалган жалгыз жалгоочы-сыңарын!
Сарала түлпар сойлогон,
Сандаган кара көйдөй,
Сапырбы жалгыз сойлогон!
Карашаар-бээсине,
Казак көлөгө барганда,
Кара көгөй-сыныкууга,
Азак көлөгө барганда.
Өлөйүн деген ата кеси,
Кулчоңду колдочу,
Ала кетпин жаныңа,
Эгер түшүп койбочу!
Өлөйүн десеси жаныңа,
Үйрөйүн десеси жер кашуу!
Коркпокчу коркуси жасаганай,
Көкүй күн атаси ала жаай!

Чейтий болгон чороолор,
Айакесинин иероолор.
Кулчородой карыпка,
Козунорду салсаңчы,
Арбактар азыр иар болсо,
Аслыраңнай буулсаңчы,
Иланбырга алсаңчы!
Абакеси бакай карыя,
Канакей эжеси олуя,
Алар кандай кунде жен,
Коруўка шўшчи аларда,
Ичкери шолгонсыўбекен!
Айчурок эжеси кайда экен,
Бар болсо кандай иайда экен!
Тороң бежен балабын,
Иееболбосо каездын,
Корубежен Айчурок,
Каарууканыўбалаабын!
Кулчороси кандай кунде ги,
Ойлойтбежен Айчурок,
Капаланбаңкайгырбаң,
Боздойтбежен Айчурок!

Иееболбосо Айчурок,
Иеедигерин каэга,
Алыңбаңнан алганбайсы,
Буктойлобой буулсаңчы,
Чыгарып ойдонсалганбайсы!
Кабарын билей тўрасынын,
Айланайын кудуроў, 23
Кандайарга кабасынын!
Гўиси иалаң, тўаңбаеңсок,
Ооруиңсандан баеңкадан,
Карып болгон баеңрека,
Браси калар киеңсиеиок!
Иеоолчу тўрган баеңбаеңы,
Коону келсе карагул,
Олуеколыи коёшко,
Карако зуеоёшко,
Кожиасыкболгон эйтиее,
Карга, кузгун шоёшко!
Косчулбосоң соогуеи,
Балаада куурап калар дейси,
Атаңа наалаў кабаэдын,
Табаса тогуканар дейси!
иеараўкан-иеапар-кудуроў,

өзүндөн башка башанасы жок,
сааналар башка калган жок!
Арстан Жоро Кулуйбон,
Арманын айтып болбуудан
Жалпы пайдалануудан,
Шайманга кетпей жүгүлдү,
Кыйындарга Шайман жок,
Иерге башы түгүлдү.

VII. Үлчоронун түшү. 21

Тилсүйлөй Шылж этти,
Жайып калган Кулчоро,
Адаси корбос баласа,
Батып калган Кулчоро.
Үйбуга козу ичинен,
Козу ичинген кезинде,
Кулчоронун өзүнө,
Жаңылык белги билинбин.
Козу ичинин түшүн Коруп,
Түшүнүндө Сонунчы Коруп:
Ысол шабалбай Сөндөлүп,
Карагы түшкан ичинде,
Жүргөн Жен Кулчоро,

Жүйөк, жеңүүнү шак гүлүнөк,
Түргөн Жен Кулчоро.
Бөлөй кылач Комуна,
Алган Жен Кулчоро,
Карегы келген алдына,
Ачуу, жолборс, кабылан,
Кылыч сынан кайталап,
Жарган Жен Кулчоро.
Алдуучча болбоду, 23
Алдаси ишин ондоду.
Кыбыладан Кыргыган,
Кызыл боорон зыркыган.
Түшүндөн несие калбады,
Түш-түшүнөн шаалайбады.
Бүлүнөн несие калбады,
Бүркүран шаалайбады.
Кунарчылды жаркыран,
Ачы чыкты обоону,
Кучтүү шаалай заркыран.
Ас-спасибей чуулу Кулчоро,
Арка жагын караса,
Ардай кызык шаласа:
Аса шаяк Комунда,

Анық актың ісінде.
Ақ селдеген Жұбана,
Жұбана жүруі ешнуайтады:
„Қарын баласы Күлчоро,
Болбойсұң әлі ұзара!
сенің ісіңді сұрасаң,
Ісіңді жиі қайсеңдең,
қайсеңденің өзіңді,
Қақ қаракан көзіңді!
Құдайға бұйың ісейікен,
Үшұбұдың Күлчоро,
Басыңдан балақ кейікен!
Бұйласаспы әлі әлі,
Ісарайған сенің ісіңді,
Үшұсаға Ісіберді!
Азғұндо бағың ачылай,
Ісеңгерің қалаңдың,
Доолоқұ құлдұй ғачылай!
Ай Жұрок жүзі Ербала,
Ақ сөзінен аңға артық,
Қара Күлақ Шербала!
Ақ Сейітоқ қойлы,
Ай Жұрок ұзын он,

Қасқа-Қайғасы ісоңлы!
Асалсеңнен айласа,
Ақ ұзын ғақтың Ай Жұрок,
Алаптаған қағаздың,
ісіңің алған қойнан,
Басқа ғақтың Ай Жұрок.
Арбыр қалған ісіңіңі,
Ұзын ғақтың Ай Жұрок,
ісеңгерің қағаздан, 22
ісіңің алған қойнан,
Қозын ғақтың Ай Жұрок.
ісаспа болсо Сейітқың,
Ағын қалда Ержәз,
Қоқтобостың Жұроғы,
Айтқан келіп ұзына,
Ғағын қалда Ержәз!“
Ақ сөзін айтқан Жұбана,
Қозын қайғы болұптыр,
Ойғонұп Күңіс қараса,
Қарасқан ісапқан өзіңе,
Қоқ Күлық ішіп алыптыр.
Ордоннан жүріп ақтолұп,

Бура албастан шокшоңун.
Кулчоро байкап карапа,
Кубай кирген озуно,
Айран болоп шұшуңдо,
Фубана айпкан созуно.
„Билегиси кабыл келеби,
Биллекпп кудай бересп!
Арвен урун Кулчоро,
сосиуңжан га шеғіпшіпір,
сосиуңжан байкап карапа,
Кулчоро оңу қызарып,
жсақ алды тұбұруп,
Бір қүюшуп кепшіпір.
сына ошондо Кулчоро
сосиуңжандан кеп сұрайп,
Кеп сұраса деп сұрайп:
„Айланайын сосиуңжан,
Бүгін нешеси сонун жсан!
сен қорғонду қорыдың ба?
сен шұйғанда шұшыдың ба?
Ісе жүйсай, бипсей жүрмұң ба?
Чурокпп он қасарыпдың ба?“

сосиуңжанда кеп айтап:
„Биліеси чурок қасарып,
Ержек бала шұшу деп,
Қайран қалды ай чурок,
Бәлин бекеси-бұду деп.
Багыпшоң чусу ержесе, 21
Ісо жна шоп-спал сой деп,
Қалың қарпіп чақырып,
Тау-шасына қоп қойып,
Айран сепшек қой деп!“
Арсіан Кулыс ошондо,
сосиуңжандан кеп ұшы,
Жсақсы-лық қасар деп ұшы.
Қубапшанда Кулчоро,
Кұлшұш тұған чағында,
Күйчіпшің шурок басалы,
Успачтап қозұ ачыпы.
„Күй қылған болсо кудайдан,
Кудайдан жсасқан сұрайын!“

VIII. Сепшектің Құғанп.

Сеспетейдің Сейіеш,
Ісепіле тұқпіп Ісепіпіп,

Сесепейдин айрыкчы,
Аргон менен ногой дүн,
Ак болуп кетишти.
Сесепейдин сейпеси,
Кечтеге кадыя шолгондо,
Сергилик киргизилгондон,
Окуур чагы болгондо.
Жекеси Айтурок, 22
Эркекке кетсалды,
"Чеч сейпек балалар,
Карсаан берип столдого,
Окуйлы" деп салды.
Анда кокез мындай дейт:
"Сабакчыл турок, сабакчыл, деп,
Бул айткандын акыл, деп.
Ала коодон эркекез,
Айтурок менен сейпекке,
Алынып калган кези жок,
Озунун баласы болду деп,
Эсеп коонусе толдуе, деп,
Чеч сейпек балага,
Айланайын ботосы, деп,

Кадалып калган кези жок.
Конул буруп турокко,
Ооруп калган калган кези жок,
Кадын шокпой туруско,
Кооруп калган кези жок.
Конулдоп бузулып, 23
Кооп калган кези жок,
Кардансай туруско,
Корп калган кези жок,
Айтурокко конулу,
Бойп калган кези жок.
Сесепейдин сейпеси,
Столдодон сабак окуду,
Окуганын баарысын,
Конулуно токуду.
Балдардан озо окуду,
Бечделеси деген балдарды,
Бүгүлтейп сээсин 7 окуду.
Сабак окуп столдодон,
Фарс окуду консодон.
Зейрек шишти аешанын,
Кесиптердин элине,
Спаалысы болду бул сейпек,

Бюрүй, бөлөк исалдын ачында,
Молдо ауна шеңдеши,
Аалиси болду булсейтек,
Исасман сиенен исакшына,
Ачак-айкын айбран,
Таанышы болду булсейтек.

Сейтек.

Сеспейдин сейтеш, 22
Он эки исасика шомушкур,
Обоологон жүшсанда,
Ойрондор гага бошушкур.
Онэки муче шең гакыда,
Ордалы кең гакыда,
Ойронйшу бузар шер гакыда.
Күйчи йүрган гок гакыда,
Курдолду исүрүйа ок гакыда.
Атаи шйган ок гакыда,
Аласида сыңдай исок гакыда.
Көзүнөн ойу гачыран,
Оозунда шүшсү качыран.
Караса көздөн өтүсанаш,
Карсаса колдон кан шасаш.
Бузуктарда ургана,

Бурулүпай илген кууганы.
Какаармуну касанда,
Карсылдаган сасанда,
Кабылан бала сейтекпин,
Каарына баскелбай, 22
Калың кара иссигер,
Качарына исер шаппай,
Кара тоо кирип касалда.
Кара нэпэ бузукшан,
Алыс болду булсейтек,
Кара колда какисарган,
Калыс болду булсейтек.
Иссишси, иссир, карышка,
Исакын болду булсейтек,
Чеченди болокто,
Акын болду булсейтек.
Засисидерген исай болуп,
Адил болду булсейтек,
Туура созу бир айткан,
Баалы болду булсейтек.
Сейтекке воде карабай,
Корун калда эр кыз,

Не кочлар ёқ Ғилле алсаң,
Болып калдық Ержайаз.
„Ақа иеончи бырбиллее,
Ұеш сиенин өзуеңу,
Соёр кези болду, деи,
Кара козуси каеңайтқан,
Оёр кези болду, деи.
Ишиеңеи кара кан,
Тоёр кези болду, деи.
Ақаеи сиенин Кайда деи,
Ғагар кези болду, деи,
Алып кеуеи баеңаеңда,
Кара иеерге бусиенн,
Тбғар кези болду, деи.
Эсеиеңеи бир иеоиу,
Тасар кези болду, деи,
Калбың кара Ғиеиеңи,
Кан сақтайтын бирқуну,
Ғасар кези болду, деи.
Ақ Ғонтойға ақ салып,
Атар кези болду деи,
Калбың кара сналаеңда,
Ку, лсаңбрған Ғеиеедей,

Ғагар кези болду, деи,
Деси Ғбғарбай өзеңеңу,
Басар кези болду деи.
Орақ оргон Ғеиеедей,
Ғрор кези болду деи,
Калың кара Ғаурайуеңеңу,
Ақсадаардай оң тартқан,
Сорор кези болду, деи.
Сен деи айтқасы бұлсиенн,
Ұрар кези болду, деи,
Ғилгеннен бұрылбай,
Тұрар кези болду!" деи.
Ержаяз калда ұбайлы,
Бұлсеңтекиен Ғоғұнуп,
Худай сақан канбрың,
Ғсине алда Худайлы.
„сиенин айтқан сөзуеңо конорбекен
сиени сиенен бир иеурұп, Ай Турок,
олорбекен Ай Турок!
Конбоеболсо Ай Турок,
Калганаеи иеейіп өзеңо,
Ғак каракан козеңо!"

7р кайздан казына,
Ачан кирди бул сейтек,
Карап сенен касарга,
Ачан кирди бул сейтек.
Власанда спальна,
Конок кирди бул сейтек,
Кандуубулоон тушкучи,
сонок кирди бул сейтек.
Созчийлотиной кайзга,
Чук ден койду бул сейтек,
Шендигинен Кенгирим,
Исегилердин кайздан,
ооз, оскурйка спокунун,
Бүктөн койду бул сейтек.
Кара исинин кайздын,
Басып койду бул сейтек,
Жинчийдун оспой лоп,
Ачын койду бул сейтек,
Жи кожин успачтай,
Ачып койду бул сейтек.
Кайздын де сайд тийгонтий,
Феси тагарбай падойтий.

IX. Кулгоронун ай турожка келиши.

Жабалан баштар кулгоро,
Кайтоотудан кетүүгө, 22
Сесиней ийин сейтеги,
Койбын такыр деп үгү.
Он жи жасыжайлоп жүрөм,
Орунгайжийу дүйсенга,
Олсиар кези болдуден.
Исегилердин кол жини,
Айдап исолго салдым, деп,
Багалыбын үүлү кайзда,
Иссор карайын салды, деп
Эссенлоңуз кайз алдына,
Тарыбын бай жеми барайын,
Кадын токсо кокустан,
Дейктей кардын исарайын.
Аны ойлонуп кулгоро,
Исилкыдан айтпа карсна
Токуп сенин бирзасын деп,
Ай турожко баргын.
Ай бын байлап масыга,
Салсын айтып кайзга,
Кирип барда касына.

салоодон салооспалякиси,
Сандыгга жуу кыязкан,
Карабукелди алдыда
Брайвендуу козу сал!
Этиси болуп кок жашпак,
Канбеш калып биркашпак,
Арык байдуси кыязкан,
Кейпсеп иок жоландач,
Карып болдуси кыязкан.
Алдыда келип кыязкан,
Тюнжатып ден келдиси,
Кейпси кетип уйдо,
сиянда адасидып баласы,
Чоюлайып ден келдиси.
Кулчоросиндай деген,
Анда кыязсиндай дейт:
„Келгинин жакеча бойдуден,
Алып келгин колду" деп.
Кол алышып журганып,
Коржконуна чыдасай,
Кыеспай создон урганы.
„Айчурок канбеш жургун" деп,
Тартып баштан кайынсинде,
Жуюп кыеныз сунгун" деп.

Жандыдан бүй кийизин,
Кепсеп тюзгон кайынсинде,
Жардасын буды гешейизин.
Казы, карта, жал берин,
Сусунуна сал берин."
Ажындын кызы Айчурок,
Сырдилгизебей зсенивтап,
Ордун ап журуп кетивтып:
Кыеныз берип чорого,
Тюрдон калган исорого.
Казы, карта, жал берди,
Сусунуна сал берди.
Коргун, шубар, бар чадан,
Чембаштай кылып кийизди,
Ажыга дейин Айчурок,
Сыртындагы билгизди.
Сасында этин жуучанып,
Жыгып бекип ден курч,
Белинен бекеси бууланып.
Сейпек журай шан болуп,
„Кимболду эжен бул кыш,
Билеалбастан остожо,
Баш ог журай ман болуп.

Ту басқаға қорлық қылу,
Қандай ұятқа қалдырған,
Әсіресе айтады,
Айтып тұрған сөзіне, 24
Қандай ұятқа қалдырған.
Әр өлеңдің кезінде,
Күлкіге болған байқауды,
Нәр өлеңдің кезінде,
Бұлқар болған байқауды!"
Жетісіп кіріп, шоңқиып,
Ақын - шәкірт ақтаңдап,
Қайта айтқанда ұлғаюда,
Сөзіне тұрып тұрғанда,
Күлкіге қалған бір сәт болғанда,
Қағазға қандай тұрғанда,
Қорлыққа қалған бір сәт.
Әлем сейілек келе айтады:
"Айтқыңдағы ата, әне,
Қандай ұятқа бұлқынған,
Сияқты болған" - деп айтады.
Анда ұрық келе айтады:
"Анық осы әдеуетті,
Айқындап бір әрең,
Бұлқынған" - деп айтады.

Аңыз сөзінен тіпті тұрған,
Ұрыдұрыс бек қылған,
Алдақашан қоқ қылған.
Осы он үшін айтады,
Басқына сұлулық үшін қылған
Он әлі ісіліп бері қарай,
Ісікқағыға жүк қылған.
Бұған тұрып айтады,
Ғайбат қылды үшін,
Сен қолдап тұрғанда. 21

[redacted]
Кезеңнің айтарлық
Сайланбаған.

Сейілек тұрып келе айтады:
"Ой ордың ісіліктен,
Барып қорқып" деп айтады.
Анда ұрық келе айтады:
"Не қылғанын ісіліктен,
Барып сейілек" деп айтады.
Қарақшы бар, қорқу бар,
Қанқорлар деген қоқ бар!"
Айтарлық тілінің албасқан
Оқырман сейілек болсаң,
Қандай заман болып деп

Исеңгерлин кагаздын,
Он колисун журоқ козгалду.
Кой деп айтқан ага жоқ,
Ертеңге часка жоқ. 24
„Барсаң барган баласы, деп,
Сен кетсең кулунуси, „
Сеназанка каласы, деп.
Айтқанын сейтек кейкешин,
Кагаздын корғын нейлеңин:
Багалыгын ушу ертеңге,
Айтуракгын ғазасын,
Кулакгын ғазасын,
Башқа исергесалында. 30
„Айланайын туроғын,
Ертеңсиласлық исіңерді,
Сенден кутқын журосың!
Алғурсоң, Кайсоң озусын,
Созусо сенин кулакгын!
Ушу жыс ғорого,
Бир кылбадын, исуғкалдын,
Басына кара ғұн калдын!
Кедек жоқ, кудайбыр,
Созусо ғурок деп кыр!
Косында ғурсы коябуш,

Калганын исегін бастыма,
Маңдайын калын шор болуп.
Сынып жұрган сынынду,
Сұрган калмағ сейлеп, 26
Байыркыдан калган созі
Ушұсма менин озусо,
Өлуп жакын келдік!
Ұжа сейлек сөзіко,
Кара козусы өзіко,
Ғұнсіздің кара кан,
Кочуғтын ағын тоқтайко!
Деп менин айтқарын,
Корғыгта жұрган кұлұсын,
Исегерлин ғұнне,
Кан кайғыру алайын,
Ағаралайын, ақ кұсқа,
Биік ғұлұкгұ сальсаңда,
Косына бұйын салайын!
Ақылга дайын айғырак,
Ақылында алғырғын,
Арсіан бала сейтекке,
Бұл кылыкта ұғызбай,
Ағасын ғаап ғасырғын!
Калын кара исегер,
Элдің оозун ғылайын,
Кисінің оозу кычырса,

Ұғ сыйрық

Басыңын кесип шыгайын!"
Деп ойлонгон эр кыяз,
Зарлап айтып турдуолол,
Кайгыну создон урдуолол.
Анда турок кеп айтат:
„Кайгырба кыяз, деп айтат.
Кайгы шолоо болобу,
Өлүп кетжен бирөөнүн
Кайгырган адаш онобу?!
Баатыр болсоң эр болсоң,
Баатыр кыяз сен болсоң!
Сен турганда кайгырба,
Жолбундан айрылба!
Жолдо өзүң шаашасың,
Шашпаган кой сен кыяз,
Кунчоро оозун басасың!
Кежип берген канырга,
Адаш заптын ичинде,
Жолы аз шажырга.
Сенин ~~ойлоп~~ анык айтарын,
Канчоросмен чачын кей,
Исилкыч ын басып карагул,
Ошол үчөөн сойдурасы,
Фанын добой итийдирга,
Ичегин канын шойдурасы!"

Өкүндүн кызы Айчурок,
Ар түрдүү асыл сөз айтып,
Эр кыязга жасоп түшүп,
Өзүн басып сооротуп. → XII. Жыл горонун ассонансы (сойлогонун ассонансы).
Сунуш сөздөй шашылышып,
Эсин болор создорун,
Эр сейитжигин баштайт:
Сейитжан чын сөзүн айтканы,
Ар түрдүү ойду жасажаганы.
Исилкынын көздөй бетинен,
Айбалтын алып,
Артынан чаап барганы.
Ошол чын сөзүн оозунан,
Жалын чачып көзүнөн,
Киси жогубайт бул кунда,
Бала сейитек өзүнөн. 25
Ажан сунуп кетжени,
Бирбелесип асылганы.
Белесип асып түшкөндө,
Алдынан корч бир киши,
Ал корунгон киешинин,
Ансап исуруп түрүшү.
Жетип каран байласа,
Ансап кызык шашпаса.
Үйүнөн коргон бечара,

Ал байқұсқа не қара.
Сегіздік кірпі барғанда,
Оң бәйрөгін қағынды,
Ойрандысы асасы деп білді.
Сол бәйрөгін қағынды,
Солай-ғы асасы деп білді.
Айтқан шұлық айқыры,
Асақелем бақыры!
" Айлағайын Сегіздіксі,
Шұлғадан қалған ғұсқасы,
Асасынан қалған қынасы!
Аңбыспа қайқан құлағы,
Асасынан қалған қысқаны!
Найзадан қалған жебесі,
Асасынан қалған белесі!
Соғайған қалған қылғасы,
Асасынан қалған ғұсқасы!
Сенайтқасының қынасында,
Ұлысының сырғасында:
Сырғасын айтқасы қырағасы,
Құлақ салып ұғып ғұр,
Сырғайынан қалған құнағасы!
Айдаң демес ал қояз,
Айтқасы сөзден кеспейді.
Әңгімелеп айтырық,

Айтқы бердім сенсаға,
Аңдыған ісім бір дүсөк.
Айлағайын Сегіздіксі,
Тұсбұлдық жұрғы берейін,
Бегінді айтқы отбұғын:
Әрікті ай ұқ құн ісепшісі,
Ісерінен ісайын айтайын,
Ісетіліп ісерді ісерлеп,
Әлімнің ісайын айтайын.
ісерің болай қоңталас,
Ал таласқа ісерлеп,
Атқа ұлған ағласға,
Арғын, ноғай әлдеп.
Ұғұнбекен құлағы,
Арғынсынан ноғайдан,
Қасбұлан сынас әрқашқан,
Қайтылғанда қасағын,
Қара құлақ шер ұлтқан.
Ойсынан нәсіпті оқтаған,
Орын жұрған әрсінас,
Арғынсынан ноғайы,
Қанатжұға қақтырбай,
Тұсешұқ жұға тәкаппарбай,
Қорын жұрған әрсінас,
Асалықжан дүсіндегі,

Зааров

Ачкадагардай он шартта,
Соруп жүрген эрсиңдас.
Алтын сиңи жасибы, сиңи кунду3,
Айда салып Көкөндөн,
Алысына ошондо,
Алган жүрген эрсиңдас,
Алыша келген дүйсиңдөр,
Алгырбалгон касиңдай,
Галып жүрген эрсиңдас.
Пешт сиңи жасибы, сиңи кунду3,
Айда санап шак калып,
Алып алган көтөндөн,
Асылбалсиңнен дөпөдан.
Өзөнгө бузган шалкалап,
Бетпей албай сиңдаска,
Сиңсиңсиген дүйсиңдар,
Бетпөрөп бурган калкалап.
Какандык бузган шалкалап,
Каарга кашуу дүйсиңдар,
Кайыша кылбай сиңдаска,
Карган башын калкалап.
Калсиактан кур жүнү көпөлөп,
Калдайларын шимайкан.
Оогандын жеургөнө орогон,
Кызылбашка сойлойкон.
Арстан сиңдас баатыр дөн,

Айкырыгын укпаган,
Элден калган дүйсиңдөр,
Аккула шумпар баспаган,
Жердөн калган дүйсиңдөр,
Жанайбасы шошпогон,
Алалбарсы кескөн,
Эрдөн калган дүйсиңдөр.
Ошол сиңдас чоңайып,
Сөлөтөй болуп озайып.
Чоңайып сиңдас касыман,
Кара шаар өзүнчө,
Казак калып берсиңда,
Аккула окко учкан,
Асласибай шыпшыт кечкөн.
Чубак, сарык эркелөп,
Коландардан коп өлгөн.
Арстан сиңдас ошондо,
Конурбайдан чыга
Акырет кетпөн каймалап,
Баатыр бешик тагында,
Сөлөтөйдөн айрылып.
Чоң энен айы канжай,
Канатынан кайрылып,
Кан сиңдасып айрылып.
Кара тагы исайлуу,
Кандуу бетпе төпөлүү.

Алойун деп ало алсай,
Өзгенбөт өзү кыя алсай.
Аса күлүп турганда,
Арстан сымак шерменен,
Күнү кайып баласы,
Иниңде кой аласы.
Абыке, жобосу алтыгарасы,
Арасында тонасыргап,
Зоруктаган тиштуу аласы деп,
Тоң эркек канга шыгып,
Кең таластан качырган.
Арасындан колунда,
Алтын сан кара малкалган,
Ак ордодой үйкалган.
Сесенгейи тоң эмес,
Бухардын каны кесилген,
Өзгөсө болуп чу,
Ассыздан булут шүүлгөн,
Ордолуу шаар бужарга,
Ала качып күшүлгөн.
Сенин атаң Сесенгей,
Бурга барып тонойгон,
Үчүндөн күнү иши оңол гон.
Он эки исекке тыкканда,
Көсүр өгүзү коо болгон,

Бирдикөгө эзе болгон.
Тойтокойго көзү сарыгаз,
Ада сенин тууганың,
Сарыгаздан кеңүккен,
Салтың ногой деп үккен.
Иниң таласа деп үккен,
Атаң сынас деп үккен.
Сенин атаң сесигей,
Таласка кайта келгенде,
Арбактар кудай берсенде.
Ак балогүн сыйлаган,
Ашуруна шешенде,
Тонгатасы жакын кан,
Абыжесинен көбөшүү,
Кайтарынан исилаган.
Карадуу иседи сыйлаган,
Кыйгыда шешенде,
Манастан калган Көкчоро,
Көрөөн кайтар исилаган.
Кайсы бирин айтайын,
Арсланбеси арбын - дартыбеси
Сенин айтпеси кулчоро, Зор,
Каардуу көзүз көлдөй кор!
Өзүңүн исиңин айтайын,
Айта түшүп кайтайын:

Тун аңасында шүрөөлүн,
Түгөл айтып берейин. 25
Кальчы кыпай жүргөнүнан,
Сыңжоодо кайып нуркунан.
Үч бээжин эчен калаа сөз,
Ачасы болот Аслиасыбай,
Азиз кандын баласы.
Бөрөн калсын шуси жаалган,
Бу жаалганча жүйнөдөн,
Өлбөй адасы киси калган!
Аслиасыбей ачасы канболгон,
Жаан чычндын бээжинге,
Кандыкка басып данболгон.
Үч жүйнөнчү жайтканан,
Чоң инди жандан айтканан.
Канбордун канда болгуча,
Сууласаандын болосуңду,
Сууласаандын жаруунда,
Жеңиш үйүнүн отосуңду.
Балак калган жүйүрүн,
Балкалаган жаратпарын.
Кудай жаалгөз, куран ак,
Фин тилаш өң Аслиасыбай,
Калың кара бээжиндеги,
Качып чыкжан оңсол чак.

Келип жеңиккен баласка,
Кыясынтүүк досторун,
Жан жолдош болгон сыңаска.
Аслиасыбей жолдош болгондо,
Сыңастүнүн отболгон,
Аласында бүгүн чоң болгон.
Сыңастүнүн жонкүлгөн
Өйүн кейкен оңдоңдо,
Жор жүзүнө конжудон.
Чоңкосо менен толтойдун,
Калтыр басып жөөлөгүн,
Ардак айтып кулчоро,
Басыңнан болгон шүүлөрү,
Чоңдон айтып кулчоро.
Эр толтойду сойгонда,
Олжого шүлгөр сурдөөн,
Алдан айтып кулчоро,
Сурдөөн үчүн шаарынын
Субактын чуңу канчоро,
Калган айтып кулчоро.
Сыңастө сойгон конжуду.

Сойгонун айтайт Чыгаро,
Чынгыз Кара Кан,

Тойгонун айтайт Чыгаро.
Көкөнүн уулу Семетей, 22
Өзү келип кайтпады,
Олгонун айтайт Чыгаро,
Жолмоксонен соогушканын
Тайбурулга исүктөнүп,
Бергенин айтайт Чыгаро.
Эрсеметей сулуудан,
Өлөндөн кейин сүйүүдөн,
Көйгөнүн айтайт Чыгаро,
Чачыкей менен кан Чоро,
Үйлөнүп Чыгаро бошуп көлөзү
Ал Жоонон балакет,
Семетейдин башына,
Исенкенин айтайт Чыгаро
Исеңгирдин көлөзү,
Семетейдин башына,
Көлөгатайдын кастыгы
Салганын айтайт Чыгаро.
Семетейди алып,
Өкүн-зүн көзүн Чыгаро,
Алганын айтайт Чыгаро.

Өргөн, ногой жи кедрий,
Абаса бакай, жаңбакей,
Жанчоронун корчучун,
Коргонун айтай Кулчоро.
Сары кандай канбечен,
Олгонун айтай Кулчоро.
Үшүгүрган сейректүшүн,
Курсакта кесел алып
Чуулганын айтай Кулчоро,
Өзүнүн түшүкөнбесинен,
Чуулганын айтай Кулчоро.
Ысыкчечен коңунда,
Он жи ысык корсошуп,
Бүргөнүн айтай Кулчоро,
Кызсемен карагуй,
Ит корсогон коржуктар,
Кылганын айтай Кулчоро.
Сесметейден айрылып,
Абажелеп кайгырып,
Каардуу үдесинен коңунда,
Калганын айтай Кулчоро,
Кара нэжи ит кайгы
Жарыгы жок көңүлдүн,

Адаси корбос коржукка,
Саманын айтай Кулчоро,
Ичүйөнүн үшүүдай,
Жасалганын айтай Кулчоро.
Сосшуңсан жеген баланын,
Өркачандан бир качан,
Жардасынын айтай Кулчоро,
Кайга сенен турөкүн,
Карыганын айтай Кулчоро.
Түшүндө чоң жасеңсынып,
Коргонун айтай Кулчоро,
Ачу, жолборс, кабалап,
Үшүгүрган өзүнөн,
Олгонун айтай Кулчоро.
Жедеп жатып кетчүдө,
Эр кызынын ейүнө,
Жсыкдан урдап өлсөнүн,
Баргынан айтай Кулчоро,
Сейректүн коруп ошондо,
Калганын айтай Кулчоро,
Кубанган толгасай,
Акыл-эсин айрылып,
Калганын айтай Кулчоро.

Өлүп бараткан түшүнсөңүз,
Ыйлап турганда көргонсүзбү?!
Бейчара Сайран турганда,
Басынан өткөн бир кайгы,
Арман-муң сөзүн урганда.
Сексен сүйүн сейитеги, 21
Кулак түшүнө айтканда,
Кубаттай келип кеткенде,
Чүлчөрөнүн бүтүнүн.

Сейитектин зары.

„Кандай айткан бу сөзүң,
Курсактан кеткиси келбөдү,
Калыңсынбагын өлөөрүң!
Абаке айтпай кеткен шүшүлүккө
Мындан мурун ушалбаппы,
Айтып турган ушулүңүз!
Атадан кеткиси калганбы,
Кедигердин кебүнө
Атасы деп кыргон жесиңе,
Арылбаган арманбы!
Көтөрүп кыргон жесиңе
Басынбага кудай салганбы!

Сөнгөн жеңе канатпасы,
Калың жоргөлөп айрылбы,
Абакеси-бакай өлүп,
Тоң энежеси канбакей, 23
Ажырынан айрылып.
Атасынан калган калоолуу,
Аргын, ногой кууранттар,
Арасынан бүтүн конгон чоро,
Кенжеси кыргый жүлаңтар!
Чүлчөрө абаси көрбөсүн, тар!
Чучулдогон ий кагаз,
Аргын, ногой элиси,
Күйүттүү, салыңгоң болуп!"
Деп ойлонгөнүн эрсейтек,
Бойдой көзү жайнады,
Каалгадай кашка тиши,
Кабырата чайнады.
Ойлунган өйүз бүркүрөп,
Көзүнөн нөсөлөп төкүрүп.
Алсыздардай жыйлуу,
Тура албастан жыйлуу.
Эсин кулүс кеп айтат:
„Кой кайгырба сейитеги,

Абасың калган шөнкөй елиси!
Өйкөн иеш кайта келеби
Өкүн соң кудай бередби.
Кайгы шөлөөболобу,
Кайгаган адаси оңобу?
Иеш кайгыны коёлу,
Алдыңкы иеш-шө ойлойлу!
Көкүс кирип мен барсаси,
Кайда качкын доңуздеи,
Иеердеи кара көңүздеи.
Карачы гөгжо урашко,
Өз билгенин көлашко! — 23
Карданса карагул,
Кара көзүеи о-ёшко,
Канделеңдеи шөк шөшко!
Жыл менен барабы,
Ассиандаса доңуздын,
Жоргосиан башына,
Ошо иеердеи салалы!
Мен бараын иеакындан,
Сенажеталан артыеидан,
Иеакын паргын шакеидан.

XII. Сөгүшкөйин иеылкагы-
Ырдаг корганы.

Кулусшо көкүс Эргоро,
Абасынан айрылып,
Иеегердин кеңдеи, 25
Коркуп көп коргон шергор.
Кешиеи бөлөкө шүрдөнүп,
Сөгүшеи иеолдош кашында,
Айдаласында сорулуп,
Ажоодаардай сүрдөнүп.
Иеалка гөг иеакын иеолдоп
Иеолдоп чыго бей алып,
Жерин барып иеакындан,
Астында кара сур.
Дубүрүп гагын шаршалдап.
Иеалка гөг бөлө карагул,
Иеалеиа болгон капарбул.
Түрүп сайын жешкиш,
Бөлөнө сласпак көйүрүп,
Астына сласпак салдырып,
Бүкүл, башын иеигиже,
Уеалаш-ы калдыран.
Сууна иеүшүп карагул,
Көлөздан шарпайып аракет,
Упаратып иеайырбыр,
Адаеига ала калбаган,
Бул үчүн ошо шалакшы.

Тоо байтадан сойдуруп,
Каза менен картанча,
Таяк бачы койдуруп.
Иштеп жайкан кезинде,
Ортомдо кастыкта,
Бирдеп жайкан кезинде.
Кулчоро кирип барганы,
Жаздыкпан басынып койгуп,
Карагул козун салганда.
Караса кулус басканга,
Тосмобатпай кетип кеткенин
Кабарын ачып сүйүнгөн.
Ур Карагул ойлуп,
Аза тутуп сойлуп.
Айбалта алып колуна,
Туран тыкта Карагул,
Кулчоронун жолуна.
„Кайбалыш жолдон,
Кайда барасың сен доңуз,
Жерде жаткан жорголоп,
Өрдөк жасаган бир коңуз.
Ойдо калда алынбай,
Өгүлөр калда салынбай,
Ойгор калда жалынбай.
Кесепетиңди доңуздун,
Кунун алган Карагул,

Адасындан жеңелиң,
Изүйүнгөнүн Карачы!
Карегалдан жолдон,
Ат минген Карачы,
Иссоголбай бүсөнөн,
Бул дүйнөдөн доңуздун,
Бат минген Карачы.
Кетиңди кайдан кетиндин,
Адаем болуп калгансың,
Кабагын ачып сүйүндүң!"
Деп осконгүн Карагул,
Кулчорго бетталып,
Кайрып жолдо сынабул.
Кабарын ачып,
„Карегалкулду карега! Деп,
Карегал азыр жайла!" - Деп.
Сынабосондо эрсейтип,
Айкырык үнү жаңырып,
Кайкырык үнү жаңырып.
Кайрын тоңуп бакырып,
Сынак-сынак-сынак деп,
Сынактан урган чакырып.
Карагулду эрсейтип,
Айбалтанын сарт этип,
Жокка сарт ойконч,
Карагулдун башына,

Көкүстөн балаа иштеген.
Чапканда кулан бүк түшүп,
Тобосу менен шык түшүп,
Оозунан кетип кара кан,
Сыгырынан кетип сарыгыл.
Бүйү кетип салактаган,
Көзү кетип алактаган.
Карагул иске сойлоду,
Ураан кыргын качырган,
Иелжилер баарысы,
Исандарынан түңүлүп,
"Өлүкко!" - деп айлоду.
Качып берип зоркурап,
Чөгөндөй исапа көркурап.
Сейилик кирип дүркүтөп,
Иелжигөн баарысын,
Тесетей сайган эшедей,
Тегерегин бүргөтөп.
Бору ишеген өңдүү,
Бомун-бомун көргөнө,
Ишелги шиштен шаандай,
Кырын айдап баарысын,
Баарын шондой калганы.
Соогунан этин шилтитип,
Үшүндөй кыздыр кылыкшып.
Мондан келилгөн,

Бул кылыгөн койсун, деп,
Карга, кузгун, сагызган,
Этин ерине койсун деп.
Соогусенен кемисин,
Ойкоритип отүү баарысын,
Эдр - көкүс исарактын,
Бирин койбой исасыгөн.
Жарагулду карманды,
Карап коюп байлады.
Үюму салды спойнуна,
Киесен салды бүшүна.
Өз көзүн олуталган,
Сыртын шылып салганы.
Кынагызбай бир тасага,
Сайга салып кайнатып,
Исалгыз көзүн исайнатып.
Оозунда шишин кусүшүү,
Аспанат исандан түңүлүү.
Сакал менен сыруу түү,
Бир тамдан шуудкун курутуу.
Кулагын кесип кулисүйүп,
Кану, бүйүн сыпырасын,
Баарын кесип сыпырасын.
Тилин кесип алганы,
Кесилгенин баарысын,
Бышыран сайга салганы.

26

Мўғон ишидо ишойғону,
Кўрувчи ўғил-қиз,
Ишонч ғўлпи қойғону.
Албп ишуни бирисдлаб,
Анан келин совуға,
Очуқ қолбп қовуға.
Тепа-орду қаздирып,
Ораға албп ташлайда,
Ғаарына алғанда,
Сеп-сийғин сийғи,
Ишлиқ ғонпн баарына,
Ушшдай орпок баслайды.
Ишлиқпп ғуруқ келғин-ки,
Сиосиуписанда ғапйырда,
Ишлиқ ғўп баарысып,
Эсеспп ғоғуп ташлайда.
Сиосиуписан баарда айқырып,
Айдаберп ишлиқпп,
Ишлиқ ғўға қийқырып:
„Ған қиз келип қалды!" деп,
Ишлиқ ларда суруғ,
Буғуқ қолбп салды, деп.
Ғап-тўполоп ғўшуруп,
Суруғ ишлиқ келгени,
Вала сийғач, ҳулғоро,
Келгенин қоз қорғонғ.

Оғуз жен ишлиққа,
Ишлиқ ғўлар баарысп,
Ишасиғсиненен карысп.
Сойлоп йўпанпп баарысып,
Бирпнп аслап қойбоду,
Очуқ қолда баарысып.

XIII. Ҳулғоронпп дарбланғсиғ.

Жбозбгпи алдирда, 25
Ай йўлқа ғалдирда.
Ҳулқсўп ғороқ-ай йўап,
Келайіқанда деп айўап:
„Худайбпп бергп бағында,
Қулан қуғп, қуш салғп,
Ғуғбуруп йўрғап ғағысида.
Пенирдепп бергп бағында,
Пендесер доо ишоқ болуп,
Пенсепіп йўрғап ғағысида.
Ишсийп қатар кесисепді,
Қатар қопп-қурғап ишсіғпп,
Ишсіғпп йарпіғпп айқанда,
Пасласшага бапқанда.
Баарынап очуп ай-ғуп эле,
Сасқаған ишсіге Ишсийғуп эле.
Эсеп-мепге дарпап ишоқ,
Кепедей дарпап қалғап ишоқ!

жеңгердин кызга,
Азар болду салбайла,
Көчүсүнан көксалды,
Өчүн чыгуу болуп калбайбы!
Айланайын шеңгёжси,
Баланган жаңчуу баштыда,
Гарнештал жаңчуу жеңгёде.
Бүлчүү этият шоло элек,
Жеңгердин кызга,
Бүлчүшар кезиу боло элек.
Карып болгон апендин,
Кана калган бир кашык,
Этин калган көк жасык.
Бадыланып олжурун,
Канчелеп сибижтан жалжурун.
Кайып бала келейин,
Анан кызга,
Бир сөйлёшсин порбайын!"
Деп кулчоро айтжан соң,
Анда сёлёк сөзүндай деди:
„Абаке созуи ажалкеи,
Уга турган сааакул кеи.
Андай болса абаке,
Кур бүлдерден жарайбы,
Карып болгон өзүнүй,
Кызга болом сайлайбы!"

Бей ошонтип Эрсёлёк,
Кабар эсиди шайардан,
Уойгокалган бүлдерден.
Кундо бирден жаранды, 24
Чулустён чоро абасын,
Жасы жёрига алганда.
Кызсына болоду,
Картасына жолоду.
Карып болгон чулустиуи,
Оруган жери басылды,
Уенаучтёй көзү ачылды,
Ачылып кабак жазылды.
Көзү толуп сезилди,
Жүлкусбю кеңиди.
Кундон кунго күч кирип,
Бастагы кубаш өчё кирип.
XIII. Кызыл сарыйын келиси.
Кең бүкардан шаарында,
Кызыл сары деген бай экен,
Төрт шылу чыгай экен.
Ассиандан сыпар экен,
Сесилёйсименен кызыл сары,
Адйнолук дос экен.
Ассиандагы жолдызбай,
Болжсоң экен кызыл сары,

Сестейге обалтон,
жолдош Жеңи кызыл сарт.
Басынтага адасидан,
Өлүкан Жеңи кызыл сарт,
Табын салбай алдына,
Бакан Жеңи кызыл сарт.
Сестейдин олгонун,
Келгенсенен кейгенден,
Уткан Жеңи кызыл сарт,
Курап өлүп арбакка,
Өлүзилдат кылуга,
Ушук бұкар шаарбнан,
Чөккан Жеңи кызыл сарт.
Нарынолого асылбул,
Өлүкан Жеңи кызыл сарт,
Кеңбаласта бей албы,
Тартқан Жеңи кызыл сарт.
Ысеңгердин кочкөзга
Олисобоюн айтурок,
Кейжеңин үчүн кызыл сарт,
Өрасидан бұйкон канчоро,
Сестейдин шубчно,
Исейжеңин үчүн кызыл сарт.
Канбыжей сенен бакайдын,
Корүүн үчүн кызыл сарт,

Багыштанүчүн кыйдын,
Адаси колбас сыяқаалы,
Зордүүн үчүн кызыл сарт.
Кылчоронун исарбеишсан,
Болгонун үчүн кызыл сарт,
Өргөнсенен ногойго,
Ала тоодой соок кыйга,
Болгонун үчүн кызыл сарт.
Курсакта калыш сейтекшин,
Өлүкейдин колунда,
Тууланын үчүн кызыл сарт,
Өргөнсенен ногойүүн,
Башынан шүсилан арылбас,
Чулганын үчүн кызыл сарт.
Бұкардын исой шарчы,
Күндүн-шүндүт сол жаучы.
Исеш-кайт исерге баруга,
Кулчоросенен Турбайтон,
Исежин кабарды өлүүга.
Исеш-кайтын исежин
Исергердин чейине. исерине,
Сурасалан өйдүүн,
Өлүкейдин кон исенка,
Жаучы келип кызыл сарт,
Кылчоро, сейтекүсүнө,

Саласы айтып шешилип,
Жиырма келин қазып салып.
Қазып салып үйлерге,
Қорған керде шаянды,
Шаянған засып наалыды:
„Асаңесіңнің несіңді,
Жүректің болғасың.
қазып салып аса келіпсің?
Келіннің көзін көрдіңдер?!
Асаңелден айрылып,
Ұланғасы сөнбеді қайрылып.
Қарап болып тұрасың,
Водобольш тұра алып,
Ағып болып тұрасың!
Ісал, күйрұжған айрылып,
Сопол болып тұрасың,
Ішіңізден сөнбей басыңыздан,
Тоқол болып тұрасың!
Мына бұ тұрған нәсіп бала,
Аты сейіск несіпжете,
Семейдің балаға,
Қорлық тұ көрмей қалғандан,
Ешкімнің көңіл тапқасы.
Ондағы ердің Кеңірін,

Алып салған ұрқаңыз,
Жалжағы қа қуып қосып,
Беріп салған ұрқаңыз.
Әсіп несіпсіз осы несіпсіз,
Ажбол отұсы келіпсіз!"
Мына ошонда қазып салып,
Айғай салып бақырып,
„Айрылғанбеш ұлы-ұлы,
Досіңіз деп айтып айқұрып.
Осақтың оқып,
Сесмейдің досынып,
Олғонша оқыңыз.
Құлақтан алып ошонда,
Құлқоро сіңіп сіңіп кіп,
Ащы бұшыққа қылады,
Қылап несіпсіз тұрады.
Құлқұстың құлқе ошонда,
Болып құлқоп кеп айтып:
„Олғоңа оқып сіңіп сіңіп найда
Оқынбайық, деп айтып.
Ойрық жеп шұқып жалған,
Бұлалдасып жүріпсің,
Олбай адасып кіп қалған!
Олбіп несіпдар болосың,

ажабой адасы коёсуң!
Баштагылар олбосо,
Пайгамбарлар канаже?!
Оболкулар олбосо,
Олуялар канаже?!
Олбой жандар қалбаган,
Жан бүткондүн баарысын,
Шуси Кара жеп жалмаган!"
Күлчөр қызға қайратты,
Қазыл сарт қожун жайнатты.
Жалпан Жеңқазыл сарт,
Арбыр ишке болгон спаси.
Кара
Кайнатқа дарбаздан,
Кайнатқан алган сарбаздан.
Карша қазыл дарбаздан,
Қорот алган сарбаздан.
Күлүстөн Горо Кимсяо,
Балага дарбаз жапқанда,
Спайып болгон Күлчөро,
Күн сайын Шитаа тапқанда.
Толук бирай болгондо,
Бирайга қарқап толгондо,
Аспасы Сейтектин Күлчөро,
Қадиеткей болгону,

Карап тұрып ойлонду,
Сейтек сынан қызалсарт,
Абадан қонуп толгону.
Эси күлүс кетайтты:
"Күбатаевда жүргән жан,
Сынайын деп", деп айтты:
Қайар жерге кетісінді,
Қойдурдуго Күлчөро,
Жанына оқ керілді, 23
Қойдурдуго Күлчөро.
Қойып тұрып кетісінді,
Айбат қалда Күлчөро,
Айқап оқу өткону,
Жетіп қайар кетісінен,
Қайар оның кейіпті.
Күч-қуаты толып тұр,
Қазақша, сейтіпті,
Бағыштаныңыз қызға,
Журналистер болыңыз!
Бұл күні әйгілі болыңыз,
Жеңгелерің қызға,
Бұлқұмар Ғалым болыңыз.
Абадан күні күні ойлыңыз,

Аалашда баскан 'калѕга,
Алашар чагыси болушпур.
Ісеңгердің кылѕбын,
соёркезиси болушпур,
Кара көзүн бир ісойу,
оёржезиси болушпур,
Ічіндеги караган,
Тоёркезиси болушпур.
Засган ақыр башсына,
саларкезиси болушпур,
Чоң казандай кара баш,
Алар кезиси болушпур,
Порой тальи бұшуп ап,
Чаларкезиси болушпур.
Калың кара ұйітосун,
Чачаркезиси болушпур,
Ісеңлер ѳлмѳн ұйқусун,
Ачаркезиси болушпур.
Көз-қатынын олжолоп,
Айар кезиси болушпур,
Ѳлмѳн айтыбын сооруға,
салар кезиси болушпур.
Ырық орор ѳсеңей,
Ісеңгердің қан ѳлмѳн,

орор кезиси болушпур,
Бағыштанұсу кайда,
Ансадаардай оң тәртібін,
сорор кезиси болушпур.
Ісеп-қайт Ісеріңкалқаңа
Чаңассинан ұбағарып,
Ұйлоор кезиси болушпур.
Калың қара ісеңгер,
Ѳсіңкандай қыласың,
Ден ошоңтып ұлғоро,
Ұйлоор кезиси болушпур.
Ырың, ноғой көзіңсалып,
Тоёркезиси болушпур,
Чачылып кешкен ѳл-ісүрін
Баш-аягын чоғылтып,
Ісөёркезиси болушпур.
Ісеңгердің ніарағын,
Сороркезиси болушпур,
Бағыштағдай курқурап,
Паурокезиси болушпур.
Абакеси бақай, қанықей,
Қарор кезиси болушпур,
Қаңгоросынан чачықей,
Кезекті кудай келтіріп,

үшүү сөнөн өзүнөдөн,
олор кези болуштүр,
көлөнгөтөй бир жолу,
көрөр кези болуштүр.
Өрүкөн, ногоой эки жүрүп,
Абакөсүнүн баранда,
Кунан сөнүп, күш салбы,
Тайбурап ойноп жан салып,
Сары-өзөн, балас жедине,
Жатар кези болуштүр,
Тоң тасмаша көргөлө,
Батар кези болуштүр. 24
Бастагадай көөлөрүн,
Көөлөр кези болуштүр,
Көнөкөй-күү найзанып,
Боолор кези болуштүр.
Кара-буура, тайгалды,
Жайлар кези болуштүр,
Өрүкөнсөнөн ногойүп,
Жаяда сөнүп жөлкө,
Айдаар кези болуштүр.
Суусар, түрүк, түбаңды,
Киерки кези болуштүр,
Бетөлөшкөн көөлөрү,

Өлөөчүн дайгырылыш,
Тиер кези болуштүр. 22
Ала түоңу көөлөнгөн,
Ашар кези болуштүр,
Атбашча токкон дүйнөлөрү,
Алда таала жеңөрбөсө,
Басар кези болуштүр!"
Деп ошондой чулгоро,
Чубурсөн баатыр эргоро.
Сөздөрүн айтып түрүп эле,
Чубын тиштү сөзүн үрүп эле.
Анда сейлөп кеп айтат:
„Ашатта казгыл сарт,
Үйүсү толгон арбын дарт!
Эсен түштүлбөй кезбарбы,
Төөдөй болгон донузду,
Төсөкөрү бөшөнт алабы!
Өкшөйсөңдөрдө иштери,
Иседи гөрүн кезбы,
Чуркандыкка талабы!
Эсен карап түрбайлы,
Кайра сөнөн бурбайлы!"
IV. Айчурок төөлөрүнү сөнүп
бөлүшү.

Анда ол бұндай шешімге келіп болар еді,
Айтұрғын бәрін ұйғарып,
Көңілін қалдырмай,
Жеңілдетіп,
Жүрегін жаңадан бастырып,
Бір күнді жұмсап ойланды,
Ойлап-ақылдасты.
Қаралдасып болған соң,
Айтпаған ұйғын кетпесін,
Алдағы күн бұлыңғыр болмасын!
Ойлосып ұшы-қиыры жоқ болды!
Ұсынған соң бәйге,
Қарағұлды бас қылып,
Қара көзін ойнатып,
Қандарын ұшқын ойнатып!
Балаңа бастырып салғаны,
Қоңыр қолсеңбұқардан,
Арбасқа сыйлап ақырғы,
Қызыл сарт келіп қалғаны!
Ұйғыр шартай балқоңдан
Сұйқын ұсақ қабар ұласып,
Әуелеңдеп ұшу сұңқылдасып!
Қандай засын, қандай күн,

Болар екен қандай күн!
Ала көздің қалдырғы,
Алдап ұрып құдыққа,
Тоғытқы сұрап сынейін,
Тоқтығы болған айтұрық,
Ұсынғанға көздей ұсынайын.
Қандай ұсақ болсада,
Ала көздің қалдырғын,
Қанағатпен қайтарайын,
Ұсынға алғаған тоғытқы,
Тоғытқырудан айрайын!"
Бек ойлап тұрып айтұрық,
Ақылдарып ұқ ұғынсын.
Ерқалдға кеп бастап,
Кеп бастаса ер бастап.
"Баяғы қалдыз ұбарлап,
Созайтқасын құлырас:
Сұйық ұйдың айтқанға,
Ұсынғанға көздей кетпесін,
Баласын көрік құлдырғы,
Көрік құнға анық қолдырғы.
Қарағұға бар, ұлысқанбар,
Қайғы алып балаңа,
Қоңыс ғайып бір қалса,

үшүү жүргөн бизге,
Арыл бачан бүшүман бар!
Тоого ору берүү сиңнейин,
Токтоолбой иштөө керейин.
Сен иштөөгө барбачын,
Сөйлөшүп иште жүрбөчүн!"
Деп өзүнүн кызга,
Айтурок айтат мындайдеп,
"Сиңнин сөзүн кандай деп.
Айтурок үйгө келгүчү, 23
Тоого оруу берин деп үчү.
Иштерин кызга,
Боюнө нарок болуп жүйт,
Боорүчөк солжүйт.
Жүрөк кетип кабынан,
Билек кетип сабынан.
Өзөнө кызга күлөнүп
Айтурокка сүйлөнүп.
"Айтурок кандай сыпаа бчы,
Тоо тооруну берин деп,
Ортоюнга салган азабчы!
Тоо тооруну сураба,
Андай аскал кураба!

Баатырга сиңнен тоо,
Кайбыдар сиңнен болобу,
Кайбыга берсе тоогору,
Кызга иш оңобу?!
Бу кеңешүүнү кими үчүн,
Бир карандуу үчүн,
Тобоюн жулуп коруксун,
Андан бөлөк кими үчүн?"
Тоогору берүү деп,
Кызга оюң десеңби, 24
Кабыгы кара жеңилер,
Баласын кыла келсеңби!
Канаттасынан кайрылбайсы,
Кара баш аскан журганда,
Тоотоодон айрылбайсы!"
Деп кызга айтып басып,
Аркасынан токтолбой,
Айтурок оозу ачылбай:
"Айтүрөк көрүп кызга,
Ачылбы жерге кетпегиз!
Адаси болбой кеч кызга,
Кара нээти - арасы за,
Кабылбы жерге кетпегиз.
Ар качандан бир качан,

61-сүйрөк.

Арасидагын койбойсуң,
Жемак кайз онбойсун,
Ачын шёсси сөрүдёз,
Арасидмын сойлойсуң!
Анйтёз калдыч бирканга,
Жемак адаси Дженсиң,
Эсин сийасоч сёздү бирсин
Айтёвы сёзүн шахтёба,
Баагыбыр Элеси оңуси Ден
Карагын кара көзүси Ден.
Кайбын-кайбын Ден айтёвы,
Калжырап сёзү коң айтёч.
Кыз калабынсын Урок,
Кайбы шүрүн ойнуда,
Анйтёзүңдүн сөйүнүда!"
Ден ошон шёш Айтурок,
Кандагы шүрүнда,
Кагүдулан сёзү чүрүнда.
Бағолшёбын ёңүп эр кайз,
Тоотпорүдүй шүлшёрдёп,
Бергёйсин Ден айтёлёбы,
Айтурожсёзүн кайтёрбы.
"Бёшинчи урок бергейн,
Айтыканбыз конайын.

Айтёжа конбососи,
Анй уруң ажыр олойун!
Исе дилердин кайза,
Акундун кёзё турокшын,
Айтёканбын конгону,
Айбандан шүлшёр тоотёру,
Токушёш ажырбергени.
Тоотёрүнү токуду,
Багышёбын үйүңэр кайз,
Айтурожко сёздёрүн,
Бүлбүлбосун окуду:
„Эрте барбы, кеч келгин,
Эрикпёрбёй бат келгин!
Кетпей көкүс калбагын,
Кетпёжке сени салбагын!
Барбы жатёп албагын,
Балаага сени салбаган.
Каракчадан бар, бёру бар,
Канчёрдин көбү бар!"
Акундун кёзё Айтурок,
Тоотёруга сенгени,
Тосукшёш исолго кыргени.
Айтёйбын Десе шёкшёсок,
Адасидай эсейүп тоотёру.
Тоотёру шёруңүкенайтёбы:
„Соңсүдүң кёзё" – Ден айтёбы.

Кайонга айғон алдайтан,
Карағы болған ұрқасқ,
Ақалқа исоқ кеш қасқз!"
Бөөгіоруқ шоқшоқ шұрғанда,
Исеңгердің қасқзы,
Бөкшөчүн деңайтылбай,
Көзқ кегіп алжыған,
Бүйқон боқо қалғұраң.
"Құдайдың салған бұйрұчүн,
Бастөөна келсе қорқмачүн,
Ұрсалған кешсе олөйүн!"
Деп ошоқшың ұрқасқз,
Бөкшөқ шұруқ қалғанда,
Ақұндұн қазға ақ ұроқ,
Бөөгіорудың шұлғарды,
Ғағелон сіменен тоқ бір салды,
Бастөөрөп исолғо салғанға.
Ақұндұн қазға ақ ұроқ,
Қазған ғағын бөөлүп,
Қаран қалған бөөгіору,
Заңсөн болмаң қорқып.
Ағандың оозұнағқанға,
Қанқаралаң ақ қасққ,
Ошұроқо ғағқанға.
Бастан шашпар бағжұраң,

Ғоң қазандың даңқаңа,
Асқандың көздөң ғоқұраң.
Айбандың бағқа бөөгіору,
Ақұндұн қазға ұроқшұ,
Ақалқа ашық ұлөқшұ.
Ала қайқы соңұға,
Өңкөн қолқа қоңұға.
Бөөгө қарағ исоңоң,
Ақұндұн қазға ұроқшұ,
Ұлғөн исоң го қоңоң.
Өйгө ұлғы бұрқұраң,
Ақұндұн қазға ұроқшұ,
Бөөгіору оозұн ңарға алды.
Ғасқандың исаңға ғоқұраң!
Қарағалған бөөру,
Бұз ңалаағ келгенде,
Ұчқан құш сіменен ісарылға,
Ұсөшүнгө ұ айұроқ,
Бөөгіорудың шұлғардың,
Оозұ сіменен алыңсы.
"Аңаға ңалаағ қазғын,
Айғда ұлғысқан болұсқйсі,
Асқанағ Қара исаңғаңда,
Аңңалаада сойұсқйсі!
Сағлада ұлғысқан болұсқйсі,

Ба зарбеи Кулус, Сейшекке,
Барбурбай менен сойдусейси!
Беш оңдонгон Айчурок,
Тоогору оозун бурабалбай,
Токтолуп бираз жура албай.
Асманай исанын кок кайнап,
Үсөп бара Айчурок,
Тоогорунун көлөмүн, —26
Көрүп бара Айчурок,
Сандап исапкан исилкенге,
Көрүп бара Айчурок.
Ай арбага болбоду,
Айчурок исеш оңбоду:
Исилкеге айдаган сөсүнисан,
Сөсүнисандан кожно,
Айчурок анык көрүнү,
Көрөр жүрүп сөсүнисан,
Коркуп бастыга болчуну.
Астыңдагы Керчунак,
Керчунактын Чурайы,
Ардынан Чаңын бурайы.
Тууралан Чыгып калганы,
Айпа-бүйпа деңге,
Аягы көзү исеңгүча,
Тоогорчу оңдоо,

Чыңбаргынан алганы.
Чыңбардан алып токтоюну,
Киешен салып көлүнө,
Кетирип шайын өкпөлөйүн.
Айчуроктун сөсүнисан,
Истелеп алып келиптир,
Чүлүрөсөнөн ырсейтөк,
Айчуроктун көрүптүр.
Исеңгерден көпөздөп, 24
Алдап сөсүнүн тоогору,
Исилгенин айтпай Айчурок,
Ала качып бооруп,
Абыдан шайын кетирип,
Келгенин айтпай Айчурок.
Исеңгерден көпөздөп,
Ыкыла кетип басынан,
Шашканын айтпай Айчурок,
Айбандан эсүү тоогору,
Өлүп калып самуга,
Кетирбей кетип алуга,
Ойго, тоого урунгүчү,
Капканын айтпай Айчурок.
Айчуроктон кеп үчүн
Көпөздөп ашып тоогору,

Дүйшөмдүгүн коргоңу,
Ала качтың деп үчү.
Күлчоро келди каары,
Бешинен тыгын заары,
Абдан келди исаала.
„Айдана наалат көлөдөн,
Айыда дүйшөн жүрбайбы,
Адамдан эсиң жоңузду,
Абакеше багышпай,
Талбасасы кудай урбайбы!“
Деп ошон үйүн күчоро,
Тооп оруудай шуларды,
Сесиптеге багышпай,
Күрүзүп басып талганы,
Ай банда болсо дүйшөмдөй,
өлүсү калганы.

Айтурокүн казак сарыка
үгүтүрасы.

„Арстан аскадан айрылып,
Бөшөнө жүйөкөн аласай,
Арстанынан жан досуң,
Айланайын ажыбек,
Исуроодуңду саласай!
Үкүңдү бекен ажыбек,
Бөшөнө жүйөкөн засанда,

Ажыбек жөн-асанбы?
Арстан калың коңгуруш,
Арстанынан жан досуң,
Адасадан асыл казасарыт,
Аласай коргон бизденде,
Келер бекен деп гуруш!
Арстанын айтай Айтурок,
Арстанынан айрылып,
Арстандуу болуп кайтарып,
Калганын айтай Айтурок.
Өргөн, ногой элине,
Элитинде бешине
Айдана наалай ай көлөз,
Адасы коробос азашпа,
Салганын айтай Айтурок.
Абасы бакай, канбакай,
Чий коробогон коруктар,
Коргонун айтай Айтурок,
Арасадан жүйкөн канторо,
Арстандан калган сан үйнө,
Балгонун айтай Айтурок.
Эркелөгө кор болуп,
Турганын айтай Айтурок,
Күлчоронү кор кылып,

Исарыет жан кыйын жоомчулук,
Чунду кара бярын,
Ургандан айтайы Айтурок.
Асыл сөзөнөн көсөзга,
Жакканын айтайы Айтурок,
Канаттуу жүзгө кайтпырбы,
Гүлдөгөн жүзгө гөктөрбөй,
Жалгызөнөн Сейитжан,
Бакканын айтайы Айтурок.

Көзөл сартайдын зары:

" Арстандын айрылып, 24
Өрөнөн калып кайгырам,
Күндүн көзү Айтурок,
Сендей уулдай болгуңбу?!
Арстанга ажал жеткенде,
Айтканын санар кейжөдө.
Колдуктасын шыбырдай,
Көрөзөн көтөн урушай,
Жеңгин жок Көзөл Сарт,
Сендей уулдай болгуңбу?!
Ассандан сынар болжсыз,
Арсланда калып бул сөнөм,
Жарык көткөн жан досуңуз!
Эзилгөн жүгөйүсү,
Жүгөйүсүндөн айрылып,

Бечүйлөп кайгырам,
Бүлөктүү шартын карасаң!"
Эркелдөрө кеп айтат:
" Көзөл сартаба, Айтурок,
Айконесиже кайгырба,
Жылдан айрылба!
Кайгыруну ташташ,
Карап нээт көзгө,
Кандай көлөм биздеги,
Каласаң башташ!
Кайгыруну коюп, 25
Каласалуу көзөр,
Кандай көлөм соёлу!
Көлдөг кандай шабабыз,
Атаңа наалай көзөр,
Асылын кандай каласыз,
Ата кандай псогошун,
Анан кишин кёбнөсүз!"
Кулдөрө, Сейитжан, Көзөл сарт,
Кара бөлөн шорданып,
Бетпашшулго көзга,
Жарокторан бетинен.
Айтурок асыл ашыгып,
Сөстөй сүйүн сарагын,
Эркелдөрөн соопторун,

Ала келген эмесми,
Журжунга салып исаңыз.
Белдесіп деген сөзіңіз,
Беш қабырға тіреуде.
Қара болот зулпукар,
Ала келген эмесми,
Қанжығаға қағыңыз,
Қала келген эмесми,
Засман ажар қызға,
Сала келген эмесми.
Аршайсандын баарысын,
Жола ашып айтурок,
Қасидан келген эмесми,
Арыгынан ақылын,
Исасидан келген эмесми.
Жан дайра шунукуу,
Бойлоп келген эмесми,
Арасалда қызға,
Ойлоп келген эмесми.
Багыштын дуулу қызда,
Бала сейіт, қыл қоро,
Соёрун былген айтурок,
Қара көзүн қасыйтып,
Оёрун былген айтурок,
Жанында қара қан,

Жолучтан шұруп ажара,
Боёрун былген айтурок.
Засман ажар қосезін,
Саларын былген айтурок,
Келіп қалган кезекті,
Аларын былген айтурок.
Қосор қосез шұбүнде,
Тенгіек сейіек залдан,
Алорунбылген айтурок,
Қоңшулыш исегер,
Коорун былген айтурок.
Бөлүгө шұшуп исегер,
Кеңірін былген айтурок,
Қылгандарғ башына,
Исеңірінбылген айтурок.
Жарғ бір шуси дүкүн,
Бойорунбылгенбылген айтурок,
Сейіек сенен бұлғоро,
Қайра қалс бірбарып,
Сесметейдін шұурына,
Конорунбылген айтурок.
Адасидан аяр қызайсарт,
Аршайсандын баарысын,
Ок, дарынын исасыса,
Сыйлық ок сенен найзаңа,

Кала балуу күн жууса,
Баатырларга майдалуу.
Бар нарактын баарбысын,
Жуюй келген жүрбайба,
Нарбоолорго насыбын,
Чыйы келген жүрбайбы.
Нарбоолор насыбычын,
Ийнин келген жүрбайбы,
Аркан менен насыбын,
Тартып келген жүрбайбы.
Бирдеңеси жүктүн болорун,
Билип келген жүрбайбы,
Семиз гонан көзөл сарт,
Чуулуп келген жүрбайбы.
Кедегенин кайда,
Алардын билген жүрбайбы,
Засман ажар башына,
Салардын билген жүрбайбы.
XVI. Кайздын урушу.
Сүйүнсүнбай таштайлы,
Кедегенин кайздын,
Анда деле кеси бар,
Андан кабар бапташайлы:
Жүндүн көзө Айтурок,
Кечээки кыйла күн болуп,
Кедегенин кайздын,

Ичи койла туси болуп.
Канатынан кайрылып,
Ай Турокка алдайын,
Кооптуудан айрылып.
Кандай засман болот деп,
Кайдан са сейилкиен,
Басыпсла балаа коноп деп.
Санаасы санга болчунуп,
Ансал-оюси кайзынын,
Козуно атып корунуп.
„Балакетти басыпсла,
Салган экен Ай Турок,
Ала кордон басыпсадан,
Алдап-соолап тыштору,
Алган экен Ай Турок.
Эсебисин бергисиз,
Таңкан экен Ай Турок,
Жалосида базарга,
Сайкан экен Ай Турок.
Кайра багып тигилгө сөз,
Тигерек орго башында,
Салып кетиген жүрбайбы,
Аспалдап жүруп тыштору,
Алып кетиген жүрбайбы,
Калжыйсамалуу касандай,
Хал тартып тарсылдап,

Исарын кейжен шурбайба.
Айгурөкшун асаль,
Аивги кейжен шурбайбы,
Айдан сенин коюору,
Болжол койгон исерне,
Чашын кейжен шурбайбы "
Бен кайгыран эркелез,
Кадын шочи бакарын, 27
Калын кара исегер,
Исегерди чакыры.
"Айдан ибин кору исегер,
Албай бокшу исегер!
Жолоседа исазгочын,
Алдан кепшш айурок,
Айаласында чайкаган,
Асаль ашкан чоңдусок.
Алдайбу шишисийвесиз,
Айтасын шуршуси дайбысиз,
Эсим карап шурбайсын, сиз,
Качансын шурбайсын!
Асалшу киши албойбу,
Кудайдын башка салганын,
Бенде си шиши корбойбу!
Исейш асаба шуу сиенен,
Исерсай ашкан колсиенен.
Алтын асаба шуусиенен,
Айрсай ашкан эр сиенен.

Исвилгга карай баралы,
Кара исолтой чучоро,
Кара чунак сейшекш, 26
Барын карсан алаль,
Аксадай басын алаль,
Өчси кылын салаль!"
Деп осонгшш эркелез,
Исегердин кол исойда,
Кол исойганда сомкосшш.
Балбандарын касидаз,
Баатырларын исасидаз.
Ургысекайтар алкыдан
Исешсан кара исегер,
Шуу коюрун калкыдан.
Исегерлен бакырын,
Кыезын ураан чакырын.
Келип калда бери исакка,
Исылкынар исайкан исоруокка
Чучоросиенен сейшекш,
Шыруу карсан алуга,
Аксадай басын алуга.
Бейальсын калышта,
Майданга урси салышш.
Кара сакал кадырбай,
Каара кашуу бирдалай.
Найзасын колгойганы,

иске-иске ден айтып,
искеге тағып калған.
Ана қорқы күлғоро,
Астындағы қарақед,
Айқа қосқа салдаосып,
Қадырбайға күлғоро,
Бет алысып бардаосып.
Күлғоро қырқы бақырып,
Сынақ-сынақ-сынақ деп,
сынақтан ұраған тақырып.
Арбаған басқан үйрүқі,
Сойсыған басқан қаңарып.
Иектің найза сындуқы,
Қадырбай қосқын қиындарып.
Найзаның ұшы иектегі,
Қадырбайдың байғұсы,
Ауғұлдардың ұсқынын,
Көбейтей сайған дәнеңе,
Ағғыма қонып ойқону,
Қадырбай қалды қағылып,
Тоқпақ басып ғығалып.
Өзде ұйра қалған,
Ондоңы айқа сынық тең,
Ерсіған ғұлғанқ күлғоро,
Айқан оқтай иектегі,
Басқа кесіп ойқону.
Қадырбай өлуі қалған,

иектің ерін ұр қалып, 26
Айқырықтың салған:
Ұлықбек толық иекке,
Ақсақ иектің құнұнда,
Ноғұрлы насыбай қалашық,
Қадырбай кетіп сәкеге.
Барбайсыңдең айтқа алсақ,
Қалдыбек сөзін қайтарсақ.
Тақпақ толық иекелеп,
Қолдың тегін тексеріп.
Бағыштың айтып бақырып,
Бағыстан ұраған тақырып.
Ақылдың айтын аргытып,
Алтынды иелік сарғатып.
Сайдаңға кеміп иектегі,
Күлғоросімен ортақ,
Бет алыса кетіпті.
Күлғоро найза сындырып,
Он жиі иесіп әкеорбой,
Бұлшық қалған қақсаңып,
Толықтың исаын тандырып.
Қасқақилған ондоқтың,
Қақ найзаның ұшы,
Азырақ алдаосып,
Баяғырған толықтың,
Өлуі қалып салдаосып.

Талбаган Күлчоро,
Акчаңыл айран коштоду,
Аламайын часа албай,
Айжарык коңүз бозоду.
Кадырбай, толок ойчеки,
Ойлана наалат Күлчоро,
Ордолан кирип чарчанбай,
Иштегенге болду, деп.
Боконо соогун шалкуруп,
Бүлтон Жеңүлчоро,
Башпагын бир келип,
Толгон Жеңүлчоро.
Өз эркинче бүлөрү,
Исаркан Жеңүлчоро,
Казанына болонун,
Чарчасына ишолгон,
Башпагы шолук күчүнө,
Баркы Жеңүлчоро.
Кандай кылсаң ыя болот,
Заманбек башка айланды,
Кандай ужмуш кең болот!
Бетпегенге бенде барааалбайт,
Бетпегөн саатыралаалбайт!
Алсоң ажар албайсың,
Өзүң барып көрөйүн!"
Деп ойлонгон Эркөз,
Астындагы суранжа,

Тоогору сенен күүлөшкөн,
Ичкиликтен күрч бирбашка.
Исаалы чачын чүзүнөн,
Исалыны чачыкөзүнөн.
Күлчорого бетпегөн,
Качырбы бирде кабылбы,
Кабыландай Масыбы.
Күлчоро бирде бакырбы,
Станастын ураан чакырбы.
Эки баатыр ченешкенге
Найза сенен нечкенге.
Найзан онуп чыйрашып,
Кайта-кайта сайрашып.
Аттарын айче зоголон,
Олтуруп калай ойлонду,
Күлчоросенен эркөз,
Эки гасака зоголон.
Атына кайра сминишип,
Айбалта сенен кириштик.
Ачаретандай алышып,
Айбалта сенен чабышып.
Айбалта башка шака-шак,
Найзалар төшкө шака-тык.
Жалынтып колго алышып,
Жыйналасып чабышып.
Жылочтыбынсызын көргөрөн,

Сынганын баарысы,
Ассанга учун чыккан.
Исажаласын алышып,
Далайга сейин эрезер,
Чоңбаш сиңен тасташып.
Сына ошондо эркиз,
Айжарак чиң шаш исарып,
Кийрек чиң баш исарып.
Капталыла келеки,
Капсоонун касын иселеки.
Калың кара иселер 26
Кайзын чиңун ушанда,
Добошу кагуу токтанда.
Аласан койду баарысы,
Баатыр, балбан исасынсы.
Аласанда шокшобой,
Конок кирди иселер,
Сыйлык айтып, исаларын,
Чоң керит кирди иселер.
Негерейин бек курган,
Касиат кирди иселер,
"Кайда чурок, сейтеки,
Дем ошондой созайтып,
Каран кирди иселер.
Сегистейдин сейтеки,
Исойболошун байланып,

Каарбегинде айланып.
Ак исолборстой часынып,
Кара герге кас чыгуп,
Урушка кирди касынып.
Ак найзанын сунгуру,
Сланастан ураан чакырып,
Ай-ай кулак тундуруп.
Боз шийен кой ожуч, 25
Бочун кирди эрсейтек,
Шекелли шийен шаандай,
Шерги кирди эр сейтек.
Орто иселин кумсоро,
Оюн коргон кирди ошол,
Он тарабын эрсейтек,
Сонун карын кирди ошол,
Ажасынан сыбызгысын,
Аленгирисаа, сыржесбе,
Соңун кырын кирди ошол.
Найза иселиген эрлерин,
Найза сиңен урушып,
Онуна кирип келеки,
Айбалта чаап башына,
Всуем конуп сулатып.
Алына келген 77 бирөөн,
Колоч сиңен кыйналап,

Исаана керип тойчулап,
Тоңонбаш сиенен токуга,
Чубалтыбы сиэсин кой буулап.
Кальчы кара иеедигер,
Турчуран кайра качканы,
Кырдыш шүүлүү бергалбай,
Ыкылыман шашканы.
Баатыр кыяз алдында,
Басшыл келип барайын,
Кулчур, сейтек, сюсүнжсан,
Карагай найза, кок сулу,
Иеедигерин иеонуна,
Ашыгып келип барайын.
Водо тартып иеедигер,
Фуи келип барайын,
Адасы корбос карбынды,
Коруп келип барайын,
Сиздэн, иеэздэн ар иеерге,
Ойи келип барайын.
Карабелес кайкынды,
Ашыгып келип барайын,
Бүнчүлэ карабай,
Тайдан келип барайын.
Кайтпар ошондо,
Сойлоп иеургон андан кон,

Кылсиган башка тушпайды,
Ойлоп иеургон тандан кон.
Кожагар козун кылайтып,
Калсыгурунун шайпайтып,
Олуп иеайтсан сандан кон.
Айтып баарын бошкелип,
Тыйлап иеургон сыңдан кон,
Эсил кайран бырбоорусу,
Эсил кайдан коросу деп,
Сыйлап иеургон сыңдан кон,
Кара иеандын карга чуну,
Кыйнап иеургон сыңдан кон.
Эки козун ажырып,
Олой гондор дага бар,
Кулагынан ажырып,
Сологой гондор дага бар,
Кол, бүтүнан ажырып,
Голой гондор дага бар.
Сыгындар ыйлынып,
Чаң ачкан дага бар,
Бектиин ойу оюлуп,
Ажыраган дага бар.
Эриндери келишип,
Тулчугандар дага бар,
Кулак, сыгун шакогурсок,

Эсиңде ок.

Бели сынан жұра албай,
Бөздөн жатқан дағдар,
Жүкан жаңа сел болуп,
Бөздөн жатқан дағдар.
Жеңі, боор ичинен,
Чубалғандар дағдар,
Тағалбай жанаңталаған,
Чубалғандар дағдар.
Башын жерге қойчулап,
Бүлінгендер дағдар,
Басынбай жолдон қайтқан
Құрдағандар дағдар.
Қалмақта сұлу құлыны,
Жігерлі дағдар,
Жолдон-жаңдайлап,
Тұлпарғоңқ дағдар.
Ашық менен Чүйқұрда,
Сойлоп қалған андан кем,
Ағаң дайра Бойлорун,
Бойлоп қалған сандан кем.
Қара қалқ, Бетеле,
Сойлоп қалған чандан кем.
Жаз жайлайтын,
Ай өлчү пөө тұшуп,
Сырғұтай арбын шойлайтын

Ер өлчү бөө тұшуп.
Өлчү жатқан сансыз жан,
Сұлдай ақтың қазалған.
Ат тұяқтан баарбозуп жүр,
Ар жерден тозуп топшойып,
Семсіп жатқан айдан тозуп жүр.

XVII. Қаяздың қолго тұшуы.

Бағытын уулу ер көйөз,
Жаңқозу алақтап,
Жаңбұйқу салақтап.
Қағарына жер тіліп,
Жамарнабел тіліп,
Жерегне кор тіліп. 23
Жөлөлөнгөн шаңқаңа,
Ардуда карай қалқаңа.
Ар тұлан Кулус, ерсіліп,
Ардан куун тақылдап,
Өлдү карай қалғанда,
Өлдөн жеңіп тақылдап.
Ар сұлан сеңіліп жеңіліп,
Ай үсіндөн қалғыр,
Арғыта қоюп кеңіліп,
Көөдөй қалың қулады,
Жерге барып сұлады.

Мына ошондо Кулчоро,
Айтаан үчүнчү чурада.
Оодо чыгып Эр Көкөз,
Кулчоро менен күрөшчү,
Кара боюн чыресинен.
Жи баатыр алышып,
Жанаябай калышып.
Кулустон күлүс кеп айтып:
"Ангыйын сенбесиң,
Ушу менин өзүмө,
Бөлүштүгүн деп айтып.
Ялсаң өзүң алайын,
Алдырсаң өлүп калайын!
Жан талашкан бул аксак,
Бизди сыйлар күнүндө,
Жоолор сойду дебесин,
Канын доолор ошондо,
Анчын бокчу эсебиң!
Сенчек чоңчон калыңчыр,
Көкөз менен Кулчоро,
Карышчыгы Канжу салыңчыр.
Билекчерин чырмашып,
Кожбукадай сүрөшүп,
Карышкан эки Коо болуп

Тепширишти чоо болуп.
Ары-бери бүлкүлдүп,
Ач арстандай жыжыңдашып.
Жарбечилдин күрөш салышып,
Жан аябай калышып.
Эр Кулчоро кагыпты,
Ач арстандай чагыпты.
Көкөздүн көкүрө,
Бекерекке чыгарып,
Бекеректи чөкүлтүп,
Которуп эсерге ургандыр.
Которуп эсерге бир урун,
Көөдөндөн басып нагарып.
Ныгырап күлүс чыгып,
Көкөздүн көкүрө,
Оозунан кетип кара кан,
Артынан кетип сары чыл.
Белинде дүңгө кур,
Жи колун көкүрө,
Дүңгө кур менен байлады,
Баатыр көкөз өлөмдө,
Өлөт деген ойду деп,
Ялактап коюп жайнады.
Алып келип Кулчоро,

Кишӣан салдъг бүгӣӈа,
Зоолу салда сюӈӈа,
Карап тӣрай сейӣеги,
Чулчороӈӈ ойӈуна.
Чуладъӈ кесӣи чуйайӣъи,
Сууӈӈ кесӣи исълсиалан,
Оӈ козӈи чукул олойӣуӈ
Бадъа сиӈен бир козӈи,
Асиан койду сюлойӣӣи,
Эки колӈи карадан,
Бакар кесӣи золойӣӣи.
Кесилген сиуго баарасъӈ,
Кайнак сиайга бъсиардъ,
Коруужӣ басиka асиардъ.
Ойъна кайта сиижизи,
Карагулӈи усӣӣӈо,
Ачаръи орго салдъ ошол,
Бекбекийӣи салдъ ошол.
"Алиӣурбостон бул жоон,
Баласка алъи кетиесиӣ, деи,
Кечигенде кетиесиӣ, деи.
Кайнап алиӣуроси,
Колганъӈ басika исейӣиреси!"

23

Кыездъӈ исаньӈ гӣӈдурбъи,
Исегер белиӈ съӈдурбъи.
Айка сиинги акаръи,
сианастан ураан чакаръи,
ойдо, нӣооа исегер,
Айдап кирди сабурап.
Исан нӣаласъӣи исегер,
Жылчан сиасъиӣӣр,
Ядарга чъга качъиӣӣр.
Исасиан журбъиасъиӣӣр,
Исажага кире качъиӣӣр.
Өз жаньӈан сиежиги,
Ачек сиенекурго,
Кайласа кирген бекиги.
Токойго толгонандакы,
Качарына дарсиан жок,
Исардар болгон сандакы.
Бирин койбой исокӣоӣӣи,
Эркеяз исатӣкан гӣерендр,
Гӣерең ордун исаньна,
Исегердин бааръсъӈ
Айдап келди ӣоӣгӣоӣӣи.
Созу ордого салаӈы,

23

Бакалтайы ойыны,
Киісісі бұзық, киісі тұз,
Алдыда алған қалқаны.
Сесегей өлеңі болғанда,
Арқан, ноғай жыр жырлай,
Қайғыға қарған толғанда.
Ісегілер ялын ұшынып,
Қалмақтайға қол қалды,
Қолдарын ауда қойыпты, 23
Қарданғандар бар екен,
Ысқырық сөзде ойнайды,
Сұрданғандар бар екен.
Бекерсіл айдың орнында,
Салғандарға бар екен,
Басқа өлеңді қол алды,
Қаңғандара бар екен.
Өлеңсіз ауыл ноғайдың,
Бай болғандар бар екен,
Қонұлдың ақсай,
Ісай болғандар бар екен.
Деп бұзғе недір деп,
Қолқондыру бар екен,
Қанқалың ешкімен бақайда,

Өзгеалдыз сөзсіменен,
Сөйкондыру бар екен,
Ысқырық сөзде өлеңдер,
Шаржаратайы қандарын,
Тоқкондыру бар екен.
Қайбын, қазан өлеңсіз,
Алғандара бар екен,
Ән басқаға ағайда, 23
Салғандара бар екен.
Ісұрғі бұзғандың баарысын,
Сөйлеп ісаға, қарысын.
Өлеңмен ғұрпы тоқтады,
Бұрын аспан қойбастың,
Қандарын тоқу ағызып,
Өлеңге ұрған өсіпты.
Ісұрғі қайратын айлатқан,
Бірсіпті болды баарысы,
Ісасқа сөзбен қарысты.
Деп тұрыс кеп айтқан:
„Қалың қара ісегілер,
Ұқсөзуші, деп айтқан.
Әр қалқандың бір қалқан,
Бұзық ұлы қойбойсың,

Чын канга ийлбой суу!
Баатырбыз багыш шынгырбай,
Карадонго кол салды,
Тээпсерди бузуп кол салды.
Ар бөлүйүнүүшүг жүрбей,
Айчурок шартыга алаксыды,
Жүнканды жасады,
Касиет чүрган Чаганда,
Калың кара ооганга,
Колбаганга калбады.
Бул калзын шиси чүрбай,
Таласпыз бузуп шалады,
Ардын сиенен ногойду,
Боеп чыгарбай касмады.
Семетейди сойгону,
Канын ичип ийгону.
Бир калбастан 77 калды,
Ардын сиенен ногойго,
Албастан 77 калды!
Кереге, уучун кайрагыбыз,
Кесигир сиенен Чалдарын,
Кесиктиз дейин айлагыбыз!
Уландарын кураагыбыз,

Уруучу чоргошун үчүн,
Такыр бузуп кыйратыбыз!
Ортожа калды коруучу,
Бейсемсиннун баарына,
Башка да калды зоруучу!
Андан кийин чегигер,
Бычын Чапасын о жуучу,
Ага бузук болгондор,
Касиетпасын козуучу!"
Жегилерин ачынан,
Чукул алган бирсини, 22
Калгандарын чегиккиди,
Бирөөн аспан кучкарбай,
Жебисна калып олтурду.
Башпаяк кетип о дүйнө,
Жыргак шине калбасын,
Сандары кетип болусто.
Ардын сиенен ногойдон,
Булап алган олжону,
Жегилер элге шолоктуу,
Баш котортой баарбасын,
Линтизин ийке жоголтуу.

Эр калздын сыл-бумун,
Баарын алды колуна,
Айдайын салды жолуна.
Өлүгүдүгөн бир сөздүн,
Үй, жайы, бала-чакасын,
Исак хан өлүп өчүрүп,
Өчү таласка көчүрүп.
Толгой сөзүн көлздөн,
Оздорчу басып да. 21
Эркек жүгүсү жок экен,
Көчөгөн койгон ак экен.
XVIII. Мосунжандын канболушу.
Эр Үчүлгоро, Казал сарп,
Айчурок, сейтек болушуп,
Жалдаяа жолушып.
Кара дөңдүн жерине,
Карагайдын үйөөсү,
Тан жарсманас белине.
"Өлүп" сан кара колалып,
Азыр келсин сөөнүн деп,
Эр-тайсалдын баарасын,
Азыр калсын чыдап". деп.

Айтып жеңүү кабарчы,
Асанкул деген чабарды.
Кара дөңдөн жарсманас,
Кабар чадан келүүчү, 24
Жеңигердин көлздө,
Сейтек сөзүн келгоро,
Соңу салды деп үчү.
Ай жүз деп чалдарды,
Ажарга басып алдырып.
Көчүнгүйдүн касиеттү,
Жолго салып айдады.
Ассмандан сөөнүр жошулду,
Үчүлгоро, сейтек үсөйүнө,
Өлүп сан кара кол менен,
Жарсманас келип кошулду.
Санаты өз-өзүнө сөйдүрүп,
Азган менен жозгонду,
Ачпак сайга койдурду.
Ай чаңгыбрак жой калды,
Адасы жанас ой калды.
Пасапа менен жандайып,
Карган бир ойчу,
Чүлжү менен чын айтып.
Бапбына жаажса үлгүзүп,

Баасталган билгизин.
Өөдүнжандыг ошондо,
Кедигер элге кан кылды,
Кандыгын жуурайка дандыды.
Карадөөдүн элинен,
Барагын сый кылып,
Бирсинж ысыгы баайгырды,
Чайдоотойонгуи ысаи кылып.
Өөдүнжандыгын комуна,
Бакшы корчи берип гыйр,
Бергинин конжу корчигыйр.
Эркиздын кызга экен, 24
Бисмокгыйдан үзүкен.
Бурулкан кызда ошондо,
Консо, сөлдө гочулгыйп,
Курандан аят окугыйп
Кансөөдүнжан балага,
Корчыло ниже кыйдырды,
Кальдукара кедигер,
Кан бүүгандай бастыраш
Бузукгыарын гыйдарды.
Анжеменен гыйси болбой
Кедигерден олжого,
Бирсинж сүлү кыз алды,

Кан кунуна баа жок деп,
Жана бирсинж күн алды.
Кедигердин элинде,
Сыылтык, кылыч жасаган,
Соот, гончут, чарайна,
Баарын алды карагын! 22
Бузукгыарын күлкылды,
Өлүргөлгөн бузукгыйн,
Кайындарын гыйп кылды.
Айри оркоч гыйп шоолорун,
Кан күйружгыйп жылкысын,
Жылжа кылып алганын,
Кедигердин олжого салганы.
Өөдүндарга гыйбеди,
Гыйсмек гыйчы сүйгөнч.
Бузукгыарын кыйратып,
Кедигердин элинен,
Жоошгыйорун сайлатып.
XIX. Айтурокгыйп кочуш.
Жаңкан ошун өчүрүп,
Кедигердин элинен,
Чеч таласты карата,
Айтурок кожун кочуруш.

Кызыл күйрук нарлардан,
Жапжырын жерге тогорчу,
Жез казанда кошкорчу.
Нарларга жүк артып берген,
Ар айдан үстүнө,
Жалдан килеп жапжырган.
Ак ордону бүкпөнчү,
Айдарга жүктөнчү. 23
Жебилеси жер тийип,
Жекесанга зам жарган.
Жердин бетин сойчу,
Айланып көкшөк айчурок,
Жемиздүү тоолуу.
Жердин жезү таш болуп,
Айчурокпун көзүнө,
Аппак пурпка дан болуп.
Карагулменен кыздын,
Чөмөндөй жаңа сыркыраган,
Сай сокпок бөркөлөн.
Ак-пак жарык жемеген,
Төөгө түндө жүктөйт,
Билдеринен бүктөйт.
Кулчоромөнөн кызыл сарт,

Бала сөйлөк көз салыптай,
Көз салыпса ийи салыптай.
Жеті - кайтып көчү жоголду,
Атадан калган сыпаа жер,
Үең балас карай осолду.
Азгана эмес, сөөл көчү,
Орада канча жол көчүп.
Азгана эмес сөөл пурпу, 23
Орада канча жөөл пурпу.
Жайкалдан шооласынан,
Жайкал шоонун үйүнө,
Орчун болуп жайалып.
Кол, бутпарын тоңшуп,
Жаатын жерган отушуп.
Байтал бээден сойдуруп,
Бал быламан койдуруп.
Суусунга арак ичүшүп,
Ордо салып айтышып,
Бирин, бири үйүшүп.
Эми сөйлөк кеп айтып:
"Ургынменен ногойго,
Көчалды болуп кабарлап
Сембарайын" деп айтып.

» Тирүүнүн исапкана ал эле,
Сыралгыбай сарпы бичан,
Барып калган Чалкан он, 22
Кишиси эл, киши иссо,
Исенин кабар алган он.
Маакул болду баарыбыз,
Кызыл сарп Заңгыл карыса.
Исонбу сейпек эмгиги,
Олуя Бакай абасында,
Канбакей канбек Энесин,
Бир корсоо. Деп жеткизип.
Ийбина кас бек салганда,
Ала коюн чайкалда,
Паласка кирип барганда,
Ишна сейпек ошонду,
Палаштын коргон окшоду,
Токтоно алтай ошондо,
Пулку боюбосоду.
Козунун исепин кол камдап,
Колбуу акжан билеп калдаган,
Сыруңдан боз суунду,
Булак кашка суу кылып,

Суусанган билеп алдаган.

Сейпектин зары.

» Ийнинде корбой калганбеи,
Ардагбеи канжын арылап,
Адаспа она кылбаган, 22
Алакта жүнөжалганбын.
Айке исүүн корбодуси,
Алакта жүнө ойбой кал,
Олжого кетип курсакта,
Куланду куңду корчончу!
Не калганбеи бар эле,
Исай онда исапка корбодуси
Ушундай ушуш болобу,
Сандайбеи калың шорбодуси
Эсбилбестен кой иштеди!
Багышпынчу кабзы,
Айдаш жен деп иштеди!
Иеси - кайп исерисиндеду
Иериси жен деп иштеди,
Иеси - кайпи агы жеңдер
Эмеси жен деп иштеди!
Канатбеидан курсакта,
Кайрылганбеи билбестин,

Кара шүүсүшүк Курган жсан,
Курсакта жсаңы ай адан,
Айланганбеси билбесиңен!
Курсакта жсаңы азанда,
Тыңчыганбеңдеги билбесиңен,
Кааруу зулүсман комуда,
олуя бакай абакеси,
Каныкей канбеш Этекеси,
Жсайкандыган билбесиңен!
Ярасандыүйкон канчоро,
Ойкобязга комшулуу,
Атакеси ны сандыйно,
Чачкандыгы билбесиңен,
Ардын, ногой Этиси ңен, 23
Фараона жсертаннай,
Чиреңе кортаннай,
Качкандыгы билбесиңен!
Чоңайасы манас Жкеңин,
Билбей чаргон Жкесиң
Тозок шүүк башта Жкеңин,
Корбой чаргон Жкесиң!
Жсашыйында айланы,
Жсүйкандыгы курусун,

Алда шаала бир кудай,
Бендеси десе бенде,
Бербесин ти сыңусун!
Ата чоңун корбогон,
Башка Элге барып шорлон,
Фарганда иши отолгон,
Бизге сыпаазы иш Жсен,
Бул ондогон Жкөңүшүү,
Адаси корбос шүүм Жсеп!
Чурсакта чуурап кетиптиң,
Кайран Талас периденен,
Айланасман арманы,
Ардын, ногой Этиси ңен!
Жсер Соорусу кең Талас,
Жсерден башка жүрбайбы,
Жсиласта ардын, кең ногой
Элден башка жүрбайбы!
Тунук булак башка суу,
Жсерден артык башка бу.
Суусу шүүнүк шар Жсен,
Сыңуу болгон курсакта,
Алдага созусу зар Жсен!
Элжсиң шоо башы карбежсен,
Этеден шүүлбай корболгон,
Эл - жсүртташыңдей бар
бекен!

Кызыл тоо башы кар бежен,
Көксегей көргөн Курсажа,
Көлөмдө сенделбей Барбекен!"
Сегизтайдын Сейтеги,
Арсландын айтып токтолду,
Астындагы Зууданды,
Айбалтын артып ийди,
Илгери карай жөнөлдү.
Тоңуп-тулуп өсөөнүнөн
Бөрө ачасы тоюлганда,
Манастын өткөн байыркы,
Кайгардан кара көзүнө,
Манастан калган Көдөкжи,
Как Ысыкарды көрүнө.
Салып кирип келгени,
Боздободой шилгени,
Ак ордону көргөнү.
Кайгар-кайгар ак орго,
Кайдыгаң көрүнүп,
Караш шуруп сейилдейт,
Көңүлү башка бөлүнүп.
Ай калың карасаң,
Кан Канжоро бул кунду,
Көп болгон кези экен,

Аргын, ногой үсүнө,
Жыйын болгон кези экен.
Обурага оодалып,
Толкунду кайып шекилдей,
Таш-бы шуруган кези экен,
Ун Тагарбаш бир оодон,
Аргын сегиз ногойду,
Басып шуруган кези экен.
Каш кайтарган киши болсо,
Кыл кайтпа кашаноодон,
Тарбасынан бир сойду,
Чарбы шуруган кези экен,
Кырк кулач шерге Зынданга,
Салып шуруган кези экен.
Эшигинде ак шалк,
Кулпун шуруган кези экен,
Кудай башка салган соң,
Аргын, ногой эки жүрт,
Канжоронун каарына,
Кулпун шуруган кези экен.
Ороксегенен оргондой,
Ордо шуруган кези экен,
Ажыдаардай ой шарыбы,
Аргынсегенен ногойду,
Соруп шуруган кези экен.

XX. Сейіек ғшын Канықкейге үғуралы.

Ай бұлдыр болмақ ғеқшінде,
Ысанғоо боорудеғшінде.
Бір ғой сызоо ықғынде,
Бөр кесіғір қозғолорғыш,
Қорғы ғұрғы Сейіекғшын,
Қонуғы ғаңқа болғыш,
Ысақбын кіріп барғаны,
Ақ ғаз болғон кесіғіре,
Анықтап қазып салғаны.
Үсіқұнде қара кесіектей,
Балбаа болып болғон,
Үқшынып қосу қорғон. 23
Малақай бар баңқында,
Ысеқшісіні қасқа-ысасында.
Ий баңқындай бұқында,
Ешкі ғожой бар деген,
Сейіек ойлоқты ескі қарай,
"Алдаға дайқа зар деген!
Үш сызоо кесіғірді,
Сүйрөп алып ысоноды,
Тоңқотұқтап бұлкесіне,
Тоқтоқто алып осолды.
Бала сейіек ойлонда,

ысақбын кіріп барғаны,
Қасіқа сөз менен сызоолы,
ғілпі карсиай қалғаны.
Кесіғірден Сейіек кеп сұрай:
"Өлің менен ысерігдің,
ысоқ қандай өң сұрай:
Ала тоолуу үшү ысер, 25
не деген ысер деке,
Ақшақ баңқа соолоқшу,
ысорғаң ысайқан ел деген
не деген ел деке!
Ғшілеп ғұрған бұл ел,
Қаңғ кіші болоқ деке?
Ақкісіларғ, Чечен,
Дағғ кіші болоқ деке!"
Анда кесіғір сыңқайқай:
Адасқақас ысайқай:
"Бұл ысерігің ысайқ өлбөгөн,
Қайдан келген баласың?
Қайдан келіп сенбаласы,
Қайсы ысаққа барасың!
Зарған ғұрған өзіңдөн,
Ең, ысерігің ысайқ сұрадың,
Убара кезде сенбаласы,
Убара болқы ғұрамын.

Айтайын бүгін Баласы кебисінді,
Кемпірден Кудай әбісіңді,
Канғоро кескен дөсіңді!
Балас деген жеруйық,
Бұл баласты жерлеген,
Ұрған, ноғой әлдүйық.
Бұл баласты жер қалды
Сланас деген Канғоккан,
Сланастың атын Канда,
Кара Кытай - Сланжеуүн,
Жұрағы ғайыптың ісан Гоккан.
Ал Сланастың Канәсіл,
Канбүкей деген сұлбасы,
Қаралдыған айрылды,
Қайғыайғарлыкан кесібосы
Сенің Баласы Сесегей,
Бөлегей ғәзәл,
Айласынғарлыкан Шерәлі,
Ісалғызған Айдалған,
Ұрсан Қалың Қайғырған,
Канбүкей Шоржұсленәлі!
Үйің Талас Басында,
Сесегей, Сланас Ісәріәлі,
Үйің ғұрған Таласта,
Ұрған, ноғой Әлі Жеруй,

559 сғрок.

Сесегей, сланас әлі әлі.
Сесегей, сланас ойқонда,
Сен канбүкей Шоржұнұн,
Басына Балда ісегіккенде.
Үйің ғұрған Көк Талас,
Канғоро канға Жерболған,
Ұрған, ноғой Үйің әл,
Канғоро канға әлболған! 22
Қаралдылардан айрылып,
Қарығалық Субашка,
Бүйісі ғұрған убағасы,
Сүйікпор ісерісі Көкшаріат,
Кісі Әкенің білгедісі,
Қайдан келдің Ғарағасы!
Кебегей ісіндан бірбашка,
Келбегейің артық Қайқашка!
Көрсің ісіндан бірбашка,
Көрсің артық Қойқашка!
Жан ісін бұдан Қарасасы,
Ісаксұлан Байқаш Сонасасы,
Ісаржанбегдай Сұрыбар,
Ісаржығасы болор ғұрыбар!

Көр көрбүндан карасаң,
Көбалаң сынап байкасаң,
Кыраңчеңдай сурчу бар,
Кыранчең болор түрүнчбар!
Суга тыкчан жалбызга,
Не окшоюп элең жалбызга!
Айтчы балам чанаңды,
ичиңдеги сарыңды!" 21
Аланчыча болбоду,
Көңүлүнүн көш сөзүн,
Канжыгын дүркүрөтүп сүйлөдү,
Карап түрүп сейпек тиш,
Сөздөн соогу күйгөнү,
Сынаа ордоңдо сейпек,
Ачалбарс колго күчтөдү,
Ачалбарс колго алганы,
Көңүлүнүн сөзүнөнү,
Боло чаап салганы.
Канжыгын түрүп кайтарып,
Жалынган айтканы.
"Кандай курган баласың,

Ата-энеңди түрүп баштында,
Балажеңже саласың!
Эсеп жаңгоро камап коруктуу,
Өлүп-жүгүнө сөзүң спастан деп,
Чабыжеп калып зоруктуу!"
Кайгырып канча-ча түрганда,
Кайгычыл сөздөн ургында.
Анда сейпек сөзүнүп айтат:
Канжыгын кубанып,
"Сөзүң оңуп калды деп, 22
Кайгырбачы энеке,
Карандын сейпек сынакке.
Күйүнбөчү энеке,
Кусогон сейпек сынакке.
Сейпек сөзүн өзүнөн,
Сөөгөйдүн балась,
Эсеп энеке кайгырба,
Жаңгоросөнөн чачыкей,
Сизге келбейт часпасы!"
Сейпек сынды деп деп,
Күрөңү оозго түбүлүп,
Өлжөсүнөн тик түшүп,

Ал деп оозун бырачы,
Канбүкей калды бүк түшүп.
Сесигейдин сейдеси,
Башын жолоп ойдуру,
Кайгыга башын толжуру.
Жалдырбы алганда,
Бапкоторчу Канбүкей,
Сейдежке көзүн салганда.
Канбүкей анда кеп айтат:
» Жайланайын кудуроо, 21
Өчөн бекен түшүнбөй,
Иеболбосо сиен бордуу,
Түшүндө көргөн иешибе!
— Суга чөккен жалбызбы,
Ой сесигей жалгызбы!
Жалбыздан калган түйөөбү,
Жарык берер чырагыбы!
Аткан катпан жүгөнчү,
Алпска кетпен олжого,
— Айланайын кудуңарчы!
Айчурокту он айрылып,

Арсиан кылыч кайгыры,
Азанпүү кундо журосуң!
Арсиан өзү арбын, дартаң зор,
Жанчоросиенен чачылбай,
Адаспдан башка кылды кор!
Ийдага созуп зарбекен,
Айчурок сиенен кулчоро,
Ал жоо асиан бар бекен?!
Адаси сага кошуп кайдыбекен кулчоро,
Абасынын өч, кегин,
Атага наалат кылдыбекен кулчоро,
Азапка башын кайздын, 22
Салдыбекен кулчоро.
Иеболбосо козачык,
Чын акарет, чанжайа,
Бардыбекен кулчоро.
Жежеси кандай кундөөсү,
Билдибекен Айчурок,
Азап тартып кайгыры,
Жүрүбекен Айчурок,
Он үч жыл жесин,

Капшура карсан комуна,
Кара суга салганы.
Докойду суга салдыошол,
Энекеси канытпайын,
суга бонн салдыошол.
Жылга дойкан Айчурок,
Асыл гүбар кишисиген,
Курисуна салын ташбашан,
Бүкүл ого берген эмести,
Канжыга чы бекбайлап,
Үлгөн берген эмести. 22
Энеде барып кийиз деп,
Чайлап берген эмести,
Канжыга га табышпай,
Байлап берген эмести.
Ар санаан конжлго,
Алып берген эмести,
Ак курисун дүнүне,
Салып берген эмести.
Канытпайы кишисиң,
Кепшы дирди сейпеси,
Айчурок менен курсшүнү

Сурду бекен Айчурок! "
Анда сейпек кеп айтпай,
„ой энеке" - деп айтпай,
Күлчоронун өзү асман,
Айчуроктун көзү асман!
Өрстөн баман күлчоро, Ак бо-
Кеңдигин кыйбады,
Азабанан күйбусун, 23
Адегирбей кайтпады.
Кедирин кезүн сайпады,
Кеңдигин кең колун,
Фесне койбой кайтпады.
Кеңдигин кыйбады,
Белинен бекеси бүктөдү,
Карагул жоон таңдейпи,
Айлантпого жүктөдү.
Сандайка как байкалга,
Көчүп келип конушпу биз,
Ала төөнү тайкалга "
Деп ойлонгон өрсейпек,
Канытпайын үстүнөн,
Кемянгайда алганы,

Асман-Эсен келгенин,
Билиндирди Сейтекти.
Андай-мындай деги че,
Ачы коздуу чучунуча,
Чулчороке ля кар гойбой,
Астындагы будандын,
Айгырлигын аргойын.
Чулчороке ля айкырды,
Абакеле бакырды. 22
Ой бойрогун шалянып,
Ойронуси абасы ден бийлап,
Оолугун кучус коп бийлап.
Сол бойрогун шалянып,
Солгонуси абасы ден бийлап,
Соолугун кучус коп бийлап.
Кас чы сабын шасянып,
Калбадын жанын аляпты.
Абакеси ден айрылып,
Арман кылып кайгырып,
Адасындан Кашуу соз жиас,
Сен денундай болдуң бу?!
Айтайын наалай кесезга,

олусого кетпейюлуп,
Кетирлериси союлуп,
сен денундай болдуеибу?!
Ар адасындын башына,
Азап сенен сынсыкулиси,
Кучогот экенар кандай,
Айланайын жеже,
Жур жолу кунун зарланай!"
XX. Сейтекжсенен Чулчоронунбакайгадучурашаны.
Сейтекжсенен Чулчоро, 21
Канатжейден кетдуги,
Чон алачык ичинде,
Олуя бакай абажен,
Олучесе кордо жок,
Кимучесе санда жок,
Арман кылып кайгырып,
Арстандардан айрылып,
Зарлап жатпай денудуп.
Кара жолдун оюнда,
Калбын токой ичинде,
Карып болгон бакайга,
Алар жетип келгени,

Ғон алачық ичинде,
Бақайдың бұлар қорғону.
Ұйқыт барғы қанаққы,
Асасына кең айтқаң:
»Асанбы аба, Эне айтқаң:
Қарағалыы қан бақай,
»Бешқа тұшқон засанбы,
Баласы өзің асанбы?
Қабағың ачаң-ачаң,
Қорқынсаңен жұбардан,
Қайғар-қайғар кетіпті.

Құдайдың берген бағандай,
Өйің кетіккенің ғерқы,
Құрдастың сынас бағарғандай!
Тіленіп берген бағандай,
Тіленізіп сынас бағарғандай!
Қабағың қарғы ачалаң,
Ғегіпде Құдайдың нұрғ ғағылған,
Нұрожіо ғерің жазылған.
Ағылғанның қорқыт,
Басқындағы балакей,
Ғағылғанның қорқыт.
Қара тұсқан басқындан,

Кетіккенің қорқыт,
Бір жақсылық басқына,
Байасың, кетіккенің қорқыт,
Қорқы тұрғы сынбақай,
Қонғысы басқа болғыт.
Ерстан сынас айқолдың,
Ербағы азыр жарбосы, 23
Қолдоғону қорқыт,
Асанбол со ғұлғороы,
Айдың дағыр шар жолғы,
Жолдоғону қорқыт.
Соолы қалған дарияы,
Қайға толқы қалыпған,
Аңжандығы қорқыт,
Айғанайың ғұлғороы,
Айғағы ғығышаласы,
Басқандығы қорқыт.
Асан-Әсен ғұлғороы,
Ғырғонның қорқыт,
Алыша ғыжған ұшысанды,
Ербаған башпан ұғұры,
Сұрғонұң қорқыт.
Азың-ғұғ ағіпан қасанды,

Кітапты жасай тұрғы қорғаған
Бақайдың ғұсы:

Улгандыгы корчнот,
Ажыдаарды киишеңдең,
Бенде калыы комуна,
Алгандыгы корчнот.
Ай чурж семенчулчоро,
Иеңи-кайы иеерлисанар
Кочконучу корчнот,
Иеңилгерин иналгандуу от,
Сем дарилда кангаш,
Ожконучу корчнот.
Санжеңиеден олжону,
Алгандыгы корчнот,
Иеңилгерин калдуу,
Чалкасынын шуруудуу бай,
Салгандыгы корчнот.
Кеңталастын озонго,
Бүйүси чонгүүн бааркса,
Иеңсоюлуу ажыалыы,
Кылгондуу корчнот,
Ардын, ногоо жи иеүрүү,
Сланастын бары чайында,
Калың кара чоң иеөйүн,
Фолгондуу корчнот.
Ассандаы үүлү ажыңыкар,

Ыланыганы корчнот,
Бүлбүлдар сайраашкоодо,
Танысыганы корчнот.
Кайнардын кара кожно,
Как ынарлыно жно,
Часбыланеланас орлоу,
Аж дободой жаңжыдыы,
Тиишгени корчнот,
Арасындан бүйүн жанчоро,
Беш сыныы шүрааалбай,
Бүчүлгону корчнот.
Иланлуу сыылтыкажыкелиңе,
Өжүлгону корчнот,
Ойкалаы чыс кыргыда,
Ыгыы сан кара калыңкол,
Ыжыйылгону корчнот.
Арыандан калган сөгүнайда,
Арыан чыс сүнжүүлү,
Сайылганы корчнот,
Ойласабашка жүшүлгандын,
Балдажыдарыы шаңдара,
Иеңилганы корчнот.
Арыандан калган ачалберс,

Арстан чучс колунда,
Карсыз - шерши кайсалап,
Чабылганда корчной,
Ала оодой душсандын,
Эсенгирп чоң-чогуу,
Чабылганда корчной.
Арстандан калган олжок,
Кайра башпан жандыгы,
Ондогонду корчной,
Кардуу кашуу душсандар,
Кабылганын чучс шон,
Сексендогонду корчной.
Арстандан калган Жешсикар,
Кайтаайланып шуурдуна,
Конгондуду корчной,
Кабылган сынас доолоп,
Кашсыкдей арасында,
Колдайрадай шолкундан,
Толгондуду корчной.
Арстандан калган чучпайык,
Алтындан карга сынына,
Тагылганда корчной,
Азуулунун баарасы,
Ал чучпайык кырандан,

Чалганда корчной,
Шеги, карда жашсыл,
Жарылганда корчной.
Арстандан калган жалбасы
Кабылансынас барандай,
Бездогону корчной,
Калың кара душсандар,
Кабажайган чогун качуусу,
Калысар уруп кыргенде,
Бездогону корчной.
Аскандага канат шуу,
Жанагычунун баарына,
Айколдон калган Жешсикар,
Джалбай кон кыргын,
Салгандага корчну,
Корчи шуруп сынбакай,
Конулусов нур шолуп,
Арааза болуп кудайга,
Козусунун жасын шогулду!"
Канык сйанда кенайтай:
" ойабаке сүйүнчү,
Бизге шүйүнчү китинчи!
Курсакта кетken олжого,
Ата сейрек бырсала,

Жетишсең келди жетишпеди,
Калган эле бағында,
Аң бологүң кетпеди.
Кулустонун күлчоро,
Ада келип калғанда,
Асалгачуу күдай бироо, 24
Бизди жалғап салғанбы.
Бичешүүз гүүра гүлү жеп,
Ачышуңдо көргөн жетиңер,
Гүүра келгенең жеп!
Айчурок келди каңбыда,
Чурқасып күйүп баңбыда!«
Бен канакей сүүнүп айтып,
Канатакайдо кубанғып.
Сейрек сиянен күлчоро,
Гөбүдөп шуруп эшикпөп,
Шақаалап шуруп шешпикпөп.
Алар көрдү айкөрбөй,
Абакелеп кыйкырып.
Колалекпөп көрбөчи,
Кучактаспып обүшүп.
Көрүпкөй бүлар калғанбы,
Көп иштерде өтүп калғанбыр,
Алда таала бүйрүү,

Азаптың башка салыптыр.
Азаптың башка салғанын,
Көргөн жан үшүлар,
Азасына ота көлбөгөн,
Бүнчөнчө жалғанын.
Бала сейрек, Күлчоро,
Жүүн - пәрәт абасын, 21
Өлүп заада бабасын.
Аспалдан келип үзүп,
Өңүндүн кызы Айчурок,
Артакпығанбы үзүп.

Айчуроктун сүүнү.

Өңүндүн кызы Айчурок,
Өрүн бойун жайалып,
Көчүп жонон калғанбы,
Чайкал төөнү жалғанбы.
Кара - буура, чайкалды,
Айрып келип Айчурок,
Кең таласта көрсөсү, деп,
Ичи толгон дүрү бойун,
Чашып келип Айчурок.
Кара - буура белинен,

Таласгын бейт корчун,
Коргонун до Ай Турок,
Конуш бастка болчун.
Конуш кетип болучи,
Козунун часта шошуп,
Санаса санга болучи,
уеш калган учно,
Тушасча козо корчун
Ислган уу кеч - кол, кеч
Иерди корчи бийлап,
Кара - Бура, Уч - кошой,
Белди корчи бир бийлап,
Толкун кайкан Бар-Кол,
Колдо корчи бир бийлап,
Калоп Ногой, Кон ар гын,
Элди корчи бир бийлап.
Сандайка жок Байкалда,
Баатыр сынас сулгандын,
Бага корчи дага бийлап,
Ыллып бакса тонгусал,
Часын корчи дага бийлап.
Ортоо жер - кол ортодо,

Кеч Таласгын болгонда,
Кайнарда корчи дага бийлап,
Арстандар бастап кадасы,
Исайларда корчи дага бийлап.
Ай Турок иссей - кайт кейкеш
он эки ислга шошулгур,
Сесметей Кайып болгону,
он эки исыл болгулгур,
Кара шоро Ай Турок,
Кара боо салгулгур.
Арстан сынас байтырдан,
Кулсбзун корчи кучип,
Коргончудо Ай Турок,
Чура шушуп айтынан,
Шоон кайып жучуп,
сынына ошондо Ай Турок,
Ак боз бэзни алдырда,
Арстан сынас байтырдын,
Арбагына багышпаш,
Ак боз бэзни салдырда,
Фукардан келген кызылсай,
Куран окуп багышпаш,

Арсыйан сланас Заайбрдын,
Ырбагын а ыйабышыйан.
XXIIАргын, ногойдун корчи кон-
дорч.
Коргон дордын кенгуи,
Аргын, ногой Эки ысуни,
Ай турок сынын чилгоро,
Исеи - кайт Эдын исеринен,
Исенгердин Эминен,
Кочи келди Эенгуи.
Асман - Эсен Сейитжан,
Алон келди Эенгуи,
Ажи Эасан Кылга,
Сайи келди Эенгуи.
Исенгердин Эалайын,
Курбы келди Эенгуи,
Озбылгенин Эуысманга,
Кылбы келди Эенгуи.
Исенгерден кон сылды,
Айди келди Эенгуи,
Багышыйанчу Кылдын,
Колаягын кышен Эи,

Байлы келди Эенгуи.
Ырлы Эдын Уйнасун,
Нарын ооморго арыйаргы,
Уйгы келди Эенгуи,
Багышыйанчу Кылдын,
Кордук салын баасына,
Чыгыйы келди Эенгуи.
Сынай Исейкиз булалы,
Олжого бирсин кулалы,
Келип кайды Эенгуи,
Бар шылекти Исарайкан,
Ферин-салды Эенгуи.
Аргын, ногой Исаберан, 24
Айка сынын даберан.
Кемукого кошулуи,
Баласыйынбейи Исошулуи.
Аргын, ногой буркуран,
Асасан Чаан буркуран.
Кара жолдун Чегинде,
Калдыйкой ычинде,
Бакайдын Чи алачага,
Ала Ежка келишти,
Чулгоросынен Сейитжан,
Келип Эсын корчыйы.

Жасыл сиенен карасы,
Жалпы Жүрийиун баарыса,
Айқарық салды ошонда,
Жер қочуры қалыпты.
Аргын, ногой бұқұраш,
Жер қочурд чұқұраш. 24
Жаңдың бабра ойлады,
Ойлаш жасыл ийлайды.
Чұлұстон әлі чұлғоро,
Аспан - әсен қайрылды,
Оюқелген жұрдайды,
Әрсіңдан қалған бір үсіңі,
Қолқелген жұрдайды.
Анда-ийлеж берсесе,
Аргынсиенен ногойды,
Арбақ ийқар ұрдайды!
Олжоғокейікен айчұрақ,
Қайта айлаңды келиңгір,
Аргын сиенен ногойға!
Қайжсиз Құдай берингір!
Учы кейікен бұұдайақ,
Қайта айлаңды ийұрұна,
Азғыр келіп-қонұңгір,
Аргын сиенен ногойұн!

Алдаға Жеңійи ойласыңы,
Жобосы қасыл болыңгір!
Бұйсиландың беліс сынақтыр,
Әрсіңдің бол ғон бұлжыңы,
Абыдан қоону ійнаңтыр.
Олжо болыңжеңі-қайқа,
Кейікен чұлус келдіңбі?
Әрійақ қорұқ басына,
Жеңікен чұлус келдіңбі?
Ағасыңынұлы жолдың,
Сойғон чұлус келдіңбі?
Қара қожын қасыңыңы,
Ойғон чұлус келдіңбі?
Жеңігердің қанына, 24
Тойғон чұлус келдіңбі?
Қалың қара жеңдер,
Таңқан чұлус келдіңбі?
Қасіеңіш Заңынан
Тонқан чұлус келдіңбі?
Ұсылқаһчының баарасын,
Көрген чұлус келдіңбі?
Көз, келіңіп олжоғо,
Қайған чұлус келдіңбі?
Қара жсінің қолдарын,

Каккан күчүс келдиңби?
Иседигердин сөзүлөрүн,
Ооккан күчүс келдиңби?
Сесилейдин күчүнөн,
Бакыбда жүйүкөн курсагы,
Ичи кыялдын жеңогу!
Ала-тоолуу кең талас,
Иседигердин жургандо,
Ак таласты Иседеген,
Аргын, ногой эки иси,
Элиңсиңда жургандо,
Элдин баарын куураткан,
Карадан бүйкөн кан гөрү,
Бейиш сиңда жургандо.
Сесилейдейдин айбалы,
Карып калган Таабында,
Карып бошуп кайгөрүп.
Талкаласкан бакыт,
Фагбасган жургандо.
Канбакей эмес байбодо,
Көгүлөн аткан кара кааш,
Бүлакийлаган көкүйүп,
Адаты жургандо. Эми,
Айтаңдан калган иседиңди,
5 43 Сүрөк:

Айланып кайта сен шаарыңа,
Аргын, ногой элиңди.
Элиңе келиң арсаң жок,
Эсиң кенедей арсаң калган жок.
Карагга кандай шүн канды,
Жакшы балаксынен жасаңдык
Жүсүнүү бакшыңа адасыңа,
Келеп экен ар канды!
Фи-и-онгүйүп калың иси,
Сейилекүйүп журуусоороңду,
Кайрай сөз айтып жособуңду.
Алтаңгача кууруп,
Таңкал жакстан корчуп, 22
Айгурок көзү жүгүрүп.
Сасыскы келип калганы,
Аргын, ногой таңкалып,
Алдынан жоозо баргано.
Алдынан бүркүрап,
Айгай көзү чүркүрап.
„Иси - кайтып келдиңби,
Айгай кальың иси үйүңүн,
Айланып жүзүн көрүңбү?!

Айпай аргын, кон ногой,
Эшиң асман Айчурок,
Кара-буура, кең Каласс,
Исериң асман Айчурок,
Аргын, ногой Эшиңе,
Арасындан бүткон Канчоро
Ошол ай салды Гон ӯсюк.
Канчоронун кордуңун,
Корӯп калдык Айчурок,
Вкусную алайчын
Сюпон сунуп бааркбаз,
Конуп калдык Айчурок.
Кара нээт канчоро,
Исазык сөздөр сасадо,
Карандга Гйго касадо,
Кастаешкан исоодой наладо.
Ай карандга бурколчу,
Кун ӯшундай болгону,
Арстандардан айралбы,
Айпай калың исуруйдуң,
Кун ӯшундай болгону,
Абакең бакай, канбкей,

Кайгга карган ноолгону!"
Бирине бири жолберби,
Айчурокко корӯшуп,
Колдон карман обӯшуп.
Вкундун көзбе Айчурок,
Айпанды коруп алсоран,
Бакандбе коруп бакарбы,
Энесин коруп Эжирип.
Бодон одой болчулуп,
Эки көздон аккан исаш, 22
Кашка булак суу болуп,
Кара жерге тӯбчулуп,
Ушу жайно кожно,
Тӯштасындай болуп корӯнчу,
Санаасы кетип болчунчу.
Дет Айчурок сынуайпай:
„Адасындан гоккан олуя,
Айланайбын абакеси,
Акыла шӯнук энекеси,
Арстандардан айралып,
Азап тартып кайгырып,
Алакга жайно онбой кал,

Сен ушундай болдуңбу?
Олгого кечин исеп - кайгка,
Он жи исалы зарыгып,
Сен ушундай болдуңбу? 22
Арасы итке корбогун,
Ат-пай калбу кол исурүүсү,
Бүлүн ушундай болдуңбу?
Оболтодон берисакка,
Ушундай жүз ишсалган,
Бул алдасыңы жүйодон,
Жаңбой адасы кисі калган!"

XXIII. "Канчороңу" жүйүдүн болушу.

Күлчоро, сейіек, Айчурок,
Эл-исүрүү менен Коруучу,
Балыкчыны бойлор Эрішіп.
Эбедейт Эзилип,
Эпүбремактар исазылып.
Арсандын баары басылып,
Бүркөлгөн кабак ачылып
Күлүүнүн баары исазылып,
Күйүүдүн баары тазылып.
Эсіп Канчоро кан га барууда,

Кара нээт канкорду,
Карыган колго алууга,
Өзү калган коруучу,
Кезек иси сыңдай болоп Эси,
Өз балына салууга.
Жетпіс бей кечіп алууга,
Кесиреттүү арасы,
Өлүп калган керсейіп,
Кескилеп итке салууга.
Кара көздүн онуга, 23
Итинде кара кан,
Жогуттан итин шонуга.
Кулустон Кулус, Эрсейіек,
Кавказа болоп Коргого,
Станастан калган кадысы,
Канчоро жатқан ордого.
Алар барды касынан,
Азарстандай тасынып,
Аргын, ногой контулук,
Конно барды исабылып.
Кара нээт Канчоро,
Күлчоро, сейіек келгенин,
Билбей жатқан кези Эсен,

сага кездеги ойлон,
Түсіарман бір қанда, 22
ұлбай жатқан кезі еді.
қанқорғаннан қашқақ,
сағасқан қалғанағыбаңшақ,
Алтын шақшын үсіңде,
сағасқақ олпақ асығында,
Қақ түсіп ұбақ болғұға,
Тұрбай жатқан кезі еді,
Басқа жаққа қозғалып,
Бұрбай жатқан кезі еді,
Ешқандай ақшақ,
Бұқа ағбаған бір қан жолбарыс
Құрдан жатқан кезі еді,
Құрғалар қақылдап,
Бұрдан жатқан кезі еді.
Қасқыр деген шайлардан,
Соғып жатқан кезі еді,
Қазақша болып,
Қартқасқа жолбарыс,
Тобын жатқан кезі еді,
Ұсақалаған қол, бұқын,

Түнгі болып оңдо,
Соғып жатқан кезі еді.
Қанқоранғы бұғбылар,
сақтап жатқан кезі еді,
Адасқан басқа жылқылар,
Жақтап жатқан кезі еді,
Ағық айтқан сөздерін,
Тақтап жатқан кезі еді.
Жұлқоро, сейіскі барғанда,
Қапқа бақкан жеңгетіңер,
Қаңқы беріп дұрғаған, 22
Кіреріне тесіктік жоқ,
Қасқандай жаны қорқаған.
Қаңқадан кіріп жүгіңер,
Қарсқандай қасқабы,
"Қарасқақ қайда? Деп,
Қанқоронун үстіңде,
Азбар кіріп қасқаны.
Қанқоросынан қашқақ,
Сұлған бұтқын тартпастан,
Жеңген қозын ағластан,
Құлақтасқан қоңалағы,

Бир, биринин сөөгүнө,
Колдорун артып сунамын.
Эр Күлчоро айкырды,
"Өчсуңбу, тирүүсүң?"
Кан Гороолон чакырды.
Үйүсү келип чабышты,
Кан Гор коюу ачасын. 23
Коюн ачып караса,
Жети казак тосмосун.
Күлчоро келип калыптыр,
Аргындай айкырып,
Ордонун ичине,
Аскере бүлүк салыптыр.
Кара нөөкөй Касмандын,
Күлчорну коргонду,
Чаруу Кетүү Кабыкан,
Былеги Кетүү Сабынан.
Бөкөнө Совду бол эйгиш,
Боорчоң Солк эйгиш.
Коз Кетүү Алакчан,
Бүтү Кетүү Шайгылан,
Кулдар Шакшан Шалакчан.
"Кудай урун кой гонго,

Псөөгөрүн казгыла,
Карыган алып сойгонго,
Карозун ойгонго,
Өчүндөй Каракан,
Кочуучтан ичи тойгонго!
Багыштанчуу калаздын,
Тобосунан басканго,
Бүрүй гүлүн чачканго!
Өзөн Чагарбай калаздын,
Төндөсөй Калганго, 23
Псөөгөрү ойрондо,
Сынча келип калганго!
Жалаңсок шыкаяз,
Кара псөөгөсүт каяз!
Псөөалган псарамын,
Жырчы гүрүндө,
Катына калат карамын.
Күлчорну шоктүтүп,
Басынчаан алыбыз,
Өлүсү калып салыбыз!
Буйсынкаачы Күлчоро,
псалынсасы псаныңы коёбу,
псалбаган сөөнөн болобу!

Айтуроккө алдайбын,
Коңгон көкөз жүрөбүнө,
Алдап жүрүп Айтурок,
Соңгон көкөз жүрөбүнө!
Айтуроккө алдайбын,
Алтын көкөз жүрөбүнө,
Калеңгайбын шар жолуң,
Коргон көкөз жүрөбүнө!
Алдап жүрүп Айтурок,
Сатқан көкөз жүрөбүнө,
Кара жерге бир жолу,
Байқап көкөз жүрөбүнө!
Алдап жүрүп Айтурок,
Қайра тақпас шерек ор,
Кемікен көкөз жүрөбүнө,
Қара тоодой балакет,
Күлгородон баштына,
Жеткен көкөз жүрөбүнө!
Буи жүнөдөн айтқанын,
Көңеңгайбын қарата,
Кемікен көкөз жүрөбүнө!
Жи көңүл Гуроққа,

Артқан көкөз жүрөбүнө,
Көчөңгайбын қастоосун,
Бақпаған көкөз жүрөбүнө!»
Шаатөсөмүр көзө Гачақей,
Гуруранып ойгонуп,
Оң жағына жолгонуп. 23
Қара алып қулусун,
Бақпайдан булап жиік жүсүнүп.
Бетін басып қалтырап,
Жи көңүл жалдырап,
Сыңуу бөлөп қалдырап.
«Алдын өгүп жетіпті,
Жетіпеген не дейіпті?
Сайембік басқан үчүн жүр,
Жеңгесін көзө,
Қудайалсын көсөңүп,
Айтуроққо алдайбын,
Қара жерге қүзүп жүр.
Арбак урған күлгоро,
Ала көздөн көңүлдө,
Қайра жүйлап Гакқөзөз,
Гөсөмүр жүрө салыпты,
Гап қайда кетіп алыпты!

Сөзден қылғыт қыздар,
Несіп горы көрген бейсі,
Қазір қайту Құлғоро,
Өлмеген есімін қалған бейсі!
Өйрон көшіп кетіп-қайтқы,
Бері қарай жолған бейсі!
Кезек әкеп, кудайбер,
Кезекбизге келген бейсі,
Қайбір айтқан бұрынғы,
Санап шұрып Құлғоро,
Ұлғықтерін гіергізген бейсі,
Қалған ғой пішпа керген бейсі!
Ақыр заман ақыры,
Келіп қалды бұбашқа,
Кейінгі ғұлемшұқ қақпашқа!
Қыран құлық, әрсіздік,
Қалғын құлқыт исілері,
Өйіп кеткен шегіздей,
Ісіне сөз айтқан исіберіп:
Әсіл құлық Кем айтқан,
Кем айтқанда ден айтқан:
" Ой, Қанғоро аспанда,
Қайда айдап исіберіп,

Қара басқан Қанғоро,
Қабылан-сұлтан абасында?!
Қабылан-сұлтан абакем,
Өз әнеш қан бүкей,
Демеген сага әсіздік, 24
Қачан бапқа деп әдік!
Сұлқа салып ороду,
Исакеңбыллыққа ісороду,
Сандап исапқан жұлдыз,
Әкеңбізге қороду!
Ісұбарсіменен ісудырду,
Боп болбосын белгі деп,
Белгіні әдік қанбакей,
Сарбан сіменбұдырду!
Қазы, қарта исалберіп,
Сұрсалыққа балберіп.
Құлқапшабқа отқой деп,
Сержі сайға бақтырда,
Қарағай отқ Қачырақ,
Әйнеқұлқы шығет деп,
Ғұлқан ісері құйқой деп,
Құрлықарға исақтырда.
Қасқаққа болады,
Үйқусы исакеңе қансоңдей,

Ғасырлардан қалған,
Ескі-ескілердің.
Асылдан кемісі кітаптар,
Ғайыптан сыр тіскі әсерлер,
Исфогодон қаңдай ақыл-ой,
Исфосфартқыштан білгіш.
Исаркадан ғарық исандарды,
Ойнойын қуғыр қандырды.
Жоғарғы әр жүзіл,
Сарқ ұласқан қаңқырды,
Ұрұлған балдар қалай ғып,
Сағанға ғаңқырды.
Бұнұйосын сағарсақ,
Ғұ қабағын исбейды,
Қорғұбеле қаңғыро,
Қайран бізді ғұйғанға.
Ойсыз оқ, бойсыз,
Ойқұғтаған сұлұдан,
Алып берді абакеси,
Алдабұзға сан қара,
Салып берді абаксси,
Олжалорду алабай,
Бага берді абакеси.

Үстібұзғақ орда,
Қылып берді абакеси,
Исбекпен қылеси, барғасы,
Бұғып берді абакеси!
Исалғанбеле бұсөзді,
Айтқа қана сөнөзұ!"
Бага айтқасы қаңғыро, 24
Жоғарғы Исергезін,
Қанағызбен қаңғыро!
Әсем айтқайын өзұсіңұ,
Ұғұп ғұрайтқан сөзұсіңұ!
Қақанақта убақта,
Қарғышақко исатысқақ,
Тәсілшаға батамқақ!
Қырғышақко исатысқақ,
Бірге ыласақ ыайтысқақ!
Дариялы сұлұ бойлоқ,
Қасқаша сіменен ойноққ!
Исергонұбірге сіңіскіқ,
Ғлоқонұбірге қиіскіқ,
Қайсақ исерге жоғбұз,
Қоқұл қалақ ғійіскіқ!
Ғоорусіңұ бірге ғоорускіқ,
Қайсерде қоқұл ооруққақ!

Ушундай бирге чыкшыбак,
Кай жерде коңул калышыбак!
Жоонубирге жоолашыбак,
Доонубирге доолашыбак,
Коңул калып жообуз,
Качан кетүүк ойлашыбы.
Эрди сайса гүлү сайбак,
Канаттисиден кеси сайбак!
Ойжоону бирге алышыбак,
Ойронду бирге салышыбак!
Ак өпөк ийнду кийишүүк,
Ондогон жоого тийишүүк!
Дүйнөнүн коллүк Сен ачтың,
Качан коллүк сен ачтың!
Кара нээт канжоро,
Ойүйүгө Сенин сыйлагың,
Ачтай жаратқан бааркына,
Артыкча болду азабың!
Ойжого берүү өзүңдү,
Абакеңден айрап,
Ойдүнүө Жан көзүңдү!
Жарылбаган коллүң өзүң,
Жалынсаң жаңы созүлүң.
Кечиресиңби алдардың,

Өлү десе кордоюсук,
Тирүү десе сандаюсук,
Жараксыз калып салдыңбы!
Жобукабада сен жүрүп,
Өйүн алып коркпун,
Сындайбы калың шорбогун,
Гүлдөсөң бөлөп өскөзүз,
Түнүкончу түшүп шорбогун.
Абакеси бакай, Канекей,
Аларга кайдан азапты, 24
Адаш корбос сыйлакты.
Ата-энеңди түрүп алатың,
Сага канды бөлү кылы,
Азаматтың бирөөбүн,
Бөлүштарын кечиримдүү!
Алаптаган карандың,
Азыр десиң басайын,
Ушактай көзүң ачайын!
Кайдасың кыратпы,
Калың кара жеңгер,
Катын, көзүң бийлатпы!
Ойжого айдаң уздарын,
Ойсиңбө оз, бөлө көз,
Ойкуучтаган көздарын!

Кайсы дарбан жүл көңүлү,
Кан чабакай сыр засын,
Бардайган кара куш көлдөсү!
Талаа алдысы малдарын
Аңдаган суудай кандарын.
Көлсөңдү суусун алгыдай,
Оздорунун көлгөнүн,
Озбасына келгидиси!
Олгонунун калганын, 27
Исалган ойды өзүдүсү,
Жоңшу жеңи - Кайт исериен,
Тилекти көздөй көздүдүсү!
Сен сүйөнгөн көлдө,
Көңүлүңдү алайын,
Кулагын кесип чыгайын,
Сыдыгын кесип кежегейин.
Жакар суудусы кийгидин,
Көлдөнүп жаткан чиси коюн,
Бүйүдүсү сиңгишигидин!
Белиңен бекеси сүйтөдүсү,
Карагуш жоон шер көлөн,
Тоого шерден жер көздүдүсү!
Алып келиси өзүдө,
Көлөсүнүн көзүдө!

Буш чачыкей экөөдө,
Көлдүн кебин кийиңеси,
Кайнап шуруп чыгып жаткан,
Кара жерге киргизеси!
Жүйө сөзүң айт эсиң, 24
Айтып шуруп канчоро,
Көлсөңдүкө кайт эсиң!"
Исоок айта албай канчоро,
Алактада көздөрү,
Оозуна кирбей сөздөрү.
Не көларын биле албай,
Алаң-дүң шурган,
Карган шуруп жүлчоро,
Кара жерге ургандай.
Канчоронун ойлонду,
Оозунан кетип карагандай,
Артынан кетип сарбалгандай.
Кара нэт канкорун,
Сөөгүнүн салды зоолуну,
Бүйүнүн салды кисиси.
Багышпаган шумдук көлдө
Алдырып келди ордого,
Бак-сакалуу коргончо.
Кара нэт чоңго,

Кайалдык кылып кетерге.
Эркелеп уул ыйлаптыпты,
Айтып сөзүн наалыптыр.
Ыйлаптан жүрүп чыгарда,
Чыдаштын баатыр шерге.
Карантай келгенде,
Кыстоодон кийин эле,
Кыйналып калып олсун деп,
Төрөгө кирип эле.
Төрөгө салбырды,
Тирчилей ыйлап алдырды.
Чачакейди чуркатып,
Алып келип өйкөрдү,
Өйкөргөнчө коз көрдү.
Чачакей жыйчурук,
Канчаронун кемчен ийин,
Карыскыны кийгизди,
Канчаро чыккан төрөдөй,
Сүйрөп барып киргизди.
Карагул, кайез, канчаро,
Кыйратпкан далай жан чаро.
Ыйлаптыптыр козу чачакей,
Кыялайбы ачакей.
Алтын ай ордо жатып жүрө,

Ачалып ал жаасынайлайт.
Алтын айда ажар олтурат,
Жарык нурун коркутуп.
Ордо соогу калган деп,
Жалгай иштин кылышы,
Ажарында ушулар,
Оздору ордо калган деп.

XXIV. Дүйнө тыянагы. 24

Аргын, ногой жүк жүрүп,
Чыгаро келип отурду,
Күйүрү дүйсенан жоголуп.
Айгырок келип отурду,
Азыр жүү дүйсенан жоголуп.
Сейиш келип отурду,
Сергишкен дүйсенан жоголуп.
Канжыгай, бакай отурду,
Каарду дүйсенан жоголуп.
Аргын, ногой жүк жүрүп,
Жолсуловун пиесасы,
Аргын жатып калганы,
Сесиетай, сланас барындай,
Жарган жатып калганы.
Кара-бууга, чатыкалды,
Жайлап жатып калганы,
Дүкөйгө сыйбай калганы,

Айдан жаңыл калган,
Жеңгөл баласы жеринде,
Көңүл жайы калган,
Сезимтай, сонун бардай,
Оңуп жайы калган.
Эрезеңдей бозбалдар,
Күлкөн сөзүн, күү салып,
Күшүрүп ойноп жүү салып.
Өрдөнү салып алышып,
Ойноп күлүп жатышып.
Көчүп көргөл салышып,
Кой чалып такмак алышып.
Кой, пасынча кон болуп,
Гөзү бай лар үлүп ойкорун.
Адырдан арбар атышып,
Ажеесине батышып.
Будурдан бугу атышып,
Өлүккөн ойноп жатышып.
Жежи, гиже кийинин,
Эң эрте и эрте бүтүнүн.
Озонуң бойлой көңүлүн,
Өзалдынан болушуп.
Жуга күшүн салышып,
Жуу алдырып алышып.
Кажга күшүн салышып,

Кара алдырып алышып.
Арган, ногой Жи жүрү,
Өлүнөн кетип балаасы,
Базарлаган базары,
Аңысын, пашкен калаасы.
Санаасы сынын болгону,
Сандыктарын осүндө,
Сары алтынга толгону.
Жөнүлүсүнөн болгону,
Көшүрүп бадыса,
Көбүр пашка толгону.
Кездеры кесипка киригени,
Кайдагы чыгыпка кийгени,
Кайындар кесипка киригени,
Кадырга жүрүпка кийгени.
Кемчилдерге киригени,
Керек жүрүпка кийгени.
Кылдарга зарыгып калган,
Ырбын, ногой Жи жүрү,
Бирикпейпи жатып калган.
Кичи инин жасынан,
Жел сөзүнө кайыгып.
Байбиче сүрү соолуйуп,
Карылары нарк айтып,
Кадалардан калкайып,

Карилар сўрў соолотўўчў.
Кўзгўлоқ тўшў бўралоў,
Карилоўда ишбўлоқ бўйсоўнўлоқ
Тошўўрўн жаалў тўбалоў,
Қоў, келин сўрў соолотўўчў.
Тўлўнда бўлбўлқўлўшўлоў,
Шўўрқоў ошўўрў жасоўлоў.
Тўжўўдо бўлбўл сайроў,
Тожўўшў чўлдор жўўнаоў.
Торгойлор сайроў жобоўлоў,
Қўрўў, Қўлўўрска қобоўлоў.
Қалтоқтў бақа тардўшоў,
Жоў-жоўндор жордоўшоў,
Суўчўлдор тобоқ ўрўўшў, 21
Суўдоў балық қарсўлоўшоў.
Бойқондор ўўнў салўшоў,
Қўрбоўшў қалоў бўлжоўдоў,
Ала албоў қалоў ўўнў,
Бөрөкө шаоў қалоўшбоў.
Тойноғоноқ сиў бойшў
Жасшоқ ўлўў қоонў,
Жоў бойшў.

555 Сўрок.

Кўлчороннў Зайыба,
Өзўнўў аўқ Ажбала,
Жасшўрқа қандўў қозў жеў,
Ойсоожўўдоў ўў жеў.
Кўлчоро колчоўшўжондо,
Тақўжейўў колўнда,
Ақ бөшөрөў, ўй карсоў,
Қозсоўў Қолоў ўўрўшўр,
Кўлўсўноў айролоў,
Башқоқа зарлоў Қўрўшўр.
Ақолў ўўнўў Ажбала,
Кўлўсў Келин ожолў,
Кўўгўўнўў бара жоголў.
Жаўғасқа Кепўў Тақолоў,
Нуру
Ўўндоқ Тақолоў.
XV. Сейшекўўнўў ўйлонўўшў
Абасқа бақоў, Кўлчоро,
Жаңқоў қаңқоў, ойўроқ,
Кежеў Қолоўшў қалоўшоў,
Кепўў орўўго салоўшоў.
Қабылоў Сейшек балоқа,
Зайыпқа Берўўго,
Ар қандоў ишўўр болсоўда,

Бет алдында корчуго.
Журттан шандан көз издеп,
Өлөк жууган из издеп.
Жалбыдан жабат берсек, деп,
Исаксымак менен исаандык,
Өз жүзүндө корсок, деп.
Кереметтерин бүйүрүп, 22
Калың журтту кордоп,
Көз издөөчү жүйүт.
Жабыман жулуп шоктоосуз,
Аткасынан жасынып,
Ач арстандай жасынып.
Бир исалдоо алып исанбена,
Аттанып жүрбө жасынба.
жол[20] кирип ал жоо,
Үстүндөгү кийимдер,
Коргун, шүбар куроого,
Кубанып кирип исурокко.
Таласпан жөнөй аттанып,
Коргон ашып исай алып.
Арбадан койбой көз коруп,
Жолдон койбой из коруп.

Анисиядан эмин жоголду
Корбогон бир көз койбоду,
Аралап келгендерден,
Сөнөнө бир көз шолбоду.
Бүкага карай бурулду, 22
Астындага шумпарлар,
Турасы шашка шуурулду.
Бүкага барып кеп ууштү,
Жулустон баатырчылыгы,
Кеп ууканда деп ууштү:
Коркпуу долоо жерлеген,
Корсоюп-гадасы өлгөнү,
Көрү исаксыз өлгөн.
Нооруз хан өлгөн болоп,
Касиетпүү жан болоп.
Жылнаар аттуу көзү бар,
Өлөктөн үзүлбөс бар.
Ургаачыдан из деди,
Он беш исашар көз деди.
Олцо шолоп сөнгө, деп,
Аттыкан сөзүнө шүнүп, деп.
Аласөөк деген бир хаши,

Кулчорого айтқанға,
Айтқан ақыл кіргізіп,
Алпамысжан Кұлчоро,
Кеңірдесіне шоқ қойып,
Ай ғалбырдан алда ошол,
Ноғыз қанға бұл сенеп,
Басқан алқы барған, деп,
Қошқот шұрық қалдырғ ошол.
„Айтқан сөзің ғой болсо,
Ноғыз қандан құлнаары,
ұрғағдан шын болсо.
Айтқанын үшін ай бересі,
Аялдай бақ бересі!
Алтын, күміс зар бересі,
Аялдай шар бересі!“
Кұлчорону Алпамыс,
Басқан ісіне салғанға,
Ара қонып ертесі,
Ноғыз қандың орғо,
Шөп қоюп кіріп барғанда.
Әлпетін күнің қайтарған,

Ақ шақпар аңдап қоп,
Жеңдерін сағдап қоп.
Бірақ шақ орғо,
Кіріп барып не айтқан:
„Сөз айтқан қанша ем, деп айтқын.
Әлпеке келді бір адам,
Қаанын алдай болдым қап!
Әлпеке келді бір кісі,
Айбатқ басқа ер кісі!
Адасындағ (басқа) шұрық бар,
Белінен ғалқан ызғары,
Ақсұлдардың сұрқар. 22
Астында ағ семіген,
Ісіліктан шұрық бір басқа,
Үсіндеғ семіген,
Аласұрған ғұлан қой қашқа
Оның адасқан емес,
Бекерге келген қан емес!“
Анда Ноғыз кеңайтқан:
„Айтқан алқы байлатқа,
Анда қыйқан ерболсо,
Азғыр семіз үсіңсе,

Кыргызчасы "деп айтат.
Кандан жарлык чыкса,
Элкейдин шүйлөп,
Кайра шарттагы эшикке,
Жыйналып турат чыкса.
Иштин бардык ачылып,
Эки колу боорунда,
Эркулчоро доорукта,
Салбаган айтып салганы,
Алыстан куулуп алганы.
Айын алып ачылып,
Иштеп жаткан элдерди,
Кош келдиңиз сейсиңер, деп,
Кулчоро коюнун жайлады.
Башын жолго салганы,
Ишик ачып кулчуко,
Жоруз кандын үстүнө,
Алып кирип барганы.
Кирип келип кулчоро,
Тактай ойдогон жоорузга,
Салбаган айтып зарыл эмес,
Бак үстүндө жоорузкан,

Алыс алды бак эмес.
Кол алыштап коручуп,
Эркулчоро баатырга,
Отурган берип орунду,
Ойлоду үчүн корушуду.
Алдына даасы койдуруп,
Үч сейсиңдеп жоруздкан,
Аш-тамакка ойдуруп.
Аш-тамакка шоңшуп,
Баса калып жонушуп.
Кожун салса кулчоро, 23
Ак ордонун бурчунда,
Онбеш жаштар көз корч,
Ургачтан үз корч.
Жыйжибектен кийинген,
Ак жусардай онубар,
Алдасибек сактаар жонубар.
Калеңдей кашы чийилген,
Тасмадай бели ийилген.
Калеңдей кара кашы бар,
Онбешке келген жашы бар,
Бал жибектей чачы бар,
Аспадай болгон башы бар.

Бал жибекшісі қарағаш,
Бесік құндоп отырған,
Сәлқоңшың қарасы,
Сұлбасұндай керілген,
Сүйіспеншілік сөздөн тұрған.
Әрістан жұмыс жұлнаарда,
Сынап қарап отыруы,
Бір жерінде кесіп жоқ,
Қонұлно шолыпұрұ.
Ноорұз жан кешіп бағатада,
„Жеңіліп болсаң сенсіманда,
Тек сұрасаң сұлнотұған,
Жарқ сұрасаң келбетіңен.
Жоң сұрасаң бізден дер,
Жоғы берсең сізден дер“
Анда құдұс кеп айтат:
„Адасыдан қалған жарқ жоқ,
Атадан қалған салт жоқ.
Жұлұлыққа қорұқ жоқ,
Ұлтшылыққе олусы жоқ.
Бұрыспұға жұлұ деп,
Орысбасбұға доқұ деп,
Өйкөн ата-бабадан,
Айтылып қалған бұлбырқы.

Балас деген жер болған,
Жалаңашбын жердегөн,
Құлқын ногой жіболған.
Құлқынсынған ногойдон,
Қадіскы санас ұрұжқан,
Қара құлақ шұрұжқан!
Ақсанастың өзінөн
Сөсегөй аңшұқ шұлған,
Бет алыпқан дүңсандөн,
Бағына салған құлған.
Сөсегөйдөн шұұлұ,
Балаға сөйлөк жоқпа,
Бетіңесе келген дүңсанда,
Қара жерге шоққанға.
Сөсегөйдөн айрылған,
Жоболотпой кешікпа,
Жесіпсі жұрұ жесіпті.
Өзүсіпұн жөйасы айтыпын,
Айта шұұлұ қойпайын:
Қара қағай-сағысұдан,
Жаңұ шыққан Ақсақасқбей-
Қалқына салып қондұсқоқ.
Жеміп қонған балаққа,
Жұрөгіпіпк дос болұп,

Исолдой болгон манаска
Сен Асылмасы бейшин балаа,
Созурдун исокшыр балаа.
Айка сынын жеңдиси сен,
Алдыяза Нооруз хан,
Исуутумжка келдиси сен.
Бухардын хана Несшир хан,
Канын кейдин ачасы,
Сесенейдин сейшеги,
Айчурок жууган балаа.
Арстан манас баатырга,
Болгодон исан исолдой,
Олуя бакай карааа,
Аргонсенен ногойдо,
Жолсандын баарысы.
Кыз издешкен бусага,
Айшасы канвси соз сага!а
Бей ошондой сөзайшы,
Кулчоро созу шокшолду,
Аржасынан Нооруз хан,
Созайшыга окшолду:
„Кысыяда берилген,е,
Кызда берим суроого.
Ак болойшын жуулу,

Ар кандай деген сөзөнө,
Айшы жүрган сейшедим,
Арстан манас жүкусу.
Манасшы хан шы жанасын,
Жанасын десеи манасшы,
Жусурна каласын! 24
Бересин балаа кулчоро,
Айнеиси Кулнаар кызына,
ойсы окшудан үзүсиу!"
сына ошондо кулчоро,
"Айшы кандуа кулдук" деи,
Бурун кулдук ургана,
Кулдук айшы жүргана.
Алшын исасыпа баш калбы,
Бочуз шаңшуур ак исасыпа,
Сойко салдеи сынадеи,
Нооруз канга койгону,
Карап жүрган адаамдар,
Коруи козу жойгону.
сына ошондо Нооруз хан,
Бочуз ичик баш кылы,
Иуз сарпай кешшт берени,
Бергенин жеи коргону.
Кол коюрушшондо

Бата кылуу баарыск,
Исаев менен карасы.
Альсембекке — Чыл Горо,
Бирдайлык ийчээри,
Сарпайга шон кешээри,
Зарыалдаган билгээри.
Эки исаевы бул берди,
Исоолмарийга тен коргоду,
Эр Чыл Горо чыл берди. 24
Алсембектин эртешин,
Атпаганы Тогуз Чыл Горо,
Кайра шарттан исол жүрүп,
Ай алдай сол жүрүп!
Келип жеңиш Чыл Горо,
Баласта ордого,
Сманастан калган коргого.
Букарга барып жайганы,
Нооруза куда болгону,
Ар тен сменен ногойго,
Жокной-тачпай айтканы.
Абаса бакай карысы,
Бири калбай чуусуп,
Аргын, ногой баарысы.
Ирсиан Горо жумсаган,

Ар калганы бир башка,
Азаматтык исаган,
Аасамда баскан кой кашка.
Аргын, ногой эки жүрүп,
Ата уулдан болуптуу,
Айбаси козго корчкун.
Кенеси кылан калышты,
Кенгеш ортого салышты.
Нооруз кандын алдына, 24
Куда болуп сман айдап,
Кандай исол барабыз,
Барып казынабыз.
Анда бакай мындай дейт,
„Сменин созуси кандай-дейт:
Бирсиң курай, он сиң кой
Кельин сманга айдайла,
Нооруздун каанун жайылсын.
Ай-ан ийдон бирсиңди,
Ак исаевдан бирсиңди
Барып калбай берели,
Башка келген соолойлу,
Өз жүзүнда королу!
Дүнүйө болсо ыасалар,
Алдай жүргон эркиши,

Ар бир ишке кабылар. 24
Тойго тйоксон бй болсун,
Тогуз иш тогуз чаршар ирк болсун.
Чурчуг сменен иссер иссешш,
Иш ашанга ишкйтйсун,
Ойындан кейин башкалар,
Тойберер албай шук болсун.
Иешге нйга кастайлы,
Бир иш тогуз иссибы бир иш тогуз ай,
Он ашанга иш к болсун,
Торгун, тйбар, ак сланай,
Сейлек тйн болгон бул тйою,
Жылысга болсун бир санай.
Кан бакай айтйкан бул созго,
Спасуул болду баарысы,
Аргын, ногой иссибысы.
Ажбоз бййдин алдыры,
Аргын, ногой чуркуран,
Ай тйлекка салдыры.
Ажбоз бййн сойгону,
Бата калган карылар,
Ангак спйга тойгону,
Алжан иСайаи, кол ачып,
Бата калып кой гону.

Аргын, ногой иссидалы,
Чурук-чурук болушуп,
Кошуна салдар кастдалар
Ата журттан кудага,
Ойуз кайтон иш тогуз эркек,
Азыр болду баарысы,
Куда басы болгону, букардан ке
Иссакалбакай карысы.
Салтчылар спалып айдап,
Алды барар ийнончу,
Баарын иеш кастдайлы.
Кудагый баеш болгону,
Канжкей сменен айчурок,
Жкбала болуп иссолдошу,
Ар качандан бир качан,
Найтлар иссерде болиссошу.
Азесшн башка артйтары,
Ар шайспандын баарысын,
Айландага артйтары.
Ак тйлекке спалайдап,
Агарып ич, коз жайнап.
Калаунспалдын баарысын,
Жолго салып айдайлы,
Иссердин иш тогун жайнайлы.

Исноду Калон жерине,
Нооруз кандын жине.
Кудалар барсак болуду ден,
Алдынан кетип кабарбы,
Ашыгып кетип жабарбы.
кабарчыдан кенүүн,
Кудалар келип деп дүн.
Бирсиң кеш козголду,
Үйүрүлип ноол пөздү.
Үйүрүлип келишти,
Салаш айтып барбыс,
Ноол карсаңын коргөшү.
Калың силдар дүңүрөп,
Жараксер кайрып күңүрөп.
Кудалар барды белсенип,
Кеңүргандай кеңдемиң.
Касиалып жойлон ордого,
Барбыс шүңгүп өткөго.
Жан ноорузжан баш болуп,
Үгүрасып барбыс,
Үзүк, кичик, карбыс.
Ак ордого киргенде,
Орун алып кайланып,
Конок аш жеп тайланып.

Аш - кашыкка шойгонду,
Алакан жазып - колачын,
Бата калып жойгонду.
Конокторүн алдына,
Бадан дос сасык салдырып,
Ошуна тарак жандырып.
Башына жаздык коюлуп,
Тартып келген конокторо,
Чөгүгө кирип барбыс, 24
Колу, бүгүн тойсун.
Кан сөзүн айтканда,
Бирага жылдыз байкалда.
Колдорун сууга салышып,
Ноол дастарханын алышып.
Бүгүтарын сууга салышып,
Бүт дастарханын алышып.
Этөө сүннөт, жоо нарз,
Кырк арекет багасидат,
Худай Ташала өзүнөн,
Бендесине үлүк карз.
Жүз намаз болушуп,
Алакан жазып, колачын,
Бата калып коюшуп.
Аш - кашыкка шойгонсоң,

Баһа кылыҥ койгон соҥ.
Хан Бакай сөҕүү баастайдыҥ,
Хаһыктыҥ сөҕүүн баарысын,
Халыыр бай айтыыны иҥэстийдэҥ.
Хан Бакай сайран кэпсэтиитэ.
„Хан кудаҕа Нооруз, дэпсэтиитэ:
Алдьата келдэҕ малгайдаҥ,
Сиэйэн сүүбэй иһэ сайдаҥ.
Ыалдьыбыт малгы соҕуруу,
Халыҥ ноҕойгун таҕардыҥ,
Тоҕустан аҕдан тойдураҕа.
Ыһар, холоҥ аһаа,
Иэрсэнэк Нооруз хан, 24
Үөһү иэрдэ Иэгэдэй,
Дэ Сэнэкэ Нооруз хан.
Алдьата сиҥэн алтыннык,
Бай Сэнэкэ Нооруз хан,
Баһыыба хоҥоон дьаһай куһа,
Бай Сэнэкэ Нооруз хан.
Тоҕоруу соҕо кэһиэҕэҥ,
Кыһар иэһин иҥэстиэҕэҥ"
Айтыа тыллаах сөҕүөҕүн,
Бакай хан айтыы ыҥыыта,
Хан Нооруз хан кэпсээнэ,

Харахсоро Эллэс,
Бүйүрүк Кыла баастайдыҥ.
Ак ордосун иҥэгтирэн, 24
Сарайыҥ саҥдан баарбытын,
Чэйдээй кылыы бүтүүтүн.
Тоҕона тойлуу эҕэлдьи,
Тойбуган кайан сэмэлдьи.
Ала тооҕай эҥэ бөлүү,
Ала көлүй ҕэрэ бөлүү,
Тойго келгэн көҥчүлүк,
Чэйиҥ ойбой иҥэк тойдуу.
Бэҕэһээ сыыр сыбын бэрдэстэҥ,
Тойго келгэн көҥчүлүк,
Ыксаҕ баары иҥэргэстэҥ.
Харыы - хасар тоҕоруу,
Кайгыларыҥ иҥэлүү.
Отуз күнү отноһуу,
Биэс сарк күнү көрдөстэҥ,
Кадыраан Чыскыстыйын.
Тэҥэһэ сиэнэн тыаһайбыт,
Хулах сиэнэн күн баттыт.
Кулһаар кэҕэн ак ордо,
Ак ордону тиктэрэн,
Ар-дьаһаҕынан бүтүүтүн.

Ак орду исайы дешундай:
Ардайсанын чабылган,
Ак сананай сенен исабылган.
Боолорун жибек чалдырган,
Коргонун коён чалдырган.
Исабяк баштын идине,
Беш карыш кундуз карматкан,
Жан калдырбы десондо,
Конгулукту жардатган.
Жогачон коюз сурдаган, 24
Чийлерин сабарсын,
Тур жибек сырсаган.
Чалгасы айбын сосы калай,
Салианата бирдалай.
Торгун, жубар асылдан,
Баштайы сенен барчадан,
Башка дүйно канчадан.
Кырк керписи жакшы жыйдыр,
Сейпек сенен кулнаарга, ды,
Жупна окуун наресин,
Кызыл сарпка кайдырбы.
Бир сиир ичи баш кылбы,
Жана берди жоруз кан,
Беш сиир сарпай жетпиш,

санасы бузук дүшсандын
ичине салып күйүтпү.
Ак ордону бүктөйүн,
Алтыбеши нарга жүктөйүн.
Исебилгеси жерлешти,
Исеже сан уну баш барып.
Жоруз кандын ордонду, 24
Басарга жетпей кашарып
Исерин беш соолуп,
Атанды жылнаар уюлуп.
Азгана жемес сол жерде,
Арада канча жол жүрүп.
Келип жетпиш ордого,
Кеңбаласта коргонго.
Ордосун тикжи санаса,
Исиң еринин баарысы,
Оң-күлкү шаспыса.
Жан-шайсаша болушуп,
Ойко кетирбү шонна
Тартынбай малдан сойушуп.
Арбын сенен ногойдун,
Жебүргала башка күзбошуп,
Сасаган колго тиши болуп,
Алысшасы деген дүшсандар,

Өзүнөн өзү сүрөт тамашалуу.

XXVI. Кара дөөнүн урушу.

Ал дөөсүнөн кетээрде, 23
Жерженге жакын келгенде.
Кара дөө деген шер болуп,
Бетинен жалын бааркыраган,
Кара жерсиенен чөп болуп.
Тиштерине таяк-таңгай,
Кесеге баш таңгай.
Уруша жүргөн өр таңгай,
Учташа жүргөн шер таңгай.
Бараарына жер таңгай,
Бакшага жүргөн өрөңгөй.
Иңгөрүнө кол таңгай,
Оң оруна тол таңгай.
Алдарына шоо таңгай,
Апташа жүргөн жоо таңгай.
"Жердин жүзүн тапсаң деги,
Жетик олжо таңсаң деги,
Тоону бүзүп жол салсаң,
Бөлүнгөн элге кол салсаң!"
Деп ойлонгөн Кара дөө,
Кара боюн кучлончу,
Каардана сүйлончү.

Кара дөө.

Кара дөө жайга үшүндөй,
Баш казандай башы бар,
Алтын карек үзүнү,
Сандайында кашы бар.
Жалжактай эки көзү бар,
Кебетеси эң жаман,
Адасынан башка өзү бар.
Кыл тамбардай чачы бар,
Өйүз бөлү келген жаны бар.
Кара гайдай боюн бар,
Ай аалысынан баарысын,
Алысын деген оюн бар.
Кылыч келет Каркулач,
Кайрына келбей оолокчу.
Үйдөй тоюн ор кылуда,
Каардангын Кайбердин,
Адаш жүрбөй жесуна.
Фалтасынын жазысы,
Чаалгадай эки бар,
Жер жүзүндө доолордон,
Чай жерине кеси бар.
Бирөөкүйдө араадай,
Сыртүйдө бараадай.
Сүйүп жесирден кешинген,

Ысоо деген де Чийчгон.
Керилтен бащка сынбаген,
Керилчай бежер чурбаган.
Карманашканда кой баган,
Алтын касган Тийдин,
Биржеген де шойбкон. 23
Ырак чет чг кунчу,
Алондонгон Кабырга,
Аласыгын Кандай доо чайчу.
Бет алганын Кара доо,
Алып чурган Кезинде,
Ысерисуудуно аласлай,
Салып чурган Кезинде.
Обурага исерису Зчн,
Бдсп чурган Кезинде,
Бет алганда шалкалап,
Тачап чурган Кезинде.
Кабар Ты дан кеп дун,
Кара доо Кайтрусеп дун,
Ак болотчун Тчукулу,
Айаласида кайратган,
Арстан сынас Чйкусчу.
Кок болотчун Чйкулу,
562 Сйрок.

Кусинсан калган кол Элди,
Кокпсал сынас Чйкусчу.
Кен таласчын керинде,
Аргын, ногой Элинде,
Ата Сейтек Тыкты Ден,
Аласидан ащкан сыкжы Ден,
Алыпа Тыкжан ысоолоду,
Ачгокке бащын тыкты Ден.
Эдин кобун сойду Ден,
Кара кодун ойду Ден,
Кандарын чын шойду Ден.
Ысенгерин кыезды,
Аласа саатка ысеп кырбай,
Алсиадай бащын алды Ден,
Анарын орго салды Ден.
Ысенгерди пенседи,
Азуга салып кепседи.
Ысенгерди жандырды,
Ысеп-Кайтыбын керин сандырды
Бепшесикенди ысендени, 23
Бет алганды Эдени.
Ала шоону шалкалап,
Ысол калганы корунду,

Александа дүшсиңдөн,
Кор болгон көрүнүү,
Кайра чыкпас сөөлүсө,
Айланасын иссиктен,
Тор болгон көрүнүү,
Сандайдан арылбаз,
Чоң болгон көрүнүү.
Ордо болуп ойдурап,
Үч бабасы Шерсиңдес,
Сынасыпан калган таласып,
Исер ичүнүдө али - доолор,
Сөйлөшкө кайдан исинасыпсың!
Кабарын уул чыйчу,
Кастандай болгон Кара дөө,
Жаарын исбилги бөлүнө,
Жабылгандай шүйүлүү.
Жаарданып бакырды,
„Кызыр Чогул Кастыбыла"
Үңүлөрүн жакырды.
Кара дөө сыңдай деген де,
Исилдеп үйлөрүн айсынын,
Алдабай бай сынын.
Үңүлгө кабар салган,
Шордолдун шөз болон.

Уул исайган үңүнө,
Көздөрүн ачып ушалчай,
Бирдеңеден айдап алганы.
Үңүлөр баарын бүчүп,
Кара дөөнүн алдына,
Тамызып калып калчыңыз.
Келип Карап шүрүнө,
Жаарданган Кара дөө,
Жарданып сөзүн ургана.
„Сен Кара дөө болгонду,
Бейшешкен исоолор озбоду!
Бейшешкенди койбодуң,
Жандарынаңын ийгонуң!
Алдыңда алганың,
Ала шоодой болсоң,
Азапка баспан салганың!
Керишкенди кесип алдың,
Керегиң келген дүшсиңдөй,
Үчүн ийлгон деси болдуң!
Олпо Кылдыскы алдарын,
Өйрөн Кылдыңы исандарын!
Өздөрдөгү дөөнүн Үңүдөнөн.
Кабар чыдан кем үкүшү,
Кадыскы сынас шүкүшү.

Кең Баласагын иеринен,
Ургын, ногой Эминен,
Сейиек тажиы Ден жүйуси.
Бешбешжен доонун алды Дейи,
Иседигерин Кыязда,
Кайсоорунна келиптоби, 24
оиуси конон сапды Дейи.
Бешбешжени исыжиы Дейи,
Баатырлыгы Сейиежиин,
сланастанда сыйжиы Дейи.
Ошо Сейиек баатырга,
Бешбешиен Ден жүраси,
ужтай алоой оиуси сиен,
Жайы-убайыси иси жүраси!
Баласын жалжап Кыламын,
Балкалап исанбеси жүинайын
сандарын олжо кылайын,
Баары жаурүн кырайын!
Токтолбостон барамы,
Ала жоодой болсоо,
Косиорду иеерге саламы!?
Ден ошон жүн Карадоо,
Конун айдап исонолду,
Кой барбайбыз Дей алоой,

Калын кара коңшуну,
Айтыжны ардын понюсу,
Каара Каиын Карадоо,
Ырга сынан осолуу. 24
Доолбасын ууруп,
Сурнай кулак жүндүрүп.
Жаба жүулар калкылдап,
Семиз Кыйа жарсылдап,
Жоной калды коңшу,
Исолго жүүшүп шартылдап.
Кесиреиіжүу Карадоо,
Кержиш семин Касиеныи,
Ач арстандай Часыныи.
Конундаг Карсалап,
Бир Карагай найзаса,
Ардандай баатыр болсоо,
Жыра Кейеи айласы.
Ишаасаал Тыгыи оозунан,
Ортжсалын Куйуи Көзүнөн.
Семгени жоодой Кара Керк,
Барбайбыз Дей айтууга,
Инжиледе барба Дүк.
Алтыи сан кара Колсиенен,
Ай сайыжкан жүусиенен.
Исейиш сан кара Колсиенен

Иер сайбакан жўусынан.
Иерлин жуун чаң кылы,
Коргондун баарын шаң кылы.
Айдап алып исонду,
Алдынан кандай жан чыкса,
Байдап алып исонду,
Кенен тикпей шартынса,
Кайтып алып исонду.
Таласта чабасы деп келди,
Исолуна жўуракелгенди,
Убалына карабай,
Азык кылып исп келди.
Каардаган карадоо,
Инжиден чыгып исол жўрўп,
Тонуна албай сыол жўрўп.
Иеркенди ойлўп иесинип,
Жаарын салып жапжарга,
Жайсап ойлўп кесипчи.
Азык кылып чоп чогуп,
Жинсинен сыалдарын,
Кайыр айтқан жан болсо,
Олусе кылып барларын.
Анжисиян жўўшчи карадоо,

Анжисиянды исанбурды,
Чаң ассынан чыгарып,
Талкалап кирип саларды.
Соўпка алды сыалдарын,
Соўп кырды исандарын.
ороодон жын атўрып, 23
Оролбогон кара доо,
Олжого алды жўйнонду,
Озонна чатўрды.
Талап олжо кылдырды,
Бек кокчылап кызгарып,
Тайтайтып абдап жўздарын.
Айрып оржочўлўп шоонуалды,
Сурктўп койбой жўнгалды.
Сынга койбой уйдуалды,
Соёрго койбой койдуалды,
Кызсагат кылып берчи го,
Фирин койбой бойдуалды.
Бетталганды исанбырып,
Анжисян сынын кашкарды,
Асыбын-усўўн сапырып.
Анжисяндан исонду,
Чапкалды ашып ойчи го,

Ашыгы өлүп Чапкалда,
Баласта ёргөн ногойдун,
Тукуна тогуу жолуна.
Сейиткий карсаак соокуга,
Кара көздүн өнүгүп.
Кара кашуу кара доо,
Чапкалга келип конгону,
Саадакчан о чун эсон гону,
Сандаган сылдын кырдаалы
Жанду будаан бошуду,
Исатын төбүрөп өлгону.
Жезжеңди карсаатып,
Жесиретүүн карадоо,
Кесирүн төрөп арбытып.
Айран олжо кылдырып,
Исазыксыз жүргөн байкуш,
Анчейин жанын тындырып.
Тил албастыр салат деп,
Тил тийиштин калса ковушкан,
Аргын ногой касиетин,
Көзө чыгып сайысып,
Балакетүүн салат деп.
Түйүн тийиш калууга,

Аргын сиенен ногойго,
Тунгитай ойрон салууга.
Беш кунү жатып ивдеген
Кара бөкөн чындаган.
Ашуунун баарын шоодурып,
Айласын сыкпай өлтүрүп.
Кара доо жатып касиеттүү,
Карк алтындан куйдурган,
Бүтүн арына шасбаган.
Ана сиендей шашылып,
Аргынсиенен ногойдун,
Алда эсине кабар,
Ошондон кабар башталып:
Аргын ногой эки жүрүп,
Кара бөкөн чындаган,
Исоо жараган ивдеген.
Чайлардын учташып,
Кылычтын баарын курчташып.
Ак баранын ылдый ак тууларын.
Аттыгар исоону куучун,
Тулпарларды шайташып,
Түйүн бакай карааны,
Айткан сөзүн жсактасын.

Бүркүнү бакай өйдөнүп,
оңдоңдонуп шолдонуп.
Эрте шүүгү эрбакай,
өзүнөн өзү годулуп,
Дааратөлгө шөкүлөбөй,
Эрте намаз окулуп,
Көк гүлдарда шөкүлүп.
Ысарактарын Жалбаган,
Ысарактанга жалбаган.
Ордо кең-жол онтоп,
Айтайын Жыжыт өдрбакай,
Кең таластын боюнан.
Бөксөлөп бакай келгени,
Үй-көшөйүн бийик шоо,
Көк гүлдарды карбыттым,
Салып Жыгып келгени.
Бурасалуу Жон дүрбү,
Бурап көлгө алдым,
Абакеңиз эрбакай,
Анысын багып карайт,
Бүрбү салып калганы.
Бүрбү салып караса,
Өлгөн кызык шашаң.

Жайкал шоонун нарыкта,
Анжиян багып бериптир.
Айдай сары шаланда,
Иштин сын кара кой көрдү,
Ысерсиптенжан шүү көрдү.
Алтын сан кара кой көрдү,
Ысерсиптенжан шүү көрдү,
Айгайлаган шүү көрдү,
Ассиан ысарган дүү көрдү.
Аныктап байкап караса,
Анжиянын кашкар эмгеги,
Кара кытай-сын пуулар,
Бүүра ысактан ойлонуп,
Капталкмерген эмес.
Бурандары башкача,
Алыстан келген кой окшойт,
Ага кайса капталап,
Азанчүү элдин сыруокшойт.
Үйүнде кара доо дүрбөй,
Көрүк көрү Жалбаган,
Өйүн алып, ой ысаган,
Кайла адасындар ысоо ысурбай.
Артынган олжо санжеңиштин,

Айдаган сылга каси исептейді.
Анда ойлонып Ербақай,
„Бейкүй исатқан бір әлдің,
үшу исатқан қалың қол,
Тобосынан басқан бәйіс,
Төрт тұлғын тапқан бәйіс!
Тоқшұңа қазан аскан бәйіс!
Есебін тоқу ішкен бәйіс,
Әшекерит киіп тапқан бәйіс!
Жерге болу болсоңу,
Бұл қолдың ісін ондоңу!
Қаласқа бетін ашуға,
Құлын сіменен ноғойңу,
Сақырылған тапқа.
Бет алып қалған кезібәйіс,
Бетіңе ер исоонын өзу бәйіс!"
Анда ойлонып Ербақай,
Аттыға тұсіп шығып бір далай.
Қарап тұрып Ербақай,
Қалтырай тұсіп шығып бір далай.
Құлын сіменен ноғойға,
Исегіне қасар салуға,
Бейкүй исатқа алдасқан,

Қасынан келген әскерінен,
Алдынан қарсы баруға.
Көк тұлпарда қарғатып,
Ақ сиған бақай абақең,
Ақсақалын жарғалып.
Абақең келіп ордого,
Бақ бақсалу қорғоңо,
Қасар айтып қалқоңа,
Қара, тіре исалғаға.
„Айтқанасыда тұнғу,
Арғын, ноғой көп исұрғұсы,
Ақыл-әсің жойғоңы!
Қара тіаңдай әл келіп,
Қаптаған қылып сел келіп!
Қалың қара қалқелің,
Қара құртқан сел келіп.
Керік сіңген дәо келіп,
Кенесбай исатқа алдағар,
Кесіреп тұрғу исоделіп!
Керік сіңген ер келіп,
Керіп ерге кез келіп!"
Бек ойлонып Ербақай,
Қабарды қайтып салды ойлап,

Абаңдан кабар укканда,
Арбын, ногой ошонда,
Сайрыкшып калды ошол.
Бала Сейіт, Эркумус,
Исаркүтарын шайланып,
Кайрисүзүнө айланып.
Арбын, семен ногойдон,
Алтын сан кара кол исүйдө,
Азгана эсмес сиол исүйдө.
Ногойдон калган кызыл иттер,
Ассанды коздой исайкышып,
Асабасын кайталып.
Карсады иттуну бакай кан,
Бүшиманга бетіне барууда,
Арбын, ногой болдуисаси.
Аіманда тактыя кунгуроо,
Жер жарылып дүңүроо.
Тапталдын тоосун ашканда,
Аш-ак иттиш кальчу кол,
Айдай сары шалаанда,
Адедирбей басканда.
"Кардаңы колдун корунду,
Арбын, ногой кошуну",

Коргондо коонду болчуу.
Кулчоро, Сеіпек кашынып,
Ак арсіандай чашынып.
Семна ошондо баатырлар,
Сана-санас бакырып,
Аласман койду ніокіобой,
Санасіпан ураан чакырып.
Кара доо колун капіада,
Кайысіпан кандай исеіпіп деп
Карадоо баштя калып кол,
Жалынан шашкана.
Аіпіарына кашынып,
Аіпіанда баары жасабып.
Беіпалыштыя жүк кол,
Беіпіешпи сыйдан курган жер,
Айдай шалаа исороол.
Коңдоо деген бир баатыр,
Иеке-иеке-жеке деп,
Исекеге чыгып келаатыр.
исекеге коңдоо келгени,
Арбын, ногой кошуну,
Келгенин көзү коргонуп,
Каарданган коңдоонун.

Жолундагы курсуч,
Алагакты ал Үлюнбаш,
Үчсойуп баштка ушкан чач.
Көрүк кулач найза сундуруп,
Кайкыраак кулак шундуруп.
Он кулач кылач байланып,
Ободоп булутшып,
Оздарылып айланып. 24
Үч кундой курукуроп,
Коргондун бою дуркуроп.
Керик сынып кулончу,
Кесиретшүч Үлюн жолдой
Келгин бачаш иске ээ,
Каарын шоруп сүйлончу:
Сыбна ишондо эр сейшек,
Жолдого бетшпен барууга,
Сыйланда сайыш салууга.
Ансал иештисе олуучу,
Башка келген казаанга,
Үчүнда коруучу.
"Рухсат бергин аска, ээ,
Жолдого озуш барам, ээ,
"Барсаң сейшек бар ээ,
Кандуган капырга,

Майданда сайыш сал ээ.
Баатыр сейшек ишондо,
Абасынан башаалы,
Айткан созун исшаалы.
Карагерге каспчы уруп, 23
Сыр найзаны сундуруп.
Манасшан урган жакаран,
Жолдого кирип качарып.
Керишне каспчы уруп,
Качырып жолдо исейкен,
Бетальшып жүк доо,
Найза менен неижеп,
Керик шурап сол этшей,
Сейшек сынган карагер,
Буйа атпей иштеп калкалап,
Сурдүркөн бойдон келишеп.
Сыбна ишондо Үлюнбашын,
Үлюнбашын кучоп,
Исарайып сынып ойун ээ,
Исалдаган сүйлөдү:
Оңолуп сейшек алганы,
Карагерге каспчы уруп,
Кандуган жолдого,

Качырып Эрсейитек,
Кайтадан найза салганы.
Сейитек найза салганда,
Эрдеп коюк кайсайган,
Узонудон бүй кийген.
Коз кетип алакчан,
Боодой болгон коңгойдун,
Бүйү кетип салакчан.
Чулан керүйөн кейкеги,
Токтолбой Исейит Эрсейитек,
Конуп олтурган керүйүн,
Басып таап айкону,
Исейит доону соёрдо,
Өлүп калып коёрдо,
Балбандары исептеги,
Исоолоп калган конгойдо,
Башка керүйө сингизип,
Аскан алып кейкеги.
Сейитек жүрүп айкырып,
Артпак баатыр киси болсо,
Исекеге келдик ужурган.
Ишилердин колунан,
Боодой деген бир баатыр,

Кара керүк сингиз касынан,
Кандуган часынан.
Бектеш иесинг кетпесе,
Үзүнүгү болжолсуз,
Сунарадай бетинг.
Колунда үйдөй Жоон баш,
Найзасы бар жылач.
Качырып киргибуга,
Эсин келди баатырлар,
Карсылдашар убага.
Сейитек кирди бакырып,
Манастан ураан ужурып.
Найзалардын сындыгы,
Жи баатыр сайышты,
Кабыргалар кайкышты.
Кылыч менен чабышты,
Кылычтары быркырап,
Чана колго калышып,
Айбалта белден үзүлүп,
Сабы колго калышты.
Эрдин кашы убулуп,
Этектери шылонуп.
Исакадан сууга карсаштыр,

Дүйнөдөн алды жагар спасын.
Эки жактан ойлонду,
Эки баатыр колуна,
Кайтадан жасалып берилди,
Эки баатыр жөнөтөсүз,
Сындыруп найза берилди.
Жибалта балка-балка,
Найзалар шыкы-шак.
Кайта жарпын калканып,
Качырып найза салышып.
Сайышкенин найза жетпекте,
Жер керилип үстүнөн,
Коодой болгон жер боодой,
Боломун кетпекте.
Жыйылбасын эр сайтек,
Башын кесип өйкону,
Боодой жерге сойлоду,
Сонуп керип спойлоду.
Кирип спойнон жоносун,
Өртөнөн сайтек оллалу.
Өлгөндөй жетпекте,
спойнон качкан керикпин,
Башын кесип өйкону.
Кара доо жүрүп бакырып,

"Кайта тыкпын конгой" деп,
Конгой доону чакырып.
Керкит спинин басынып,
Кайта тыкпа жон конгой,
Иссыга кирип басынып.
Сайтек спенен конгой доо,
Жсона кайта сайышпа,
Качырып келип сайганда,
Найзаларга спайышпа.
Ажсыраксып кетишпи,
Өйкөрөсүп жер доо,
Кайтадан найза не жетишпи.
Кабылан сайтек чуронуп,
Качырып келип сайганы,
Кардангап конгойдун,
Калганын башка жсайганы.
Конгой доо керкитен сулады,
Оз, спуржан кан кечип,
Кара жерге сулады.
Качырып сайтек жсетпекте,
Сулап жсатпкан конгойдун,
Башын кесип өйкону.
Бакай келип бакырып,

Эсеп Сейіт шоқтығы деп,
Ақ ай салқын ақырап.
Ат ұлбарға ісеніпті,
Қайра шартқы Сейіт ұйқы,
Қошқар жауын кетіпті.
Сонау ошақтың Қара дөң,
Өзіңнің басқан қойнынан,
Ойқы ісаасан ұйқылап.
Жіп дөңку сойду деп,
Ісаңқанақай бұрбала,
Өлген қылқы қойду" деп.
Қардағы құрқұрап, 23
Қорғоңдың бөк құрқұрап.
Керіліне қасқа ұрып,
Үсіңнан найза сұңқұрып,
Ай Айға құлақ ұйқұрып.
Ісеңге ұлқы пасқанын,
Ақ ісолбарстай ұласқанын.
Сонау ошақтың құлұғыр,
Арсыландай жайнады,
Қасқадай қасқа шұбақ,
Қаңбақтай ұлғайды.
Ақ ойпыс шоңду келіпті,

Ісоо деген де сұйқы.
Бар ісарағын байланып,
Ісеңге ұлқы қасқанып,
Арбаға ұлғаң шандаңы.
Айбын қасқа салғанда,
Қара дөңге бет алып, 23
Қаңбырып құмс қалғанда.
Қара бидің кіссінің,
Қара дөң келіп жетіпті,
Қара дөңосынан құлұғыр,
Бет алыпа кетіпті.
Жайласынан сайқұшақ,
Жайлар белден үзілді,
Құлыш сынан ұласқан,
Қолықтар кепіп бұрқырап,
Ассанға үлгі ұқырап,
Ұлан қолдо қалыспақ.
Айбалта сынан ұласқан,
Айбалта белден үзілді,
Сабы қолдо қалыспақ.
Қайта шартқы жанышқы,
Қорғасын сынан салыспақ.
Әпекпен алып шұңқұшқы,

Эй Бакшысына сулкуцуи.
Исакалацын ууштацын,
Далайга тейин слуцнацын.
Кайра шарчын исанацын,
Кайратын ишчын Бокона,
Кайрылцын калацын.
Которуп наиза алысшта,
Койгулацын салысшта.
Кайра шарчын Чулгоро,
Кора дөөдөй баатырда, 23
Качаран келип бек сайда,
Кайсаалап Кулду деп сайда.
Чулуштон наиза исешкени,
Кара Канчу Карадөө,
Кара билдин үсчүнөн,
Төө кулаган Эсенгей,
Калдайын Кулан кешкени.
Ондогун Кучс исептерде,
Исенчин бацын кесерде.
Капчагай балбан исешкени,
Кара доону Тайтырбай,
Кара билге Манчжын,
Алып исонон кешкени.
558 Сөрөк.

Мына ошондо шожобой,
Фазыл дөө Чакта,
Ядасман бацка шоо Чакта.
Аскөндөгө Сарыала,
Аябай Каси Та салгана.
Кандаган фазыл дөө, 22
Качырбы буда калгана.
Эрлиги кацы деп
Как шурожчун бацы деп.
Чулгоро Барай бери жажчан,
Шилтерейт шожчесши,
Эрежен Кесе шисшчешши.
Айка Кылыч ойусуч,
Айгайласпы Исешши
Коргондоранда шаң калда,
Ковдонго Коюн кешшши.
Конушкана Кочкордой,
Кагышкана Тоочкордой,
ошондода Жи дөө,
Ай Усчүнөн Көгөлбай.
Үзөнчү Тирешши,
Жосшко наиза ширеши.

Кучтуу эмей нейжеңи,
Асыбында ачыгарды,
Сурдюкон бойдон арыбына,
Кере бута кейжеди.
Сурдуго чычыи одолуи,
Козого кирии жогоруи.
Ачына касыи салыпты,
Ачкарган бойдон барыпты.
Найзаны төшко сайыпты,
Ачыардын бели сайыпты.
Бегитеңжен эки байтал
Ачы үстүндо озоюи,
Найза төшко иштеңде
Асыбында ачыгарды,
Өтүрган ийнии зогоюи.
Исал, ишденден карсыпты,
Жалдырасыи и карасыи.
Асыбында ачыгарды,
Тагалчы сайыпты,
Кагырсынен сыгылсыи,
Жарагандын баарысы,
Кенгир жен булар эди,

Кабыргалар кайысыи,
Коңоргоңо найзасы,
Жок тобокчий сайыпты.
Касыи салда айына, 22
Карасанга батыра,
Ишдилерин бастыл доо,
Кабылан кулус болбосо,
Киси тидарынан дарыбына.
Он орун жсого бапыгаган,
Чыдай шапыбырганса,
Убалонгучи шапыгаган.
Жургун у кучлоп алганы,
Ченимен бапыл балбаны.
Тыйчын кулус баатырды,
Кагыры бапка салганы.
Тогуз кабай колдыргап,
Чагында конуп шыпырган.
Тегереи шорт кулач,
Ирсиган кулус баатырын,
Калжан шозу акыры.
Жучуч куру чабылды,
Калжан бапка исабылы.

Калканга келип карсыйып,
Сергіна күрсүүлөбүлдө,
Калкандын алтын кунасы,
Күүлгага исабылды.
Калкандын сыртын карсылдап,
Бөлөшкө болой чабылды,
Күш-күүлөшө атчандар,
Ой ичинде жагалды.
Ана коргон адасындар, 22
Жыланан исабылды.
Күркүрөшү күн болуп,
Карангы чын болуп,
Бетпетерине чыр аспанда,
Бери болсо кайрай,
Беш байлактык күн болуп.
Аспан калың ачкыл,
Өрспан күлүс баатырлар.
Таш коштуго шаңшалап,
Кажыгайга сайпаган.
Көөкөрө калың шүүргөн,
Кан кыял чаң чүүргөн.
Чачарак алтын сосундогон,

Чанкан жооду оңбогон.
Эшик эңүү айбалта,
Ишерин колгоалганы,
Отө берген фаугылдоо,
Ороого күлүс салганы,
Калканынан сыртына,
Кайтурак эшип чабылды,
Чиндилердин фаугылдоо,
Жалынан жануалды,
Ар тарапка кайнаган,
Чиренүүсү жасабылды.
Оңдо шүшүп алкынып,
Кылычын сууруп кайкырып,
Каран эрге келатып,
Аны коруп күлчоро,
Агалбарс калго алганы,
Кайкырешип бирбирин,
Кылыч шоолуп калганы.
Кылычка кылыч чабылып,
Калчыбын шийлен сындынан,
Кан казал жалын чабылып.

Коргондор ёсӣн ҳаҙырлы,
Ада сылтӣкӣ өктӣоду,
Ымлӣлерин Ҙөктӣоду,
Сергенсӣн бу кулду,
Он көзүнөн айлайын,
Тасканага байлайын.
Ичүнү ойлонду Күлҙоро,
Он көзүнөн өёрүн,
Өвөо жерде соёрүн!
Өйрөн кылып коёрүн.
Ада сыңа исмерди,
Буда сыңа исмерди.
Чуруккана болгонсың,
Буи ҙөөнүн сыңаса,
Бағалаңкан ҙсмеҙӣ,
Казан ҙыҥка киргени,
Кок бараҙынҥ куҙуроң,
Ҙелсиа баҫтӣбын ҙөөҫү,
Ужан калҙу коҫуҥ ҙүн,
Азаӣ бою ҙуҙуроң.
Сылтӣкӣбынҥу куҙ ҙӣйӣп,
Ҙөөнүн оҙу ҙуҙ ҙӣйӣп.

Ак орӣоҙо Сурҫың,
Ара ҫолго Чачтың.
Ҙсана ҙурсиоӣ Салыҫӣбы,
Ҙсаалдыңы калыҫӣбы.
Сыңдайы ҙеҙ Сашы ҙеҙ,
Гирсиеҙ сыңа калыҫӣбы,
Сыңа комҫон ҙсиеҙӣ,
Сыңа ӣартӣы Салыҫӣбы.
Калҡан ҙсапҡан бейӣне,
Тууҫ ганың Чейӣне.
Кок Коргоҫун ҙсабыҫӣбы,
Коргу ӣурган конҡу ҙурт,
Алоӣ ҙсиеҙ бироо ҙеҙ,
Конҷуно алыҫӣбы,
Конҷуҫук көзүн салыҫӣбы,
Бир,бирине ҡарыш,
Ай коюҫуп калыҫӣбы,
Ҙсаалдыңы ҙөө ӣеҫ,
Ҙсакалаҫыңы калыҫӣбы.
Ҙсиеҙ салуу ҙӣиҫӣп,
Айрың салсак ҙӣн ҙеҙ,
Ӣндилерӣн ҙлҷуҫ.

Ай конщун келишти.
Аларга козун салганы,
Бакай башчан Чоз баатыр,
Ай конщун калганы.
Чоз кишиси Жетирди,
Бангал баатыр бул доонч,
Олжурун салып кетирди.
Инжинин колу ошондо,
Ичи копуро ай койду,
Кара дов башчан бай койду.
Канбурд кудай урду деп,
Капталып эсин деп, 23
Бакай кан айлай салганы,
Эмеси калбай Жи кол,
Качырып кирип калганы.
Капыр сиңен сыусулман,
Ай конщун көргенде,
Ичиндо Чоз бузулду
Кан-карангы шун гүлүгүй,
Жердин Чан болду,
Коргон Жандар шан болду.
Тозону шоодой буруду,
Тиксе октобщун бир, бирин,

Жи кол эмиз урунду.
Чан созулып асманга,
Табылбады Чолоңсор,
Ай аялын баскана.
Сыпатактан жүгүн буруды,
Сыйлыктан кыйла сулады.
Туу су щуудан болунбой, 22
Бүлсиган кайса эл кайса
Аскаранак коруйбой.
Айбалта башка сиак эмес,
Найзалар щоңжо шак эмес.
Жайкарып кылыч табылып,
Кызыл Кан бойго жабылып,
Коргондор эшен жанылып.
Куу щубуно щусщун,
Куу шаландурщун.
Колщужаарбаарга Чонщун,
Колдорун баарга жонщун,
Канаттан баарга Чонщун.
Этекшин косу щоңонщун,
Эрдин каща убощун.
Эринин баарга кесилип,

Эсимжийин баарын эзими,
Көздөрдүн көөү пеңшими,
Кол, аяктар кесими.
Башпайын көбү алжайы,
Ой айрылган жалжайы.
Баш, көзү кан - көзөл,
Тулкубон канжайы. 21
Комусанын көкүлан,
Тура албаган дагы бар,
Бүйү санап алсаңар,
Баш айрылып кан сарап,
Жиши эл, киши жоо,
Жеңбеген биле алба,
Эси кетип эңирең,
Өлөңдеген дагы бар.
Көкүс бирөө иштей эле,
Сылтык, кылыч бар жасарак,
Өлөңдеген дагы бар.
Үлөнбаш шийи эрүйүна,
Бүлчүй гандар дагы бар,
Айбалта шийи сыруна,

Бүлчүй гандар дагы бар,
Найза шийи көзүө,
Олой гондор дагы бар,
Кылыч шийи кардынан,
Бүлай гандар дагы бар.
Тулаган кылыч сыпырып,
Сылой гондор дагы бар.
Эжелеш эниеруу, 22
Кан ага сыңорголоп,
Сулай гандар дагы бар.
Кылыч шийи койнуна,
Жан куюш койнуна,
Көйоро албай башпаран,
Ирсиең көздөн жашпаран,
Жыгылган гандар дагы бар,.
Үрүнүй корун пан калган,
Унган жерде жан калган.
Какарыш жерден суу аккан,
Суу орууна кан аккан.
Жазайылдан жаткарып,
Күүш - шүшүнан айтарып,
Шаржыраган жан үлүп,

Коркурай чуцци жан гэгбэ.
Азуларан айгайтаи,
Астында эрин салгайтаи,
Хеҗ сорсун даҗгайтаи,
Ноолдо калган олуҗиҗ,
Ай песелен ноалгайтаи,
Ай олуҗ андан коп,
сиҗуйтиарын гэгайтаи,
оозорун арсайтаи,
Ерэсуҗ сандан коп. 22
Сэлтэкиарын куҗактаи,
сиергендер олгон бирсиэнга,
Найзаларын карсайгыи,
Эрендер олгон бирсиэнга.
Жураулорун ноаздаи,
Балбандар олгон бирсиэнга,
Таансалары баҗгында,
Кандар олгон бирсиэнга,
Кара аласиан наргондон,
Сандан олгон бирсиэнга.
Гэлбэрын суйрэи ай кейхен,
Уруҗи алаи бай кейхен.

Бирудакпа Чилчоро,
Калаҗ кыргынаинен,
Хара доло Кабылды,
Канысиан гэа пасыды.
Астындагы цилгарга,
Кастаны кайҗу салгана,
Хара доо сиенен Чилчоро,
Кагарысиаи бер, бирин,
Бет алгыи баргана,
Хара доонҗ Чилчоро, 22
Бэлдэи курданалгана,
Пэсгейдэй хойорун,
Исерге урун салгана.
Исерге цицигнан болҗу,
Пэгэреи канболҗу.
Хара доолҗу нанболҗи,
олгон исери канболҗи.
Хара доолҗу коркурай,
Чингэи Кара Кан,
Агапкейгы олондо,
Буслак болҗи царкаран.
Колҗулган кайҗу урудыга,

ичеги, карда жашынып,
Эки көзү төшүлүп,
Үлүңгүл доо өлүптүр,
Карагы кайда көчкүлүк.
Кара доо, фанын алган соң,
Карагы кайда коргон соң.
Индинин колу бурчуган,
Иер көчүрүп турчуган. 22
Өлгөнүнөн калгандар,
Айтпан түшүн кастыгын,
Эки колу боорунда,
Исан соогалап баарысы,
Ыйлашып түрү кандынып.
Анда бакай кеп айтат:
„Сунуп түрган сөөгүңү,
Өбөлгөдөн акыга,
Кескен эпес акыра,
Сурган коляч деп айтат.
Исан соогалап түргансоң,
Эсин-тишин болбойт,
Ич-ичинде өзбойпо!а
Хан бакай айтып салгана,

Абаса айтпкан бул сөзү,
Өргөн, ногой баарысы,
Жасакалуу карысы, 22
Сыйлашууга алганы.
Индинин колун исинада,
Кабыл кылып түшөгүн,
Өлүгүн исанын көтөрүп.
Кашкар сөөгөн Анжисендан,
Өлжөгө алган салдарды,
Күүгүнүнө алып айдаган,
Бөлөктүү түштүн исандары.
Салдардан бери колуна,
Кашкарлык сөөгөн Анжисен
Бирин кой бой бөлөктү, 3эк,
Кайтарып салды колуна.
Индилердин колчуну,
Бирин кой бой өзүнө,
Баарын алып колуна,
Иссо чубурүүн көрсөтөн,
Аларды салды колуна.
Индинин баарын иссо кетүү,
Убалдабыз деп-деңгү,

Қара доғо деңкейін.

XXIII. Қуяңбаһан Қаласқа

Ұсынысы. 20 –

Құрғақ болсаңыз шықсаңыз,
Қаңсықы баайыр қонурбай,
Қонурбайдан шықсаңыз.
Ишінде жоқ шұр қаласқа,
Қаңсықы баайыр қонурбай,
Қонурбайдан қаласа.
Қуяңа деңе әрісіп,
Қара қытай-сыңжыңға,
Қара жұлақ шөрісіп,
Әрі қарай сөнен шөрісіп,
Қонурбайға шөгісіп.
Оборағы бәйсінді,
Басып тұрған қуяңы,
Қара қытай-сыңжыңдан,
Асып тұрған қуяңы.
Қайтқан қалың сел оңды,
Тасып тұрған қуяңы.
Қара қытай-сыңжыңның,
Оңы тұрған қуяңы.

Қаңқайған жүйсіңде,
Ақсадақ дайын шәрігі,
Сорғы тұлғы қуяңы.
Жақаңдағы қоңқалқан,
Бақ қоңыртқой бұлкезде,
Бұлған жеңқуяңы,
Ысырыңдағы адасқан,
Қисық шеңдесіп сылағы,
Жұрған жеңқуяңы.
Бейалдыңқан жүйсіңде,
Сойған жеңқуяңы, 23
Шіңдегі қара қан,
Тоңған жеңқуяңы.
Бейалғанда қайқалап,
Қайсоңға келгірбей,
Алған жеңқуяңы.
Ұқандай доғорбалсоға,
Жарғасқан бақтына,
Салған жеңқуяңы.
Қонурбайдың оңдай,
Болған жеңқуяңы,
Ысқыр келіп ойғыға,
Толған жеңқуяңы.

Конурбайдын өзүнөн,
Жаш калың тыр кулак,
Жыл - жүзүн өлөндө,
Боз калың тыр кулак,
Өтө асман айралып,
Боз калың тыр кулак.
Эрегиш тартып эрбөсүп,
Эркеси сиенен тебөшүп.
Жакан үчүнгө кан болуп,
Кулагынан жарчыга,
Жакан үчүн өзүнүн шарбасын,
Конурбай киндөн алганын,
Ууган жок кулак,
Конурбай жайын ууганда,
Бегиндеги чүкүтөр,
Тегиненей чык болуп,
Көзүнөн жалын шаркырап,
Чыккан жок кулак.
Өлгөнүнө өкүнө,
Алган жок кулак,
Талаштагы сейишкиен,
Сурап тыбырап кабарды,
Алган жок кулак.

Калабалуу жүйөктүү,
Кара кытай-маңжуга,
Салган жок кулак.
Бир күнү кулак,
Кабары тез учуп айкырып,
Кайдай, дойдай, асмандан,
Ырым конбой чакырып.
Кабарды кашуу салганы,
Кара кытай-маңжуну,
Калтырбастан чондорун,
Кастына жыйып алганы.
Чакырып канда кулак,
Кара кытай келди,
Жанча чуруу алы келди.
Жагы сиенен доо келди,
Канча чуруу чоо келди.
Бир кулактын жасынан,
Бир кулактын төшөнгөн,
Чуруу адасын жубасыңа,
Ай жетер сиенен бий жетип,
Санашына сан жетпей,
Ар кайсы чуруу ар басыңа,
Баарын колго чакырган,

Эр кулеңы кой кашка.
Соң бэҕэһиҥин коргоҥо, 22
Жапкаҫа балай, ыам дубас;
Кустурскадай бэҕэһэлэр,
Кемнэ ыйалдьыкоп кэтэй,
Кулеңнэн ордого.
Кемдэ кэтэй баарҕаҫа,
Исаҫа сиэнэн карыҫа.
Кэтэй кайнан ыйалгонсоҥ,
Конҕулуҥ кайдьаҕын,
Кара курдэтэй балгонсоҥ.
Эр кулеңы кэпсэтэй:
„Ээ, кайдьак, дэнайдьай.
Соҕ айдьаһынан баарҕа,
Кара кэтэй-сиэнэ суҥкуй,
Уҥуҕ, кичэк, карҕа!
Кабарҕыйуо, кэпсэ ҥэйдэ,
Сиэнин аҕата Конур бай,
Кун баҕайы аҥҥа бурдьэтэр,
Канна иҫэдэр карсаҥыы,
Жарҕанда айдьаҕы,
Сиэнэстэнҥуу Сесеҥэй,

Соҕо салган дэҥ ҥэйдэ.
Кара кэтэй-сиэн иҫэҥэ, 22
Сиэнэстэн бэри карата,
Коргон кылган дэҥ ҥэйдэ,
Жарҕанда Конуру,
Ньэндьэс кылган дэҥ ҥэйдэ.
Иҫана иҫэрдэ ҥуҥ кэр,
Кабарҕадан кэҫ ҥэйдэ,
Кайдьаҫа кэкэлэн ҥэйдэ,
Сесеҥэйдэн балаҫа,
Сэҥэк Тыкыа дэҥ ҥэйдэ!
Сэҥэк дэҥ Тыкыа дэҥ,
Баайдьырыа Дэрдэлэ,
Сесеҥэйдэн сиэкэ дэҥ,
Кара дэҕэлэн Кыайа,
Кэйсоорҥа кэлэйдьэ,
Кара иҫэрдэ ньэкэ дэҥ.
Иҫэйдэс ҥэрдэ иҫэлэлэ,
Айдан кайдьан баласа,
Иҫэр кылыгырдэҥ ҥэйдэ,
Аҕасыйбай качкан балаҫа,
Ардыдан ыйкон Чулгора,

исолдош
Исан Кылы Исанбана,
Эр кылап тыбырдеи укпуси!
Канторо деи торосун, 21
Иссер кылап тыбырдеи укпуси,
Тапылманарын, ноголду,
Кайра сасып ан Тогулпуи,
Дел кылап тыбырдеи укпуси!
Кадиси ки бакай куу сакал,
Кайра сашпан отголпуи,
Кан кылап тыбырдеи укпуси,
Иседигердин кол исурпун,
Тан кылап тыбырдеи укпуси!
Иседигерди Иссмирип,
Индинин Элин Биласыбы.
Карыи салды деи укпуси,
Олуктоорун Исылага,
Исыпти салды деи укпуси!
Айон уккан башка исурп,
Тогуи калды деи укпуси,
Онон ож олсолор,
Козуи калды деи укпуси!

Белисдеи бекеси бусаси деиси,
Баласпа аргын, ноголдон,
Конурбай кунун кусаси деиси!
Бурбк пасыпты пылкалап,
Исол кылсасыбы деи пураси,
Бупшын Кытай бээкиндеи,
Бусподогон исалыу,
Кол исыпсасыбы деи пураси.
Кара Зоону Кыпатын,
Исол салсасыбы деи пураси,
Кан конурбай кунун куу, 22
Баласпа аргын, ноголо,
Кол салсасыбы деи пураси!
Косподогон Сыпежке,
Кол салбай Коёсун,
Косуспа Бурупшп,
Ачин деи Кара Кан,
Кочуучтап Чыбёсун!
Кара козун оёдсун,
Кадисики бурган исарберс
Карапшай Кантшп коёрсун!
Кана исурпуси Сылодеи.

Карап жүрбей жалдыран,
Кара бокуучу деп.
Кулмыз айтып жоктоду,
Аркасынан жоктолбой,
Ыраазы кароо,
Соз айтууга окшоду.
Ыраазы деп кең айтай:
„Сен айтайын Коргонуси,
Ууку ичуучу деп айтайын.
Сүрөкчүн сусун ачадыси,
Көрү ичуз жалаңа жалаңа
Кой жайган кадысын,
Конуп корган сарысын!
Ала албай сууламаспа,
Чеч албай суу кыйып ичүүгө,
Аргын сенен ногой ду,
Коргон келиш коз сенен,
Баспан ногой отой бу!
Жабылан сланас шорасу,
Билегин чүрчү бээжинге,
Келгенчи белгилүү,
Сенин айдап конуруу,
Чегенчи белгилүү,
598 сөрөк.

Чеченсоң эженкан,
Чеч - Ферганын кандыгын,
Жабылан сланас канкорго,
Берендин белгилүү.
Ак найза үчүн Бүрүлөйлөр
Сайлаган белгилүү,
Кара Кыйы - сыныкуунун
Санатына сан жетпеген
Жайлаган белгилүү.
Сесиейдин конуруу, 24
Сойгонуу белгилүү,
Жара көзүн кашайтып,
Ойгонуу белгилүү.
Жакан Сандын Бээжинде
Гай кандыгы белгилүү,
Кара Кыйы Коргонду
Гай кандыгы белгилүү.
Жакан Сандын Бээжине
Жалабаны Бүрүлөйлөр
Салгандыгы белгилүү,
Жалаң кара кой алып
Алгандыгы белгилүү.
Конурбайдан сланастын
Ойгонуу белгилүү,

Курупташар айтып кан кыемалы,
Коргонуту белгилуу.
Сланаска кудай жардамдон,
Аркылан иеси шарбалон,
Ушу кунда сланасыпан,
Аркайсы шерту барбалон!
Карышылтен жайбы-жалон,
Алышкан душиман кесибалон!
Алышкан деген душмандар,
Шайари жалон деп балон!
Ковдоду айтыпты кан созу,
Исилганы исокшон созу,
Сына осондо куелы, 24
Орудан шуруу кучлону,
Ковдоу Тайка сыйлоны:
„Сен карасыбын дейсиңсең,
Калкыран бокшу жейсиңсең!
Сланасыпа сыктыпан зордоун,
Конурбайды кордоун!
Алсаган ковдон ойбоду!
Эсин баскан ушуну,
Бирден шерип жадшы айсын,
Шыпу бойдо шуну!
Эсин капай сыйлобы

Алсыган ковдоодон,
Кара боюн кутылбо!
Айткан сына конбоп,
Айдаган жажка барасың!"
Дей осонтып кулды,
Колду санга салады, 25
Кол эсебин алады.
Жыйган колу осондо,
Алтыш-жуусон болуштур,
Бээсине коштун шошуштур.
Бурун-бурун колбошуп,
Шубунон бээсин козгошуп.
Жеспи асаба шуу болуп,
Жер сыйдыкан колбошуп.
Желек шудан болуншып,
Жердин жуу коруншып.
Асаба шудан болуншып,
Айдын жуу коруншып.
Чын коруншып кучусидон,
Ай коруншып бүлбүлдон.
Шошуражуп шыйт болуп,
Жердин жуу бээ болуп.
Кара жердин шошурак,
Казалы дарбан изине,
Карыган жайдар шан калып,

Кудаба кайган адетке.

Кудаба

Кудаба жасай ұйғандай,
Тобында асыл таңы,
Ұлы хикметнің сыры тұсындай.
Ойлай, дінге сайбан ғып,
Бұрханына шайбан ғып.
Қарындыларын шоқынған
Жалғай қорғын және деп, 24
Ұлы бұрханға ұлынған.
Келесіп жаңадан бірсапқа,
Бәйгеден ерте қалған қайқаңқа
Баға қазандай заңы бар,
Керекулай келіндей,
Сандай анда киесі бар.
Сырды келбет сезіндей,
Кебін болған дүниедей.
Сезекті сарадай,
Төрелерге арадай.
Қарасұр келген ғарыш,
Қандай жаңадан бейімін,
Кудайға жұрағы.
Әзіз ағылған ордадай,
Ноян жайлаға қадамы,
Сыйқой жаңа қан қорғодай.

Қара құрлайы қазақтан
Жайлап тақыр қоңыр қайнай,
Хусцурскадай бәйгеден,
Қайнап тақыр қоңыр қойнай.
Толқыған дәйра қолбасы,
Қорғанын баспы шақ болып.
Аз ғана әлеуметтің жұрағы,
Бақа, шөлдан, қоңыздың,
Бағаналары жарғы, 25
Төбедон келіп қойбастан,
Құрғы қалған ұлулар,
Әлеуметтің қарғы тойбастан.
Аз ғана әлеуметтің жұрағы,
Ерада ұлай жол жарғы.
Сарқ-озон-Чүйге жетіскен,
Алдына шұра келгенді,
Селдей капкан ойқону.
Сарқ-озон-Чүйге шөлдің тұр,
Қоңыр шұбық сан жетіскен,
Жерді ұзынбой болыптыр.
Ана шалқан көлу,
Таласта аргын, ногайын,
Алардың қандай ісі бар,
Қасарысқан болалу:
Аргын, ногай жасы болып,

Жыл айтқан аларға,
Ұлсақал бақай хан болсын.
Исоодон қорғон тұрғанға,
Тұлғоро, Сейітжі ербауы,
Бет алысқан дұшпандар,
Орнын қара жер болсын.
Қасарған ұлан дұшпандар,
Қорғын қалған ұбағы,
Өзінен өзі ұлғаю санап,
Қозғы қалған ұбағы.
Ағған сенен ноғайға,
Бақайдан сөзі жібауы,
Ала Таңқай ишінен,
Құрғ тіс құрғ бек болсын.
Асбаған бақай кеп айтқан:
„Ағған, ноғай жіп жүрғ,
Ұр қаңғадан бір қаңғап,
Сақ болғұлай!“ - деп айтқан.
Айтқаша жүрған дооға кеп,
Алыша жүрған исоога кеп.
Бейқұт исапқа албайлы,
Қалысқан исоого састырған,
Балаға бастық салбайлы!
Ата-баба кеп айтқан:
Сақтық сана ұр қаңғап,

Аспан-жер болар деп,
Сақтаған аңғап қалар деп.
Исонын келер кезінде
Сара-өзен, Талас кезінде.
Тұнғоғұ Таңдап көшу,
Қарағой исолдұ өзеу!
Ағеңде сіе қалған,
Ұдерлі құлық, азаматы,
Қайран сайдоғы қалмы,
Исоғ исарақпа тұнғайлы,
Қара бойғұ Тұнғайлы!“
Деп асбаған айтқанда,
Бақайдан сөзін жіп дешін,
Ағбын, ноғай жіп жүрғ,
Асбасынан айтқан сөзбұ,
Жыға сөйлеп дешін.
Ұр тіпаң тұрын бағбына,
Қарағұ қасай қойғону,
Тұнғоғұ Таңдап болғону.
Исоо исарағын шайласып,
Бұлғарды тіпаң байласып
Ағбын, ноғай жіп жүрғ,
Ұлан исапқан кеңі жер,
Пасаша сіенен тіп айтқы,

Кулжу сиенен кун сайын,
Чуңхан кайкан кези экен.
Сары-озон-Чийдун озону,
Жалбыр колго тойгонун,
Кошчучно коз иешпей,
Кара куртай болгонун,
Кароолчулар коргону,
Ашыгы-шашы антыңдап,
Ордодогу кандура,
Кабар салып киргени.
Кароолчуларкеи айтат:
„Сары-озон-Чийдун ичине,
Исеркеи Уонтон кан болуп,
Кошчун тойду деп айтып.
Кайсыактыгын кому корчун,
Карасак конул болунбой!
Жыйдан кому корчун,
Кыбалан конул болунбой!"
Ордодо иатқан өңдор,
Кароолчудан кеп угуп,
Калың кара кан кошчун,
Сары-озон-Чийдун озонго,
Капчай чыңыйчу деп угуп,
Шайдоой чыққан әрендер,

Арбын-дарбан журбошчы,
Айтыанбыла иеурдешпи.
Эр-азаматай-иеыпшыер,
Барысаракта байланып,
Иеоо исаракта шайланып.
Жонгут шоңдор кишини,
Иеоодеңде сыйлы.
Айтыарына сенишпи,
Алда деп иолго киришпи.
Айта-сыйта деше,
Атын козу иеуилчы.
Баатырсейпек, Жылоро,
Кара боян чоңдаңып,
Айбыар иеоо чоңдаңып.
Колду баштап иеонолду,
Оржасынан кеп кошчун,
Кара шаандай ескелу.
Оржасынан айтыар алкылдап,
Асаба шуулар калкылдап,
Иеоо калды баатырлар,
Иеоо кайдалап шарпылдап.
Иеери Чийун, суу шуңқ,
Азаматтыын баарысы,
Эрлик иеатқан куйрук.

Айтканы кошуун чыкканда,
Таластын сени чан болду,
Караган адаш кан болду.
Толгуган дайра кол болду,
Тоону бузган сел болду.
Тоолордон асыл откону,
Сары-озон-чийе чыш конду.
Чышконду кайып кол кылды,
Кердеңинде чолоо жок,
Кердеги чыптон сыл кылды.
Баш-аягы коз жетпей,
Айткан сиген соз жетпей.
Караса коз ачылбай,
Кайран келген кол жен,
Кыси жеңи былиңги.
Абакен дуулу салганы,
Кара чыспан кон колду,
Байкап карап калганы.
Чындап карап байкаса,
Акыл ойлон санаса.
Кара чыпан сел жен,
Кара кытай эл жен.
Толгуган дайра кол жен,
Козоку капай эл жен.
Карапчасын калдайтып,

Калдайлары корунду,
Курсолорун келчийди,
Санжыну дары корунду.
Чыпчор отук шакасыз,
Исибалары андайкы, 24
Малакайы баскында,
Часпа шпендир бүйүнда,
Шыйталары сандайкы.
Кечилдер чырай керсетип,
Будулар чырай шексиз.
Ат жедир, ыт жедир конжу
Часын сиген чиркейди, Ой,
Бака, жаман, коруду,
Жердеп чыгып жеш чырай.
Айдаганга баспастан,
Айткан созго конбостон,
Чалган кулак баарака,
Ит жедир, ыт жедир жасыпса.
Талаага ору кетпегир,
Ойдогудай чыгып жеспегир.
Арган, ногой калуна,
Абакен бакай кеп айтты:
„Адаспай чырсозуно,
Салбыр кулак, деп айтты.

Ушу келген калаң кол,
Кара Кытай эл жен,
Коңшучу-сыяа Иссыкөл,
Толтуган дайра кол жен.
Кара Кытай-сыанжоңжу,
Кашкадан бери аралап,
Коргон бакай сиен элеси,
Керишалашып келгенде,
Кара таандай кырылып,
Болгон бакай сиен элеси!
Уруй бээжиндин аралап,
Чаргон бакай сиен элеси,
Төлгөн кара кытайды,
Төлөлөрүн өз колуна,
Сургон бакай сиен элеси,
Төөдөнсө сыанас барбында,
Төөлөрү бүткөн шор элеси!
Какан чөлдөн бээжиндин,
Аралап жүргон жол эле,
Өркачтан бир качан,
Ала жургон кол эле!
Кара Кытай, Коң сыанжоң,
Белдерин бекем бууганбайсы,
Белсенип чыгып бээжиндин,

Берени калча конурбай,
Конурбай күнүн кууган бейси.
Абайлап байкап карасаң,
Таарга жеңдан башкача,
Кара Кытай-сыанжоңдан,
Кашкая чыккан кой кашка.
Сөгөнбайга жеңдан бырбашка,
Соолон, шибе, түргөйтөн,
Сурулачыккан кой кашка. 24
Сыягы таар аттуу бар,
Адегдан башка затыбар.
Чыгып түшүрүп кийинген,
Жоо деңгээ сүйүнгөн,
Асыландага таар түспөр,
Айкын октой түйүлгөн.
Өйүзга келген жалаң бар,
Өйрөлүп баскан карга бар.
Конурбай дүүң коргоң,
Коргондо коонуп бөлүнгөй!
Бээжиндин бери келип жүр,
Кий жээрсиңен бит жээрлер,
Бака, жолдан конуду,
Калтырбай жерден түрүп жүр.
Жоргө конго жолду бошуп жүр,

Козоку кара кытайлар,
Ала йоону урайын,
Тосилорор кези болуптур.
Тобокол калын корауы,
Алдырсакта, алсакта,
Тогуу капитан киреми! 25
Оту келген кытайга,
Керилтип кенен салала,
Кепирбай кекип алала!
Кара кытай-сиангсулар,
Кара боюн тогудан,
Сесирип-серип жсалоо,
Жатпган ужун йогудаюи.
Сарыа-озон тоосун ашуга,
Бейкуп жатпган таласып,
Тобосунон бачуга,
Торт тушук тиш тачуга.
Бактургардыг союга,
Аргын сиенен ногойдун,
Кара кызын онуга.
Ордолонун баарысын,
Бенекул калын кепчуга,
Тичке тогуз жсепчуга.
Ургачадан тиш кой бой,
Баарын алжсо колуга,

Аргын сиенен ногойду,
Жсычсыла калын йоонуда.
Капитан келген йурбайбы,
Капыстан басып алады ден,
Кара боюн бежесиден, 24
Тактан келген йурбайбы.
Жсолуна жуура келгенди,
Аиспан келген йурбайбы,
Кан кайтаргандыг жсандарды,
Боси тогар бай баарысын,
Жсайлап келген йурбайбы.
Кежикженге аласыпт,
Салын келген йурбайбы,
Кан кайтаргандыг жсандардын,
Коондой калын ичтерин,
Жсарлап келген йурбайбы,
Кыясатып кызалды,
Жсазыкызын балыжа,
Салын келген йурбайбы.
Пержсузунде киеки,
Орун келген йурбайбы,
Алдынан карша чыкканда,
Ажсыдаардай ог йарган,
Сорун келген йурбайбы.

Бака, жаман, коңузду,
Тиерип келген жүрбайбы,
Туш келгендин сазайын,
Беріп келген жүрбайбы.
Чалкан кулак канарлар,
Ай жаңыр, бит жаңырлакарлар,
Башкаруга баш бербей,
Орун кетіккен жүрбайбы, 23
Бійго-жіоого жіенжіреп,
Бака, жаман, коңузду,
Тиерип кетіккен жүрбайбы,
Бул канарды жеуссең,
Ургон, ногой жи жури,
Сени кудай урбайбы!
Ай канбейдя угулар,
Бир даарбу жіого Заганар!
Бир даарбу ойго кириер,
Ий жаңыр сиенобит жаңыр,
Ойо жерден чіксінер.
Тиерип жури Карганар,
Бору, жору, кузгун га,
Кіпіпой азык калганар!
Баатыр, балбан эрине,

Жоого кирер шерине,
Бирдаарбу капшан калгала,
Майданга уруш салгала,
Озу келген душпандан,
Кейпрбей кежіп алгыла!
Бей ойондой созайтып,
Бир айтпастан коп айтып.
Кан бакай айтып ойтолду,
Баатырсіпіек, жулдоро,
Жаала Тіліп жіузунон,
Алаган коп кытайга,
Ай конуга октолду. 24
Аргын, ногой кошуну,
Бир журуш бойчун,
Бойчун козго корунчи.
Тооторго кирди аралап,
Ий жаңыр сиенобит жаңыр,
Тоголоюн ноз кылап,
Карап кирди жаралап.
Бир журуш бойчун,
Ойго кирди аралап,
Ойдогу ий жаңыр, бит жаңыр,
Ойдон карап жаралап.
Ий жаңыр сиенен бит жаңыр,

Жандарын сууй агызы,
Бөрч, жорға, кузунга,
Ноғой калды баарысын,
Часын, чиркей, кушурка,
Тоңдуруу жасабысын,
Тоону, жүзү жойлоду,
Ий жеҥүрсиненбай жеҥүрүн,
Бирин асан койбоду.
Ассандан сынар жашуун,
Ой-тоого кейжен калаҥ кол,
Кайра бавытан кашуун.
Ай күйруун чүйүшчи,
Алдъ-артъларын жойлашы.
Кара көтай - сандуга,
Аласында конуга,
Жаачылар жана 7о юуга.
сиергендер сыйлтак ашуга,
Тасмашага бажуга.
Найзакерлэн бжиттулар,
Айбалта 7абарсыжжолар.
Колоч 7абар кыландар,
Көлэсиндэ бузчуу ибнарлар.
Алдына түшүп жоноду,
Аржасынан көп коштуун,

Айгай салъп осоолду.
Калаҥ колуун баарысы,
сманас-манасбакырап, 24
сманастаа ураан 7акырап.
Кара таандай көтэйгэ,
Аласан койду жасабалап,
Арстаан эрлэралдында,
Ач арстаандай 7асаанын.
Капшаан курди жанарын,
7аҥ ассанга самырап.
Кашкыр сынан сыусулсан,
сандай-тиссей жүруш жү,
ортоло сыйдан курушжү.
Көтэй жакын осондо,
иссеге 7ыкта бирбажтар,
Найзасын карсаа сунуруп,
сыйдан көздэй көлэйбр.
Бир көтэй болуну,
бирсага бүрүй корунду.
Жүз кол жүз болуну,
Эрлэрдэн баш тоолуу
илгэрги олгон 7абалдай,
7абалдайдын дуу жок,
Баатырлаа 7ашпаа,

Балбандрга асыкча.
Комундага Жакыру,
Үйдэй болгон Жоюнбаш,
Кылчыбердай Кылчага,
Башына Жаккан Узунчач,
Олосчу деген барбаса,
Элбой журоч деген жан,
Ал канырдан ооласкаш.
Устүндан найза сунуруп,
Роосуч кулак кйндуруп.
Обоодогу булутпай,
Оодурбон айланып,
Он кулач кылыч байланып.
Жураачка кастыч уруп,
Оз - жегитри жесипти.
Майдага кирди бакырып,
Сейпек буруп Жболсоп,
Келсага деп Жакырып.
Жетип баспп, сепилганып,
Бир оттуз болсода,
Кырчылай пспып алайын,
Отпусуч жоо болсоңда,
Косло Жаан салайын!"
Сооруп сөлүп атагы,

Ушу жйрүүч сөз айткан,
Бу канырбон Жатагы.
Сөнө оюндо Эрсейпек,
Колго карап (Кеп) айтат:
„Сөктөнөн жйрган канбура,
Барайын өзүн деп айтам.
Жекеге Жалгыз барайын,
Барып сайып салайын, 24
Ата берпеспа, деп,
Найза ласпасы ага" - деп.
Сейпек сөнүй деп де,
„Барсаң Сейпек барып кор,
Барып сайып салып кор.
Жасап келсе алдынып,
Жалгаланган канбура,
Жалгасынан салдынып!"
Деп оюнлйп Эрбакай,
Ата берп буурап,
Калың кара конгуш,
Кол конгору туурап.
Жабылап Сейпек оюндо,
Калың жарйтан байгалып,
Бар жараңын байланып,
Жоо жарагын шайланып.

Айтканын үчүнчү кесиндеси,
Ак жолборстой үлгүсүнөн.
Ойгоо ачылып сынасыңан,
сууганга калган сорнайга,
Сорнайдын сундурду, 24
Добуш кулак шундурду.
сынасыңан урган үлгүсү,
Жеңелеген жеңе жасалгасы,
Жекеге жүрүп соорунга,
Жеңиш сейрек айкарып.
Айкорбогон жаш жасалып,
Көйкорбогон бай жасалып.
Жеңиш найза сундурду,
Жеткен жерден ар сейрек,
Соорундун жонбой жайбундурбай.
Сейрек найза неге келде,
Айкарып барып жеткенде.
Ала ноодой үч соорун,
Ак сур айтпын үстүнөн,
Ажыгарыбын кулады,
Кара жерге сулады.
Онолуп ооба жүрүпүз,
Коран сейрек жеткенге,
Бузалан соорундун,

Аг албарстын колгасын,
Жан казандай кара баш,
Кыя чаап өйкөйү.
Калбыс көтөй айкарып,
Капаланын кайгырып.
Соорун баатыр алдыдеп,
Кайрылбас жайда коруде,
Көтөйүнөбеи сонуудеп,
Бурут чүнө коонубунуп, деп.
Үшүү сейрек эр жеп, 23
Кара кулак сыр жеп,
Семетейге бар жеп,
Аркачандан бир качан,
Алдасоо кудай жар жеп!
Жүйлө жүрүп айкарып,
Жана бирөөң жеңеге,
Чок көтөй деп бакарып.
Жеңеге бирөөң чоча кор,
Манаңдырбай сейректи,
Башын кесип жай колун
Кара жерге тога кор!
Жүйлө бүтүп жүргөндө,
Барбайсынын деп айта албай,

Кулма сөзүн кайтар бай.
Ишерки бийкон Чандайк,
Чандайкийинүчүү Өжөн,
Конгор баатыр бул Өжөн.
Айбасаанын Чандайк,
Өркачандан бир качан,
Бегийдеш жен исоодон бей
Турган эмес жандайын бүрүн,
Көк жүлгар сынын кайсынан,
Сынна ошондо Чоң Конгор,
Көк исолбоордой Часынып.
Карагай ийза отурум,
Кара кок шеширбөндөнт,
Кайрадын коогуп
Шеширдеп пөнүн кейпин,
Бурканына сыйынып.
Оң жинче Өкүнүп,
„Исалгай Корүн бурхан“ деп,
Бурканына Чокунуп.
Ала айгыр сынын ажырып,
Айбалтын салып бакырып.
Ич күндөй күркүрөп,
Коргондун бою дүркүрөп.
Көзүнөн ойу жалынданып,
Чачсаал Чогун оозунан,

580 строк.

Жеде жатып Чакасидан.
Майдана келди бакырып,
Сан жоодан ураан Чакырып.
Бетальшып Конгорго,
Сейшеп кирди бакырып,
Манастан ураан Чакырып.
Найза сынан сайышып,
Карап турган кончулук,
Чабырга са кайрылып.
Айбалта сынан Чабышып,
Чонбасы-басы-менен урушуп,
Тоорулушуп турушуп.
Кылыч сынан Чабышып,
Коля шартын калышып.
Исакалашып Жүрүшүп,
Жи баатыр бир, бирин,
Ала албастан исенишип.
Исакадан карсы алышып,
Ары-бери жарышып.
Айбалта басыка шака-шак,
Найзалар шөнкөтөкө-шак.
Чий урушун салышып,

Исмери лит калыстыи.
Жи баатырбир, бирин,
Алыпа албай шурдулэ,
сан жуу коштай бакаран,
Коңурлан ураан чакаран,
Барабанын урдулэ.
Барабан катту кагылды,
Кара кытай, кон сан жуу,
Эрсейгежит карайга,
Аласан конот исабады.
Тууса тууга дружун, 22.
Жи кошуун ичонде,
Бир, бирине дружун.
Өргөн, ногой буркурап,
Аласан койду буркурап.
Аралаштыа Жи кол,
Корчнбаду оңду - сол.
Найзанын баштыа чабыштын,
Кылычтын сөзүн кагыштын.
Кулчоро жаңгой аралап,
Ат шуулдрон исаралап.
Сейгек жаңгой шоктойбой,

чайза сайын жулайсын,
Исовлойчы айтпан сулайсын.
сынта ичонде жылчоро,
Куялга бөлүнөдэ,
Ж чайза сынын нетикен.
Куялга айтпан кулады,
Кара жерге сулады. 23
Жылчоро касынын,
Исой бойлой коляалгача,
Басын чаан салгача.
Кара кытай кон сан жуу,
Кайгай карап жетикен.
Куялын ичонде,
Чаар шулпарга сынгизип
Кушкарчалап кетикен.
Жолгор баатыр касынын,
Ж жолборстой часынын.
Аркасынан корчнбой,
Улчорого жетийт ичол,
Жетпин найза сундурун,
Өргөта кон ойнучол.
Жолбордан айбын бох карсаи
Алдаст колдо дегкарсаи!

Исовлон тұрған күшсіз,
Сөйлей коро салғанға,
Белденалған шоқшоосуз,
Ат үсіңно салғанға,
Ат кезекше ұрлаған,
Қалдыбөжен арсанға. 23
Ат аңғача болбоду,
Қоңтайға жудай ондоду.
Ингерін ойқон қонсо исаш,
Ұзынсерөн ұзын балаға,
Ағасынан кеш ұлыс,
Ұғ исерінде ұлаға.
Боз қаңғырбан сөйлоңіңі,
Күні келгенді сойлоғіңі.
Күндүн шұрүн бұзұлғіңі,
Ағонсіңнен ноғойду,
Ақбадан қайіңу қосалғіңі.
Айқаңа сөлтіңж сөрөн
Ноодон кешік шөрөн құл,
Исда шарғіңуға ақшіңу құл,
Исандан ашқан сөкпіңі құл.
Сіңнөнін көзүн исара айқан,
Бет алдыңа келгенде,

Дүңсіңандә далақ шарап
Бетіңесіңжен исоону сосуған.
Белсөнін айғыш салғанда,
Сіңсіңсіңген баақ ұрлар,
Бері бақпай сосуғалған.
Айқа сіңүн догондүр, 22
Бетіңесіңді исегендүр.
Исердін бетін қорқобой,
Қара шұсқан шұңұрін,
Қараса қозғоңіңбей,
Қайқеңжені біңіңбей.
Исасғар болған жалаңіңа,
Сіңондүр болған жақпа.
Ұғылған дақ исолғіңа,
Қайқеңіңкені біңіңбей,
Бұрғарғақ қолғіңжіңі.
Сөлтіңжіңан шұңұн бұла
Балаға жақта құлақ.
Исердін бетін қарболду,
Исер исақпаған қалоқол,
Бірін, бірі қорғо,
Сөңа ошонда зарболду.

сына отонда кылгоро,
Аскиабасыны откоду,
Азаядан токтоду,
Кайда болду кайырды,
Догонду эсин исоктоду.
Айландора санады,
Курбаранган карады.
Догонду кудай урунгыр,
Ак исокор сыылгы откоп
Акыл кбдан токтоп кыр,
Алтыбеспаш атын исберип,
Аркасынан шоктолбой,
Келеңгир кыа-сор кесте,
Алтыбесик уоны исберип.
Аскалон арыбк аборды,
Карабоюн исаборды.
Исаана уоюн карыпп,
Балай жандр кесшрип.
Догонду эпшен корсоспуди,
Сазайын колго берсеш, деп.
Карап шурду кылгоро,
Алаугача болбоду,

Чаныгандын очундай,
Исазайыныдын шобундай.
Исасынчоны керилип,
Сыылгыкпан шуушунду
Боз качырды чуратып алып,
Догон исепшн келгенш
Кылгоро коз корсону.
Аскиабасыны карооло
Исазысандай шушу, деп,
Ылор исери учу деп.
Сайдына ирепи калганы,
Ирепсеп оду исопкени,
Фасын исарын ойконч.
Аскиабаш уны курурып,
Чын укган адасыдын,
Азап боюдурурып.
Боз качырдын устунон,
Исаганда догон исалышш,
Кулада ксергешайышш,
Коз кепшналыктай.
Кулада ксергешалактап.
Коны ачтой шоркурап,
Исан шаланшып корчурап.

сиргең боғон алғаң,
Қаранғы жайда қорғаң.
Боз қабар қабғы жоналу,
Ұлы ғоро ішіне алу,
Жеңіп барғы ұлғаро,
Жой болай қолға алға,
Адасудан әсіп қабғырбын,
Дәсіп ғаап салғаға.
Ұлғабыл жаркыраң,
Сарғ жел жұрыс жаркыраң.
Қара ғұсман тәрізді,
Жаркыраң шасаал ойдағы.
Бірің, бірі қоро албай,
Ұралаған қалың қол, 23
Қайра жиге болуғу,
Бойыңы қозға қорғу.
сиргең боғон алғаң,
Қаранға жайда қорғаң.
Қуғыс қорғ қатғұраң,
Қандай засаң болай деп,
Жалғаң айрылғы.
„Қара жалғай ағұлық,
Бетіңе 27 киіз барбайық,

Бетіңесіжең жалсайық!“
Деп қайғыған ұлыс,
Өзіңің басың қойұлаң,
Өтіп жаана ғойұлаң.
Қара қайғы-сағыжыңы, 23
Қасаң кірді ұлыс,
Қайра қабған қайғыроң,
Қылышынан қойысалаң,
Сабаң кірді ұлыс.
Қаптада кетіп қалыңқа,
Қайнаған ұлысаң өлді-сол.
Қаң бақайғай сағаңы,
Өлең, ноғой қошұлу,
Қайғадан қаңғаң қалғаң.
Ұралаған ұрысіңу,
Қанқарсынан сыбсылған,
Аң бөрідей жұлысіңу.
Жерің бәкі ғаң болу,
Аспанда ғо-жері,
Жарда қорғ ғаң болу.
Ғрендер қайдан алды,
Жасай жетіжен ғрендер,
Жүретіжен жайалды.

Ысазайын ун ысарбан,
Молтак ун чуркуран,
Иссенен оң кырккан,
Кийген ысерибер баркыран.
Кандуу канча канга ыйлап,
Канбурсинен сууласан,
Качкай журуп сайланып.
Кулустон кулус, эр сейрек,
Олусун деп санабай,
Олусудон ысанып адабай.
Тегерип карабай, 23
Кылыч ысандык адабай.
Найза ысайкен ысерилип,
Найза менен кулатып,
Ысакын келген кайтайып,
Айбалта чаап сулайып.
Ойна келген кайбирып,
Ысой болот менен кайсалап,
Кулак доңуз кайдалап.
Ысайкен ысерин сайдалап,
Ысайык баабырдуялы,
Оң доңуз кайдалап.
Ак найзаны сунуруп,

Ай-ай кулак жун журуп.
Кайду кыргын болгондо,
Ысербегин канга толгондо
Ай соорусун салганып,
Кара кытай-сланысуулар,
Кара кайландай чуркуран,
Ай коюн кайып калгана.
Алтын жусмон кон кытай,
Толкуган дайра кол болуп,
Тоо ысесилген сел болуп,
Коргонун басып тел болуп.
Ургун, ногой аралган,
Аласан коюн, ай коюн,
Аянбастан бай коюн.
Аласанда баабырлагаң
Коюн кирди ошондо,
Сиңдей, ысуздон аржерге,
Союп кирди ошондо
Сары-озон-жийк бойлоп,
Айдап кирди кытайга,
Сиңдей, ысуздон аржерге,
Ысайлап кирди кытайга,
Кол, аянын кысенди,

Байлап жүрөт кытайда.
Кара кытай - сан жоодар,
Өрөөнсөөнөн ногойдун,
Өкүсөөнө конгонч,
Бурулуктан өчү калгыча,
Өчөш деген сона дөө,
Өзүнөөзү өлгөнч.
Кара кытай - сан жоодун,
Кой далбоодоо курсөөсүн,
Сойрөйдөгү үстүнөн,
Бөөнү жайкап андап кой,
Өлүктөрүн чүчүрга,
Сойлоп жайкап андап кой.
Кой, бүтөөрөн сууру,
Керип жайкап сөөндап кой,
Сөөкөлсөөнөн сөөруктөө,
Керип жайкап сөөндап кой.
Жолдошуна Карабай,
Жасөөлап качкан дага бар,
Кайөөсүгөн баатырлар,
Кайралап ыйакоо жолбас,
Басөөлап качкан дага бар.
Өдөө каран бет алып,
Өрүп качкан дагы бар,

Кыясынайтөөн көстөөсүн,
Корчи качкан дагы бар,
Басөөп жерге койчулап
Өчөш жайкан дага бар.
Чүлактарга кесилип,
Жунайгындар санжөөйүз,
Жи көздөн айрылып,
Өлөйгөндөр санжөөйүз,
Жол, бүтөөрдөн айрылып,
Голойгондор санжөөйүз.
Өчөш, карда жешилип,
Чүбалгандар санжөөйүз,
Белдерөөнөн кырчылып,
Бүдүралгандар санжөөйүз.
Өйтөөрдөн баарь бөлөйкөн
Өлгөн жайга бөлөйкөн,
Өлбөй тирүү калгандар,
Кара жерге кулулуп,
Көздөрүнөн жашөйкөйкөн.
Кара кытай - сан жоодун,
Жебөрбөстөн илгери,
Бүүп жолун алганы,
Бүүдандарууш салганы.

Айтқардың баарға бәйкалған
Кесілген жерде бәйкалған-ған,
Әлеуметтік қоғам айтқар,
Әлеуметтік оқу бөлімі,
Жұмысқан кешкі сооруға.
Күйлаған жаңған андан қоғам,
Әсіл қайрақ бір бөлімі,
Әсіл қайдан қорғасын деп,
Ойлағандар ғаңдан қоғам. 22
Онорғалбек үшін,
Бөлдан жаңған сандан қоғам.
Күйлаңған ғаар тұлғар,
Ай бандан бәйкаға бір мүсікар.
Әлорғын бұлақ жұмыс,
Айғана қасқа сақалды,
Әлғонғын қарабай,
Күнғыстықта қарағай,
Сөзуқұт қағып қалғанға.

Жұмысқанбен оқушы.

Жұмыс қағып жақсыдан
Жылғоро жұлдыз жақсыдан.
Қарап қалған ғаар тұлғар,
Бір ұрқаса бір қазасы,

Кешкі кешкі бараңғы,
Жұлғоронұн қарағар, 23
Қоғ ұзақтай аңғанан,
Басқы кешкі бараңғы,
Ақалғанан жұлдыз,
Қашқы кешкі бараңғы
Әсіл-әсе ғүсесі сөбесіңдей,
Жұлғоронұн қайрақ,
Қасқы кешкі бараңғы.
Әсіл-әсе ғүсе сойғұдей,
Сойбой қаңғып қойғұдей,
Ақ ұласа кешкі жұлдыз,
Ғоғұ кешкі бараңғы,
Әсіл-әсе ғүсесі сөбесіңдей,
Сойбой қаңғып қөбесіңдей,
Жұлғоронұн қайрақ,
Озұқ кешкі бараңғы.
Сарғ-озон өзөк қарағ,
Бойлоқ қағып жұлдыз,
Жоғарғысы болғұсыңдей,
Қарағандан ғұзұлғы,
Ойлоқ қағып жұлдыз.
Жұлдыз қағып ойғұғұ,

Жапжагай бооседон өйжөнү,
Бөөк-кологе кеңейжени.
Кең кулдөйгө баскында,
Казал-кые ачжанда.
Кең карҗыра көрҗөнү, 23
Үйүгө ачаси өлгөндөй,
Коргонда коону бөлүнүү,
Көзүнүн жасына төчжүү.
Өртөндагы үлчөрө,
Жеңеш найза сүндүрүү,
Кулела жанөөн өйөндүрдө.
Колуна бекеси гүүкүрөп,
Сөрнайза сөөнөн нөйжени,
Төөдөй болгон кулала,
Таар шүлөрдөн үсөйүнөн,
Өлтөрөлөп кетжени.
Таар гүүлөрдөн кудада,
Жөгөлөп жерге сүлада.
Оңолуп өөдө болгуча,
Кулөйгөн горо жетжени,
Жолболочжүү комгоалы,
Башөн таап өйжөнү.
Төңдөй башөн кескени,

Коондой ачи жаргана,
Өлүндөгү карақан,
Кочуучтан пулүүлганда.
Өлүүнжолго шашылғада,
Өрнөкүү сөөндай башталда,
Сөөнө өлөндө таар шүлөр,
Бишпөстөлөп Тыңбоюн,
Өгөжсинди карай качқанда.
Таар шүлөр качы жоноду,
Күлчоро куучы оллоду.
Карқорадан өйжөндө, 23
Кең бөжеске жетженде.
Өрстөн кулус өлөндө,
Жанаябай касиеттен,
Кулкубойдон аққан нөр,
Жерди көздөй тасчаған.
Үшүү суда жетөрдө,
Ат-тоо өйү кетөрдө.
Тыңбардан жетпей калғани,
Кубанөөн кулус кулғонч,
Кыялсөзүнүү үсөйүнө,
Кайра шарөөнө пайғону.
Кайра келсе кулчоро,

Жабылансейилек баш болуп,
Аргын, ногой Эрен,
Исоозон коркпос Берен.
Исолунбуп Исабердей, 24
Кара Кытай - сананчуну,
Касман шерим. алып кыр,
Жоорзасан - Кайсанай,
Ташпайбона Салып кыр.
Кочтайда айдап токтоп,
Коргонга салып оксоп.
Токтоп кыр журуп баарысын,
Исасыменен Карасын.
Бирин койбой Колуна,
Сынык жк, калбай жарагын,
Баарыналды карагын.
Бирин бербей Колуна,
Айтпаган бүйүн алганы,
Картайдардын баарысын,
Исовлоп кыр жолго салганы.
Исасыпар калды кулболуп,
Катындары жуп болуп.
Аргын, ногой ошо отто,
Олжого елисурбогону,
Бүлсандр Исакыл сойгону.

Бүйүн сынас жүктүсүн,
Бүгүнөй десе жүктөй,
Бүгүнөн кайта жүктөй. 22
Олгон сайын оорулуу,
Оздорун кызар Эдүүдү.
Кабылан Чоро, Сейилжийн,
Кабарын уккан күйүнүү,
Кадырласа достор Сүйүнүү.
XXVIII. Конен улын жүрүшү.
Жоорузган кызга кулнаардын,
Конен деген жуулган,
Сүйсөнөн белин бүккөн.
Ушу жоргон Коргоздун,
Кон жасаган Карасы
Конгой коргон Сарысы,
Сынасыпан айтыш кеткенде,
Сесепей уулу Сейилжийнде,
Бүүлган конен деп калат.
Кайбир карыя кеп айтат:
Сейилжийн озбаласы,
Конениси ат деп айтат.
Сонда билеси басынан,
Сесепей, Сынасжоктоп,

ойноо бала жасаганан.
Бешак - колдун жеринде, 2 ряд
уруусу бүт элинде.
Уруусу Кытай - Жалбак
Ақсакалдарайтчуу эле,
сөсөйтөй, санас айтчуда,
Жалбак сөзү сыпаттуу эле.
Жалбактан кон ұжүүсү,
оздөштүрүү ийи ұжүүсү.
Жандакө, Байжан, Калтан
Ырдан ұжүүсү кантан.
Өгүйт тусунан жаксыбак,
Ырдан ұжүүсү бирдай.
Сагысыбайдан кой жаздасы,
Ойтқан дарын ийи жаздасы.
Сөсөйтөй, санас жөөгөчүн,
жүрүй алдында сайраган,
Көзөл ийнин қайраган.
Эр сейилдин жөөгөчүн,
Ырдабасын бакарса,
Сөз менен айтқан дөөгөчүн.
Эр сейилдин жөөгөчү,
Кайгылуу болгон жүрбайбы,
ошон үчүн Қарғыздар,

Айтыр сайысынын Бурсай
жана Қыргыз Кенайтқан
сөсөйтөй, санас жүүсү,
Қанжыққа чаң киргенде,
ыңа-шыкеликке бөлөлбү,
Эки шөнүз орөөлөү,
Қатуналып күүлөшү,
Ақалга киргөн Денайтқан.
Сагысыбай Кенайтқан,
Ақсөйтөй санас жүүсү, 22
Ақ болойүүн жүүсү.
Жөнүз кандын Қаарынан,
Жаа Қатын шаарынан.
Барып сарыа Кечип жүр,
Таасыбына жөнөйт жүр,
Жаңгөлү-сыазын-Қаранга,
Ойлого кирип Кетип жүр.
сыазын-Қаран Денгээр,
Керсөнбөн жөөгөчү,
Бөлгөнүү чон Эжен,
Өйүн Кетпөн сагысыбай,
Жон ақындын шөкүл Эжен.
сагысыбай айтқан сөздөр:

Назар сиёхан соли обаи,
Сонундардан бахраси,
Ошуқ кейин ой шобаи!
Келдибек, балак, танабек,
Бахрасиман байкасаси,
Арпалиқ билан Ахалбек.
Жойнашқарантсиманасиз,
Айтган кейин токтогул,
Айтган журуғ ўйиндан,
Қайтиб кирган токтогул.
Жор жалсиган неченди,
Ўйқон Жеңжанбек,
Ишенгли деген Жеңенди.
Ал жсанабек ҳушимир, 24
Токтогул деген бўғинда,
Толубай деген сўнғинда.
Сооко деген қўзбалгон,
Алдаяпай Алдархасого,
Анбет ишш шўбалгон,
Ясан қайғы Карысы,
Толонгут сиқза балаеы,
Анок билеш буларды,
Ушу жургон Карагайын,
504 сўрок.

Конўш билен сарысы.

7,832 сўрок.